STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03877

DI TAKSE

Mendele Mokher Sefarim

Permanent preservation of this book was made possible
by Mae S. Silver
in memory of
beloved brother Israel Solomon Stamm

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דיא טאקסע

אדער

דיא באַנדע שטאדט בעלי טובות

משד עניים מאנקת אביונים
עתה אקום
(תהלים י"ב ו)

געדרוקט בהשתדלות

מענדעלע מוכר ספרים

ש. י. אבראמאוויטץ.

פערלאַג פאָן

יהודא קאצענעלענבאגען,

66 קאנעל סטריט, ניו יארק.

תרנ"ט.

2719

אָמר מענדעלי מוכר ספרים. זאָגט מענדעלי מוכר ספרים געלויבט איז דער בורא וואָס האָט באַשאַפען גרויסע ימים, זעהר פיעל טייכען: דעם נילוס, דעם טעטערעוו און דעם בעריהמטען טייך גנילאָפּיאַטקע. וואָס האָט באַשאַפען דיא הרי חושך, דיא מדבריות, פּוסטינעס, א סך ווילדע מקומות און דיא גרויסע יודישע שטאָדט גלופּסק. געלויבט איז זיין ליעבער נאָמען וואס האט אונז אידען אויסגע־וויילט פון אלע אומות און האט אונז געלייטזעליגט מיט א טאַקסע, מיט א קעס־טעלע, מיט פּאָפּעטשיטעלעס, מיט גבאים, מיט קהלס-לייט, מיט פּאָוויערענעס, מיט בוררים, ישרנים שתדלנים און מיט זייער פיעל בטלנים. געלויבט איז דער בורא פאר אלעסדינג וואס ער האט באַשאַפען: געלויבט איז ער פאַר דיא ווילדע היות, לייבען, לעמפּערטען, וועלף, בערען, און פאַר דיא בעלי טאַקסעס, געלויבט איז ער פאַר דיא בהמות פאַר דיא אָקסען, פאַר דיא פערד, פאַר דיא אייזלען, פאַר דיא גלופּסקער פיינע בריות און פאר דער גאנצער חעפּטע בעלי טובות.... גישט דאס אָבער בין איך אויסען, איך דאַנק און לויב גאט, וואס ער האט מיך בעהארצט און מיר געהאָלפען אָפּ צו דרוקען דיא דאָזיגע שרעקליך-שיינע מעשה, איך האָב ניט געזאלעוועט קיין מיה, ניט קיין געלט און האב ניט געקוקט דארויף וואס א טהייל וועלען אויף מיר שטארק ברוגז זיין. דיא מעשה איז חלעבען אמת. איך האב זיא אסור ניט אויסגעטראכט פון דעם קאָפּ, הערט נאָר אידען, הערט נאָר וואס עס איז געשעהן:

מעשה שהיה כך היה. הייגטינען טאג נאך סכות האב איך מקבל געוועזען א פאסילקעלע, וואס איז אנגעקומען דורך דער פאטשט גלייך צוא מיר אויף מיין נא־מען. איך האב תחלת געמיינט אז דאס מוז זיין פעקלעך ציצית אדער קינדערשע בלוטשקענע יארמעלקעלעך וכדומה אזעלכע זאכען, נאר אז איך האב עס אויפגע־עפענט, האב איך ארויסגענומען א גאנצען פאק פאפירען, פארשריעבען פון אלע זייטען, און צווישען זיי איז געלעגען א בריוועל, וואס אין איהם איז געשטאנען גע־שריעבען דיא דאזיגע ווערטער:

„להרבני הנגיד המפורסם מוהר״ר מענדעל נ״י. הנה אזוי וויא איהר האט
א שם אין דעם היגען ווינקעל פאר איין עהרליכען מאן און אזוי וויא מיר ווייסען,
אז איהר פארט תמיד ארום אין אלע אידישע מקומות מיט ספרים און איהר זייט
א מאל אבעלען אפ צו דרוקען מעשיות אויף אייערע הוצאות, בבן שיקען מיר אייך
דא אריין א שרעקליכע מעשה, וואס איז פארלאפען אין אונזער שטאט און בעטען
אייך, אז איהר זאלט מוהל זיין אפ דרוקען, וועט איהר אייך פשוט קונה זיין עולם
הבא. דא שטייט בעשריבען דיא שטוטשקעס פון אונזערע גלופסקער בעלי טובות,
וואס האבען זיך אליין אן געווארפען אויף דער אומגליקליכער שטאדט נעבעך מיט
זייערע טובות און פיהרען איטליכען ביי דער נאז. זיי האבען שוין ביי אונז ארויס־
געצויגען דיא קליי פון דיא ביינער, מיר ליידען, מיר ווערען פערשווארצט, מיר עסען
ניט קיין פלייש, מיר האבען שוין אפנים וויא דיא רוחות און קענען שוין מעהר
ניט אויסהאלטען פון דיא טובות, מען האט שוין אפילו געפריווט שרייען, שרייבען
פראשעניעס נאר וואס העלפען זיי א וועלט? זיי זיינען רייך, זיי זיינען גבאים, פא־
פעטשיטעלעס און דיא גאנצע שטאדט איז ביי זיי אין דיא הענד, זיי האבען פא־
ווערענעס, זיי האבען שתדלנים, וואס נעהמען גרויסע זשאלעוואניעס פון אונזער
בלוט, פון אונזער געלט, און בעגראבען אונז נאך צעהן איילען אין דער ערד, הכלל
דער מלאך המות שעכט און בלייבט גערעכט. מיר זעהן זייער גוט ארויס, אז מיט
שרייען מיט פראשעניעס וועלען מיר גאר נישט מאכען, דיא בעלי טובות וועלען זיך
אומעטום קענען פארענטפערען, און זייער פארענטפערען זיך וועט נאך אונז קא־
סטען געלט, עס וועט אלסדינג אויסגעהן צו אונזער קאפ.... מיר ווילען נאך פרי־
ווען איין מיטעל אפדרוקען דיא דאזיגע מעשה, וואס איינער פון אונזערע שטאדט־
לייט האט זיא אנגעשריבען, זיין נאמען וויל ער דערווייל ניט מגלה זיין מחמת כמה
טעמים, מיר פערזיכערען אייך אז אלסדינג וואס דא שטייט איז אמת, מיר קענען
אפילו שווערען אין טלית און אין קיטעל, פארקעהרט דא פעהלט נאך זייער פיעל
זאכען, מיר בעטען אייך, ר׳ מענדעלע, טהוט א מצוה און דרוקט אפ דיא מעשה,
אונזערע נעמען קענען מיר אייך איצט ניט אויסשרייבען, נאר איהר זאלט וויסען
אז אין אונזער בריעף שרייט צו אייך א קול פון א סך צובראכענע הערצער,
פון א סך אומגליקליכע אידען, דאס איז א קול פון ארעמע לייט, פון נויט
בעדערפטיגע, פון בעלי מלאכות, און פון דערשלאגענע מענטשען, וואס מען דושעט
זיי וויא קעץ און מען לאזט זיי ניט קיין קאפ אויפהויבען, דאס איז א קול פון פער־
ווימטע ווייבער און קינדער, וואס מען האט זייערע מאנען זייערע טאטעס נעבעך
פארשיקט און איינגעזעצט אין דיא טהורמעס, דאס איז א קול פון א סך דערשלא־

נענע, פאַרוואָגעלטע אידעשע קינדער, הערט ר׳ מענדעלע דאס קול, פאָלגט און דרוקט אָפּ דיא מעשה, טאָמער וועט דורך דעם נצמח ווערען א טובה. איז׳ען חלעבּען וועלען דיא דאזיגע מעשה קויפען, ווארום עס קען זיין אז זיא פארלויפט זיך ניט נאָר אין גלופּסק אליין אפשר טאקע אויך אין אנדערע אידעשע שטעדט"....

אָט דאָס איז אין קורצען דער בריעף וואס איך האב מקבל געוועזען. איך האב איבער געלייענט דיא מעשה און האב מיר פאַרגענומען זיא אָפּ צודרוקען. ניט אזוי גיך טהוט זיך אָבער וויא עס רעדט זיך, איך האב גענוג געהאַט צו זינגען און צו זאָגען ביז איך האב דערלעבט צו זעהן א געדרוקטע בלעטעל. דער כתב יד איז ניט געוועזען ריין געשריבען ערטער וויים פארפלעקט מיט טינט, פיעל סצענען זיינען געוועזען פאר וועגט ניט געשטאַנען כסדר, היינט אין א פּאָר ערטער האט נאָר געפעלט עטליכע בלעטלעך. דער שרייבער האט זיך אפּנים געאיילט הכלל עס איז מיר גענוג דיא אויגען ארויסגעקראָכען ביז איך האב אלץ דינג צו נויף געשטעלט איך האב מיר ניט געקענט איינהאלטען אין ערטער וויים אריינגעמישט מיינע אפּאָר ווערטער פון דעם וואס איך האב געזעהען געהערט אויף מיינע נסיעות, אחוץ דעם האב איך געמאכט א בעזונדער צעטעל פון דיא אלע פערזאָנען וואָס קומען פאר אין דער מעשה כדי זיי זאלען אלע שטעהן פאר דיא אויגען און מען זאָל זיי תמיד געדיינקען. אָט קוקט זיי זייט מוחל אָן, דאָס זיינען דיא פארשוינען:

ר׳ איציק וואלף ספּאדיק ר׳ שמעיה תם ר׳ משה בעל תכלית ר׳ יוסף מהיכא תיתי ר׳ יודעלע שטאנדהאפּט	דאס זיינען דיא טובי העיר, פּאָפּעטשיטעלעס פון פון דער טאקסע. אלע זיינען בעלי צדקות, אָבער נאָר איבער א פרעמדע קעשענע. אלע זיינען גאַטס סטראפּטצעס, פרומע כשרע אידען, חוץ שטאנד־האפּט וואס מען מומעלט אויף איהם, אז ער איז נעהאַפּט אין דער מעשה.
ר׳ יוסילע שינדער....	געוועזענער נאמן אין פּראָיעקט היינט לפנים דער בעל טאקסע.
ר׳ נתן שיפרעס....	אויך קליימערשט א בעל טאקסע, א ווילדער בעל עצה און א שטאָט בורר.
ר׳ ראובן פיאווקין....	דער שטאָט־פּאָוויערענע, היינט אויך גלאָסענ.

ר׳ אהרן קנעכטבארג.... גלאט א שיינער איד, א קאָבלעפעל, וויל אלץ איינבריינגען דער שטאָדט, מאכט אמאָל אין דער שטיל עפּעס א חרם׳על.

ר׳ נתן פרעכמאן.... האלט זיך פאר א בריה, האלט היינט שטאנד־האפטען אויף דער ארענדע און איז קהל׳ס שתדלן.

ר׳ מענדיל דער געלער. א שטאָדט-שיינעץ א בילער, סלוזשעט בייא דיא בעלי טובות און פאלט אָן אויף וועמען מען הייסט.

ר׳ בעריל לאקשעוויץ }
ר׳ פרידיל דער קליינער } צווייא רעדעל פיהרער, מתנגדים פון דיא בעלי טובות.

ר׳ אברעמיל גרינפאן.... א נייער טאָרגאָוואָי דעפּוטאַט.

ר׳ שלמה וועקער.... איינער פון דער היינטיגער וועלט.

בתיה. זיין ווייב.

ר׳ גדליה פיקהאלץ.. זיין פריינד.

ר׳ אייזיק זאאיקע.... א קרבן פאר זיין עהרליכקייט.

טויבע לאה. זיין ווייב.

איין אָרימער איד, איין אָרעמע אידענע, גלאסנעס, דיינים, שוחטים, ווייבער, גענז, היהנער, אינדיקעס, קאטשקעס און א נאראָד פון פופציג טויזענד צאן קדשים, וואָס מען שערט זיי וויא דיא שאָף.

דאכט זיך אז איך האָב גענוג יוצא געוועזען און געטהאָן מיין זאך בשלימות. דאס ביכעל האט מיך געקאָסט גענוג מיה און הוצאות. נאָר איך בין דאָס אָבער ניט אויסען. הלואי מיין מיה זאָל ניט זיין אומזיסט, גאָט זאָל נאָר וועלען רחמנות האָבען און ווייזען באלד טאקע אין אונזערע טעג א נס בפועל, אז אידען נעבעך זאלען אין אלע שטעדט זייערע בעלי טובות פטור ווערען עד ביאת הגואל.

ערשטער אקט.

דאַ ווערט פאָרגעשטעלט וויא אזוי אין גלופסק שפריינגען ארוים פיהרער, מיט א יאָהר זעכצעהן צוריק, פאפעטשיטעלעס פון דער טאקסע.

ערשטע סצענע.

ספאדיק אליין אין זיין חדר, זיצט שטארק פארטראכט לעבען דעם טיש, זייגער צעהן אין דער פריה און שאקעלט זיך איבער א משניות, קנייטשט דעם שטערן, קוקט אויף דער וואנד, דער נאך טהוט ער ווידער אקוק אין משניות און לערענט מיט א ניגון.

אמר ר' טרפון.... האט רבי מאיר געזאגט.... הא? נאך אמאָל. (ער פאר־טראכט זיך אויף דער וואנד און רעט צו זיך אליין) ער האט געזאגט, אז נאך שבת איז דער טערמין האט ער געזאגט.... מען וועט דארפען סיליקען. דער קאפ חלעבען שפאלט זיך מיר. אך, שלעכט, שלעכט, נישטא קיין געלט! איך האב מורא מען זאל חלילה באלד ניט אנשטויסען. דיא קאסע איז פוסט, אויסגעטריקענט, דיא רע־דער וועלען זיך אויף הערען צו דרייען באם עס וועט חלילה ניט צו קומען קיין וואסער, געלט מיין איך. אך זייער א שלעכטע צייט (ער שטייט אויף און גייט ארום איבער דעם חדר) יא, זייער א ביטערע צייט, עפעס וויא אויף צוזעצענעס האט מען נאך היינט אויף געהערט חתונה צו האבען. שוין א לאנגע צייט איז מיר ניט אריינ־געפאלען קיין שלישית־געלט, ניט פון היא, ניט פון דער סביבה. א קאטאוועס עפעס שלישית־געלד, דאס פלעגט אוים מאכען א יאהר זייער פיעל.... א נס חלעבען וואס דרייט זיך נאך אביסעל חברה'ש געלד, אי וואס?.... עט נארישקייט, ווער איז דאס מחויב צו וויסען ווע מען גייט עס אן? נאר עס איז מיט דעם אפילו אויך ניט גוט, בע, נאר ניט גוט!.... עס הערט זיך ווידער נייע גזרות, נייע פינסטערע פאראדקעס מיט כל א צרות. וואס טויג עס? נאך דאס גייט אפ, מאכען נייע פאראדקעס! מיר טויג עס כלל ניט. מען דארף האבען געלט, נאר פריש געלט... (א ביסעל מיט גאל) האט חתונה אידען און לייגט איין געלט! שטארבט אידען און זאגט אפ עולמות־געלד! קויפט זיך איין אין חברות און גיט געלט! הכלל מען דארף האבען געלט מען דארף האבען געלט, געלט געלט! טאקע פון אייער טובה וועגען יודישע קינדער, מען דארף זיך פאר אייך סטארען, מען דארף פארזארגען

אייער תכלית, איהר זאלט זיין גוט און פרום און טאקע בלייבען דאס וואס איהר זייט.... (ער הערט זיך צו צו דער טהיר) הא? דאכט זיך אימעצער גייט? אפשר א מחותן מיט געלט. (ער לויפט צו געשווינד צו דעם טיש. זעצט זיך אניעדער און שאָקעלט זיך ווידער איבער דעם משניות).

צווייטע סצענע

ספּאַדיק און פּיאַווקין.

ספּאַדיק (לערענט מיט א ניגון) אמר ר׳ טרפון. ניין ווייטער, ווייטער אביסעל.... יא, אט־אדא: סומכוס אומר יחלוקו, מען דארף זיך מיט דעם געלט צו טהיילען, יא טאקע צו טהיילען, וואס?....

פּיאַווקין (קומט אריין מיט דרך ארץ) גוט מארגען ר׳ איצע וואלף!

ספּאַדיק (מאַכט זיך שטאַרק ניט הערענדיג אזוי וויא שטאַרק פערטיעפט אין לערנען) איי וואס, אויב יחלוקו דארף מען דאך מורא האבען?.... נוא עט.... בע....

פּיאַווקין (צו זיך אליין שטילערהייט) ער האלט ביי יחלוקו. דאס איז א גוטער סימן, עס וועט איה״ש זיין גוט.... (ער גייט צו אביסעל נעהענטער) גוט מארגען ר׳ איצע וואלף! אפשר בין איך אייך מבלבל וועל איך מיר אוועק גיין.

ספּאַדיק (צו זיך אליין מיט פערדראס אז ער דערזעהט פּיאַווקינען) נאט אייך דעם שיינעם מחותן! דער רוח האט איהם געבראכט צו טראגען. (צו פּיאַווקינען מיט א קרום פּענימעל) וואס איז עפּעס נייעס ר׳ ראובן.

פּיאַווקין בע.... איך האב אייך געוואלט עפּעס זאגען, נאר איך וויל אייך איצט ניט שטערען פון דעם לערנען א חוץ דעם זייט איהר, דאכט זיך עפּעס ניט געזונד, איהר זעהט אויס גרין און געל, דאס פּנים איז דער בעסטער שפּיגעל.

ספּאַדיק (מיט א קרעכץ) איך האב אלץ כא עליכם צו טהאָן מיט מיינע מערידען. איך האב געמוזט היינט דאווענען ביחידות און לערנען מיין שיעור משניות אין דער הים, נאר פון דעסט וועגען זעצט אייך ר׳ ראובן, אז איהר זייט שוין דאָ. וואָס הערט זיך עפּעס ביי אייך?

פּיאַווקין (זעצט זיך) מען האָרעוועט. מען ווערט פערשווארצט, א קאטאָוועס עפּעס צו זיין א פּאַווערענע ביי אזא עדה אידען, זאלען זיך מעהרען.

ספּאַדיק. בזכות זה וועט אייך גאט העלפען. יהי חלקי עמך.

פּיאַווקין (שטילערהייט צו זיך אליין) עס איז איהם קארג דיא וועכט ער וואלט געוואלט ביי מיר אויך נעהמען חלק. (צו ספּאַדיקין) ווען גאט זאל מיר ניט העלפען וואו וואלט איך שוין ביז איצט געוועזען מיט מיין ווייב און מיט מיינע קינדער....

ספאדיק (מיט א שמייכעלע) זינדיגט ניט ר׳ ראובן און זיין טאקע א בעל בטחון, וועט אייך איה״ש תמיד זיין גוט. נו וואס הערט זיך עפעס אין דער שטאט?

פיאווקין. בע. וואס זאל זיך הערען? דער בעל טאקסע וויל ארויף ציעהען א קאפיקע אויף דער אקע פלייש. אזוי וויל ער, דער שיינער בעל טאקסע, זאגט ער, עס איז היינט א שלעכטע צייט.

ספאדיק (חאפט זיך ביי דעם קאפ) וואס הייסט ער וויל? מען וועט עס איהם שווייגען, עפעס א קאטאוועס נאך א קאפיקע אויף דער אקע! ער נעהמט שוין בה״ש אן דעם אויך גענוג — פופצעהן קאפיקעס אן אקע! שטייטש, שטייטש נאך א קאפיקע, א אידישע קאפיקע! וואס וועלען נעבעך טאהן די ארימע לייט, די ארעמע יודען נעבעך? (ער קרעכצעט און זיפצעט).

פיאווקין. עס וואלט א מצוה געווען אן צו לערנען אזא בחור, ער זאל וויסען ווער עלטער איז.

ספאדיק. איך זאג אייך מען קען שוין מעהר ניט אויסשטיין פון די בעלי טאקסעס, פון די גראביטעלעס, מען איז צו זיי עפעס וויא פארקויפט, סטייטש, נאך א קאפייקע אויף דער אקע! דאס וועט דאך גאר אויסמאכען גאר א גרויסע סומע! א רחמנות חלעבען אויף די ארעמע לייט, וואס וועלען טאהן די ארעמע יודען נעבעך? אדרבה ר׳ ראובן זאגט, וויא אזוי לערנט מען אן דעם שיינעם בעל טאקסע וואס האט ניט קיין גאט אין הארצען.

פיאווקין. איך וואלט געזאגט מיין עצה מען זאל אפנעהמען די טאקסע פאר דער שטאדט, פארשטייט איהר? איצט איז טאקע די צייט, און איהר ר׳ איצע וואלף מיט ר׳ משה מיט ר׳ שמעיה׳ן וכדומה זאל זיין פאפעטשיטעלעס דאס הייסט איהר נעבעך זאלט זיך חלאפאטשען, אכטונג געבען און דאס פארדיענסט זאל געהן אויף דער שטאדט, דאכט זיך דאס איז א גרויסע טובה, א גרויסע מצוה און ווייטער.... פארשטייט איהר? חלעבען אזוי וועט זיין גוט, טאקע בכל האופנים גוט פארשטייט איהר? ראזבעראיעט עס נאך א ביסעל ר׳ איצע וואלף מיט אייער גמרא קעפעל.

ספאדיק. אוודאי איז דאס א גרויסע מצוה, א גרויסע טובה, נאר וויא קען איך... וויא קען אזא צובראכענער יוד וויא איך, אויף מיר נעהמען אזא טירחה.

פיאווקין. נישקשה, גאט וועט אייך העלפען, סטייטש, ווער דען זשע וועט זיך זארגען פאר דער שטאדט ווען ניט איהר? ווער דען וועט אין זינען האבען די ארעמע לייט נעבעך אז ניט פריהער גאט און דער נאך איהר, בערעכענט זיך נאר גוט

ר׳ איצע וואלף וועט איהר זעהן, אז איהר טארט זיך גאר ניט דער פון אפזאגען, פארשטייט איהר ?....

ספאדיק (מיט א יראת—שמים פּנעמעל) וויינינג איז פאר מיר דיא חברות מיט נאך אנדערע שטאדט זאכען? סטייטש וואס האט מען זיך אויף מיר אנגעזעצט? וואס וויל מען נעבעך האבען פון מיר, אלץ פון מיר? וויינינ פאר מיר דיא אלע חברות....

פיאווקין (מיט א שמייכעלע) וואס מיינט איהר, ר׳ איצע וואלף, טאקע ווענינ, פאר אזא יודען וויא איהר איז דאס טאקע ווייניג.... איך זאג אייך נאך אמאל ראזבערייעט מיין פלאן גאנץ גוט, וועט איהר זעהן, אז איהר קענט זיך בשום אופן ניט אפזאגען, און ווייטער וויא איהר פארשטעהט....

ספאדיק (מיט א זיפץ) אוודאי איז דאס פאר אזא צוכראכענעם יודען וויא איך א גרויסע טירחה, טאקע א טירחה גדולה, גאר א טובה פון ארעמע לייטס וועגען נעבעך פון א שטאט יודען וועגען....

פיאווקין (מיט א גנבה׳שמייכעלע) מיט אייך ר׳ איצע וואלף, וויא איך זעה בין איך שוין א פנים פארטיג. איצט מוז איך גיין צו דעם איבעריגען עולם איבער שמועסען מכח דעם עסק, וואס מען האט דא צו טאן. עס איז נאך דא גענוג אר־ בייט. הכלל מיר איז שוין באשערט תמיד ארבייטען, פראצעווען און זארגען זיך פאר דער שטאדט, מסתמא וועט מיר גאט העלפען.... זייטגעזונד ר׳ איצע וואלף, אייער געזונד איז איצט נייטיג. איהר דארפט טובות טהאן דער שטאדט....

ספאדיק (פארפרומט מיט אויסגעגלאצטע אויגען) בזכות זה זאל מיר השי״ת טאקע גע־ בען כח, אוודאי איז דאס נעבעך פאר מיר, פאר אזא צו בראכענעם יודען וויא איך, א גרויסע טירחה.

פיאווקין. לאזט זיך גאר ניט אפ, ר׳ איצע וואלף, נישקשה איהר וועט איה״ש קומען צו די קרעפטען.... א גוטען טאג! (ער געהט ארויס)

ספאדיק. (רייבט זיך דיא אויגען) א, עס איז מיר ליכטיג געווארען אין דיא אויגען, געלויבט איז גאט, עס איז מיר אראפ א שטיין פון דעם הארצען, עס וועט אם ירצה השם זיין גוט, מיין מחשבה איז חלעבען א גוטע. איך וויל: יודען זאלען בלייבען טאקע יודען, יודען זאלען טאקע בלייבען דאס, וואס זיי זיינען און בעהיט ווערען פון גזרות רעות, איך וועל מיך אוודאי סטארען מיט כל א מעגליכקייטען, נו און דער פאר מעג איך ביי זיי עפעס נעהמען אפילו על פי דין. גאט אליין וועט מיר אויך ניט הייסען איך זאל זיין ביי זיינע יודעלעך א שומר חנם, איך בין דאך

א בשר ודם, איך דארף האבען ברויט און צום ברויט, פון וואנען זשע וועל איך דאס אלסדינג נעהמען ?.... וויא דיא מעשה וועט שוין זיין צי וועל איך נעהמען עפעס מעהר אדער עפעס וויינינגער, דאס איז קליינינקייטען, א רענדעל ארויף, א רענדעל אראפ, יודען וועלען דורך דעם חלילה ניט בדלות ווערען, נאר דערפאר אבער וועלען זיי פון א חשש טרפות שוין זיכער בעווארענט זיין, זיי מעגען גאנץ רוהיג זיין, איך וועל זייא אפהיטען און אליין אכטונג געבען עס זאלען זיין גוטע שוחטים. דער עיקר איז פאר יודען גוטע שוחטים.... וואס מאכט עס אויס א שטיקעל פלייש מעהר אדער א שטיקעל פלייש וויינינער, א יוד דארף ניט קוקען אויף אזעלכע זאכען, א שוחט, א גוטען א פרומען שוחט, אט דאס דארפען יודען האבען, און מכה דעם מעגען זיי שוין זיך אויף מיר פארלאזען, זיי וועלען שוין מיט גאטס הילף האבען גוטע שוחטים.... (ער בלייבט שטעהן א ביסעל שטיל גיט זיך דער נאך א פאטש אין שטערן) אך איך האב גאר פארגעסען, אז איך בין היינט מיט סנדקאות אויף צוויי בריתען. גוט חלעבען, וואס היינט נאר צווייא, איך וועל היינט האבען וואס צו טהאן. איך וועל מיך גיין אנטאן, מען מוז שוין אויף מיר ווארטען, עס איז צייט צו גיין, (ער גייט אריין אין אן אנדערע חדר און מאכט צו דיא טהיר):

דריטע סצענע:

ר' משה בעל תכלית דער נאך ספאדיק:

משה בעל תכלית (לויפט אריין וויא א פארסאמטע מויז גאר אן איין אטהעם) גוט מארגען ר' איצע וואלף! איך דארף מיט אייך איבערשמועסען מכח איין ענין, מכח א תכלית זאך.... (ער קוקט זיך ארום) א, ער איז שוין נימא ? ער איז שוין נימא! ער איז שוין א פנים אליין אוועקגעגאנגען מכח דעם ענין, איך קען איהם, ער איז א זריז וויא באלד ער שמעקט אן א תכלית זאך. ע.... עס איז דאך עפעס גאר קיין תכלית ניט ער קאן דאך דערווייל מיט דיא איבריגע אף ארבייטען דעם עסק און איך וועל חלילה בלייבען פון דרויסען. (ער קוקט זיך נאך אמאל ארום אין אלע זייטען און ווערט פרעהליך) אך געלויבט איז גאט, ער איז נאך ניט אוועקגע-גאנגען. זיין ספאדיק ליגט אויף דעם טיש, ער האט געמוזט נאר אויף א מינוט ארויסגעהן, איך וועל ווארטען ביז ער וועט קומען. איך וועל איהם שוין היינט ניט אפלאזען, דער עיקר איז דאך ער, איך וועל מיך היינט אן איהם האלטען וויא א קינד אין דער מאמעס פארטוך (ער גייט צו צום טיש. חאפט פאר שמחה דעם ספאדיק

און בעטראַכט איהם פון אלע זייטען) אך, זייער א גוטער, זייער א פיינער ספאדיק, טאקע אין תכלית אריין א גוטער ספאדיק! (ער קלאַפּט אויף איהם מיט אַ פינגער) א ספאדיק, א חיטרע קעפּעלע ליגט אין דיר ספּאדיק! א גמרא קעפּעלע מיט אלע דריידעלאך. איך וועל דיך היינט פון דעם אויג ניט אפלאזען, מען זאל חלילה ניט אפמאכען אהן מיר דיא גאנצע חתונה. חלעבען, מיר קומט עס באמת פאר וויא א חתונה, פיאווקין איז דער שדכן, ער רעדט אונז א שידוך מיר זאלען נעהמען דיא טאקסע. זייער א רייכע כלה! מיר זיינען — דיא מיוחסים און זיא דיא רייכע, זיא גיט אין נדן אריין א גאנצע שטאדט מענשען, אנטקעגען. א 60 טויזענד פאדאנעס השי"ת זאל נאר געבען כח מען קען מיט איהר וויסען פון א לעבען. (ער ווערט נאך פרעהליכער) אך, קעסטעלע, קעסטעלע, הרי את מקודשת לי, הרי את מקודשת לי קעסטעלע כדת ר' איצע וואלף ספּאדיק, ושטאנדהאפט! זיי ביידע פערשטייען אין עסק, קוקען אין תכלית אריין, טויג אונז שטאנדהאפט זעהר גוט אין שותפות, שטאנדהאפט איז אפילו א דיימזש, געהאפט אין דער מעשה, און קוקענדיג אונז זיינען מיר אין פסוק איינער פון דעם אנדערען פערשיעדען, נאר וואס מאכט עס אויס? אבי אונזער כוונה איז גלייך, אבי מיר האבען איין מחשבה. וואס מיינט דען א יוד היינטיגע צייטען, א שטיקעלע פרנסה, און וואס טהוט מען נעבעך ניט פאר דער פרנסה? שטאנדהאפט נעבעך פרובט זיך אין דער טומאה, מאכט זיך פאר א דייטש טאמע־ וועט דא ארומגעהן, ספּאדיק א שטיינער מוטשעט זיך נע־בעך אין דער קדושה.... נישקשה. מיר וועלען זיין חבר, מיר וועלען אכע איה"ש קוקען אין תכלית אריין און טהאן טובות, נאר וויא דערלעב איך שוין דאס אבער! (ספּאַדיק קומט אריין אַנגעטהאָן אין א טוזליג מיט א שטעקען אין דער האַנד, משה בעל תכלית לויפט איהם אַנטקעגען) וואס איז, ר' איצע וואלף, איהר גייט שוין.

ספּאַדיק. אַ, יאַ, שוין צייט, מען מוז שוין אויף מיר וואַרטען.

בעל־תכלית. איך בין געקומען גיין טאקע מיט אייך אין איינעם.

ספּאַדיק. וואס איז איהר האט אויך א כבוד?

בעל־תכלית (מיט פייער) א שאלה א ביסעל, אויב איך האב א כבוד? איך האב אין דער זאך א גרויסען חלק.

ספּאדיק (פאַרוואונדערט) וואס הייסט, איהר האט דערינען א חלק?!

בעל־תכלית (נאָך מיט מעהר פייער) סטייטש, איך האָב דערינען געארבייט!

ספּאַדיק. וואס זאָגט איהר! ר' משה סטייטש, וואס זאָגט איהר?

בעל־תכלית. סטייטש, וואס זאג איך? איהר ווייסט דען ניט, ר׳ איצע וואלף, וואס איך זאג?!

ספאדיק. ניין! ביי מיין יודישקייט, איך ווייס ניט! זאגט וואס מיינט איהר?

בעל־תכלית. סטייטש, דאס קעסטעלע מיין איך, פיאווקין האט דאך אייך ערשט געזאגט, ער זאגט אז איהר זייט מסכים.

ספאדיק (וויא פון שלאף) א דיא טאקסע מיינט איהר! חלעבען דאס איז פאר מיר א טירחא, איך בין לא עליכם א צו בראכענער יוד, וויא קען איך אויף מיר נעהמען, אזא טירחא?

בעל־תכלית, מען מוז דאך אבער זארגען פאר דעם תכלית, מען מוז דאך אמאל זארגען פאר קהלס תכלית, סטייטש ווער דען זשע, ווער דען ז׳שע, ר׳ איצע וואלף?

ספאדיק, לאם מיר דאס אפלייגען אויף איין אנדער צייט, מיר וועלען זיך נאך מיישב זיין, איצט איז מיר שוין צייט צו געהן אויף דעם ברית.

בעל־תכלית (שטילערהייד צו זיך) ער וויל זיך פון מיר אויסדרייען, איך קען נאך חלילה בלייבען פון דרויסען, מען דארף איהם ניט אפלאזען (צו ספאדיקען) איך וועל מיט אייך אויך געהן, דער בעל ברית איז מיינער א שטיקעל מחותן.

ספאדיק. נו גיט־זשע מיר, זייט מוחל מיין ספאדיק. וואס איז ר׳ משה וואס קוקט איהר אזוי אויף מיין ספאדיק? ער געפעלט אייך אזוי?

בעל־תכלית. (שאקעלט מיט דעם קאפ) אויב ער געפעלט מיר! ער איז טאקע אין תכלית אריין א גוטער ספאדיק, איך וועל מיר בלי נדר אויך מאכען אזא ספאדיק, (ר׳ איצע וואלף נעהמט און טהוט אן דעם ספאדיק און געהט אוועק מיט ר׳ משה בעל תכלית.)

---

*) אמר ר׳ מענדעלי. אין דעם כתב־יד פעהלען דיא עטליכע בלעטלעך און דיא ווייטערדיגע סצענע הייסט דארטען דיא זעקסטע, מען זעהט ארויס אז זיא איז געשעהן מיט עטליכע יאהר שפעטער, נאך דער גזירה, אז יודען זאלען מאכען געשטודירטע רבנים. פאר דיא וואס לייענען מאכט דאס אבער איז גאר ניט אויס, זיי קענען לייענען גלייך און זאלען אפילו ניט וויסען אויב עס געהט עפעס אפ.

פיערטע סצענע

אלץ בייא ספאָדיקען אין חדר. שלמה וועקער.

דער נאָך גדליה פיקהאָלץ.

וועקער (אַריינגעהענדיג) ער איז ווידער ניטאָ! נעכטען האט ער מיך בעשטעלט איך זאָל היינט אין דער צייט קומען איהם שרייבען דיא פּאָסט, און ער אליין איז ניטאָ, ער איז אויף א ברית! אלע טאָג איז ער אויף בריתען, אלע טאָג אויף שמחות! א שיינער סוחר, חלעבען! אָט וואס הייסט א סוחר, ניט קענען איבער־לייענען א בריעף! ניט קענען אָנשרייבען איין אדרעס, און נישט אויסלאָזען ניט איין ברית ניט איין בר מצוה, און נאָך אזעלכע שמחות! איך פארשטעה אסור ניט וויא אזא סוחר קען זיך האלטען אפילו א טאָג! פון דעסטוועגען איז ער דאָך רייך.... מערקווירדיג! ניט אנדערש טאקע אז רוחות ארבייטען פאר אזעלכע סוחרים, אז מלאָכים היטען זיי אָפּ, אז א מלאך ווארפט זיי אראָפּ א גראָשען.... (ער זעטצט זיך אַניעדער און נעהמט אַרויס פון דעם קעשענע א אידיש ביכעל) וואס זאל איך טהאן? איך מוז שוין אויף איהם ווארטען, נאָך גוט וואס איך האב מיט זיך דאס ביכעל, וועל איך מיר דער ווייל ארייננקוקען, איך וועל טאקע איבערלייענען דאס ביסעל שירים, נאָר פון א נייעם מחבר (ער קוקט אַריין אין דעם ביכעל, דיא טהיר עפענט זיך שטילערהייט אויף און פיקהאָלץ געהט אריין).

פיקהאָלץ (צוגעהענדיג צו וועקערן גאַנץ שטיל) וואס האסט־דוא זיך אזוי פערטיעפט אין לערנען, שלמה?

וועקער (גיט זיך אַ כאַפּ גאַנץ אויסער זיך) וואס זעה איך? דוא ביזט עס גדליה, פון וואַנען האָסט דוא זיך דאָ פּלוצלים גענומען, מיין גוטער, מיין טהייערער גדליה? ווען ביזט דוא געקומען? (ער קישט איהם).

פיקהאָלץ (גאַנץ רוהיג) איך בין געקומען מאקע היינט.

וועקער. אך, גדליה! וויא פאלסט דוא אוים צו קומען אהער?

פיקהאָלץ. שאַ, וואונדער זיך ניט אזוי שלמה! עס איז גאַנץ פּראָסט, איך בין שוין געוועזען ביי דיר אין דער היים. האט מיר דיין ווייב געזאָגט אז דוא דארפסט זיין דאָ. (ער זעטצט זיך אויף א בייגקעל).

וועקער (רוקט צו זיין בייגקעל צו פיקהאָלצען) נוא, איצט דערצעהל מיר, וואס מאכסט דוא? וואס הערט זיך אין טונעיאדאָווקע?

פיקהאָלץ (גיט א מאַך מיט דער האַנד) אין דיין טונעיאדעווקע?!

ווקער: נוא זאָל זיין אין מיין טונעיאַדעווקע, וואס מאַכט דאָרט אונזער גביר?
איז ער נאָך אומשטעהנס געזאַנט אלץ מבולבל, אָהן א פּיצעל חאַראַקטער?
מאַכט ער נאָך טאַקע אלץ פון זיין מויל א חאַלעווע און בייט צעהן פריינד א טאָג?
יאָ, סטייט׳ש דער ארענדאר. וויא הייסט ער צום טייפעל.... איך האָב שוין פאַר־
געסען וויא ער הייסט, אָט דער הויכער ארענדאר מיט א געגאָלטען האלז וויא ביי
א סטאַרעסטע. וואס מאַכט ער?

פּיקהאָלץ. איך ווייס וועמען דוא מיינסט, ער איז היינט א קבצן און האלט שוין
מעהר ניט דעם גביר אויף דער ארענדע.

ווקער. א רחמנות חלעבען וואס טויג נעבעך אזא פראָסט טענשעל וויא ער אהן
געלד? חלעבען א רחמנות! ווער דען־זשע, זאָג מיר, האלט היינט דאָרטען
דעם גביר אויף דער ארענדע?

פּיקהאָלץ. דער גביר האט זיך ניט לאַנג אָפּגעגעבען אין דער ארענדע מכמה טע־
מים צו ר׳ גרשון חייקעס, ער טראַגט איהם איין אפשר פיער טויזענד
רובעל א יאָהר, ער האט צו זאָגען איבער דער טאַקסע, איבער דעם קהל שטיבעל,
איבער אלע טשלענעס און איבער איטליכען אין דער שטאָדט, מען זאָגט. ער האט
צו פערדאַנקען דיא ארענדע ר׳ נתן פויגעלס, דער שטאָדט—בורר.

ווקער. ר׳ נתן איז חלעבען א קלוגעטשקער. וואס מאַכט ער? איז ער טאַקע נע־
בעך נאָך אי היינט א קבצן? ער האט שוין אין זיין לעבען א סך מאהל
אָנגעזעצט און פאַרט נעבעך א קבצן.

פּיקהאָלץ. וואס קבצן, ער איז זיך היינט מפרנס גאַנץ שיין פון אוראָקען, וואס ער
גיט אויף דער עלטער שפּאַגעל נייע אָן זעצערס, וויא אזוי זייא זאָלען
ענטפּערען קוממיות, א חוץ דעם קנעכט ער עפּעס מיט דעם גביר, ער מוטשעט
זיך נעבעך מיט איהם, וויא אזוי מען מאַכט פּאַטשערקעס? וויא אזוי מען צאַפּט
פון דער וואַנט געלט? וויא אזוי מען ציהט ארויס קליי פון דיא ביינער? וויא אזוי
מען מאַכט פון שניי גאָמעלקעס? וויא אזוי מען מאַכט מיט דער רייף? וויא אזוי
מען פאַרבלענדעט דיא אויגען? וויא אזוי מען כאַפּט פיש פאַר דער נעץ? וכדומה
נאָך אזעלכע קונצען.

ווקער (טהוט א שפּייא) פפו זאָל עס ווערען! עס איז דאָך א שרעק, וואס ביי אייך
אין טונעיאַדעווקע גייט פאָר.

פיקהאָלץ (קוקט שארף אן וועקערען) בייא אייך אין טונעיאדעוועקע! זאגסטו, און בייא אייך אין גלופסק איז דען בעסערע פאראדקעס. איך מיין חלעבען, ניט! קוקט זיך נאָר גוט צו וועסט דוא זעהען, וויא ביי אייך טאקע און נאך אין אנדערע יודישע שטעדט ליעגען דיא ארעמע נעבעך צעהן אייכלען אין דער ערד, עס זיינען שוין דא אזעלבע גוטע און פרומע מענטשעלעך וואס פאר פרומקייט, פאר גוטס־קייט לייגען זיי אוועק אלע געשעפטען און גיבען זיך אָפּ גאר מיט שטעדטישע זאַ־כען און זאָרגען זיך נאָר לטובת הכלל, איינער איז א בעל טאקסע, איינער איז א פאָוויערענע, איינער איז איין ארענדאר, איינער איז א גבאי, איינער א בעל עצה, איינער א תקיף, איינער דעם רב׳ס קרוב, איינער דעם גביר׳ס בן בית, איינער מאַכט באָם, איינער איז א מיוחס, איינער איין אייניקעל, איינער האט א באָבע אין ארץ ישראל, איינער טאנצט אויף אלע חתונות, איינער איז א שטאט פעטער. איינער קהל׳ס יורש און איינער גלאט א שיינער יוד. — נו געפינט זיך נאך ערגעץ אין דער וועלט, אונטער אלע אומות אזוי פיעל גוטע מענטשען, וואס זארגען זיך פאר׳ן כלל וויא ביי אונז יודען, רחמנים בני רחמנים? ביי דיא אומות א שטיינער איז א גביר אדער א פאמיעשטשיק, אדער א סוחר, א פאבריקאנט וכדומה, ביי אונז אקעגען איז א מינדעסטער גבירעל אין א שטעדטעל דאס רוב א בעל טאקסע, א גבאי, איין עסקן במצות, ער איז נאר א סוחר לפנים, באמת טראגט ער אויף דעם קאָפּ דיא גאנצע שטאדט יודען נעבעך, ובזכות זה האט ער מיט אלע בעלי טובות דיא ברכה וואוהין זיי קערען זיך און ווענדען זיך.... זיי זארגען נעבעך זיי זארגען ביז זיי נעהמען אויף זיך לייב און ווערען אהן עין־הרע דיק, פעט, לויטער, מיט שעהנע בייכלעך. און זיי זיינען זייערע שונאים אויף צו שפרינגענעש אומעדום נושא חן.... דיא ארעמע גייט עס אבער ניט אין קאָריסט, פון דיא פיעל טובות וואס מען טהוט זיי הערען זיי אויף וואס א טאג וויטער צו עסען, זיי קריינקען זיי ווערען אויסגעדארט, אקוראט וויא א בן יחיד בייא א טאטען א נגיד, וואס מען דושעט איהם, מען היט איהם אָפּ פאר גרויס ליעבע און געטריישאפט פון עסען, און מען גיט איהם איבער אין דיא הענד פון א סך ניאנקעס, זייא זאָלען איהם לְמען השם אָפּהיטען, ער זאָל ניט חאפּען קיין איבריגען ביסען. האט זשע דען ניט באמת טאַ־קע איטליכער ארמער יוד אין א שטעדטעל אויף זיין חלק צוויא דרייא בעלי טובות וואס דורך זייער השגחה קען ער שוין קיין איבעריגען ביסען ניט חאפּען? וואס עסט דען א יוד, איין אָרעמאן? קרענק, מכות מיט יסורים, א שטיקעל טרוקען ברויט מיט פיסנעם קאליש, פון פלייש וויים ער ניט וואס צו זאָגען, חוץ א שבת אפשר מאכט ער זיך א ביסעל פליישיג מיט א ביין, מיט א שטיקעל לונגען לעבער, דער

פאר פאלט איהם אָפּ א שטיק פלייש. און וויא מתים עסען אזא פּנים האבען זיי— נישט גוט שלמה! נישט גוט חלעבען וואס מיר יודען זיינען אזעלכע רחמנים, נישט גוט חלעבען, וואס ביי אונז אין דיא שטעדטלעך זיינען זעהר פיעל בעלי טובות! נישט גוט, נישט גוט חלעבען וואס א סך מענטשען ביי אונז זארגען זיך ניט בעסער פאר זיך, זיך אויסלערנען עטוואס אדער זיך צו בעשעפטיגען מיט עפּעס אמלאָכה און ווילען אלץ זאָרגען פאר אנדערע! נישט גוט חלעבען, וואס איטליכער לאידע לעדיג גייער, וואס איטליכער דראב, איטליכער עזות פּנים, איטליכער צבועק ווערט פּכוצים פון דער העלער הויט א שטאָט מענטש, א פיינע—בריה און א בעל טובה, נישט גוט חלעבען, טאקע זעהר נישט גוט!....

וועקער. עפּעס ביזט דוא היינט זעהר אין כעס, מיין ליעבער גדליה, עפּעס רעדסט דוא מיר זעהר שטארק מיט הארץ! הא?!

פיקהאָלץ. יא איך קען מיך שוין ניט איינהאלטען, איך מוז שוין אויסרײדען דאס הארץ, צווישען אונז זאל עס בלייבען, ניט מיט מיין מויל גערעדט, אָט דאס זיינען אונזערע שטאָדט מענטשען, אט נעהם טאקע א שטיינער ביי אונז אין טונעיאדעווקע דיא גאנצע חאָפּטע פארשיינען, וואס דוא האסט זיך ערשט אויף זיי נאָכגעפרעגט. דוא מיינסט צו זיי צורעכענען משה כאָפּ, טרייטעל האפּ, יוסעל צאָפּ ניט זיי מיין איך, דיא וואנד מיין איך—ווער זיינען זיי? וואס קענען זיי? דער האט זיך אויסגעלערנט איין אדרעס אויפשרייבען איז ער שוין קהל׳ים פּאָוויערענע יענער האט זיך ערגעץ אין איין איינפאָר הויז אויסגעלערנט עטליכע ווערטער רד־ סיש מיט גרייזען איז ער א שתדלן, א גאנצער חאדאטאי, דער האט מירידען א בלייך אויסגעוויקט פּנימעל איז ער איין ארץ ישראל גבאי, א כשרר יוד, א שיינער יוד, יענער איז איין עזות פּנים נעהמט ער א חלק אין דער טאקסע. דער אזוי יע־ נער אזוי.—מען שרייט אלץ אויף דעם נאראָד יודען נעבעך, זיי זיינען פויל, זיי זיי־ נען ניט געזונד, זיי זיינען עקשנים, זיי ווילען זיך ניט בילדען וכדומה נאך אזעלכע פארברעכען. געוואלד! וועל איך שרייען וואס זיי נעבעך שולדיג, וואס זאלען זיי נעבעך טהאן, אז זיי זיינען אונטער אזא פינסטערע אפּיעקע? אז מען ציהט ביי זיי ארויס דיא קליי פון דיא ביינער, אז איין יודעל נעבעך האט איבער זיך אויף זיין חלק דרייא בעלי טובות, וואס נאגען איהם אויס דעם מארך, פארשלאגען איהם דעם קאָפּ, האלטען איהם אין דער מורא, דערטאפּען ביי איהם ארויס דעם לעצטען גראָשען, פארבלענדען איהם דיא אויגען און זאמוטשען איהם מיט זייערע טובות?! יודען זיינען חלעבען ניט שולדיג, זיי האבען גוטע הערצער, זיי האבען בטבע שכל און געפיהל, זייא פארשטייען איין עסק זייא זיינען פּאָקארנע און קענען זעהר פיעל

אראָפּ שלינגען, נאָר וואָס העלפט עס, אז זיי האבען נעבעך ניט קיין מזל, אז זייא זיינען נעבעך אומגליקליך אז פון כמה שנים שטיקט מען זיי צונויף אלע אין איינעם אין איין אָרט וויא דיא שאָף, אז זיי זעהען פאר זיך ניט קיין וועלט און קענען ניט אטהעמען קיין פרייע לופט א מענטש מוז דאָך אָבער עסען, מוז דאך זיך ערנעהרען און אונטערהאלטען זיין לעבען כל זמן ער זשיפּעט, כל זמן עס שלאָגט זיך אין איהם איין אָדער, דעריבער זוכען זייא שפּע איינער פון דעם אנדערען, דער שטאַרקערער וויל דערקוועטשען דעם שלאָפערען, מען טראַכט אויס כל א מיני תחבולות וויא אזוי צו דערטאַפּען א שטיקעל ברויט, וויא אזוי צו דערהאלטען דיא נשמה, דיא נאטור איז שטארק זיא פאָדערט איהרס, זיא סטארעט זיך, זיא זוכט כל א מיטעל זיך צו דערהאלטען, אָט דעריבער זיינען דאָ ביי אונז אין טונעיאדעווקע דיא גאנצע חאָפּטע פארשיינע, וואס מיר האבען פון זיי גערעדט, אָט דעריבער זיינען דאָ ביי אונז אזעלכע מיני מענטשלעך, דערצו נאך זייער א סך זיידענע יודען גאנצע פּאָקען שדכנים, מלמדים גאָטס סטראַפּצעס וכדומה אזעלכע טשינאָווניקעס, זיי אלע ווילען עסען, זיי אלע האבען א נשמה און סטארען זיך זיא צו דערהאלטען, זיי האבען אלע חושים א טבע פון מענטשען, זיי ווילען לעבען! א קעגען דער טבע העלפט זיך ניט צו בּאָרען, א קעגען איהר העלפט ניט קיין עצות, קיין הכמות, זיא איז אלסדינג גובר! אך נישט גוט שלמה! א רחמנות חלעבען אויף אונזערע יודע-לעך. עס וואָלט שוין צייט געוועזען מען זאל זיי לאָזען אביסעל אָטהעמען, אביסעל דיכען!....

וועקער, ניין, גדליה, עס איז עפּעס ניט גלאט, עס מוז עפּעס זיין וואס דוא רעדסט אזוי פיעל מיט פייער. סטייטש דוא קאָלטער גדליה, דוא שטילער, דוא גוטער, דוא ליעבער גדליה זאָלסט ריידען אזוי פיעל מיט הארץ! ניין, ניין! זאָג דיר וואס דוא ווילסט, עס איז עפּעס ניט גלאט. (ער לייגט ארויף זיין האנד אויף פּיק-האָלץ אַקסעל) איך בעט דיך גדליה, דוא בלייבסט היער אויף לאַנג?

פּיקהאָלץ. ניין, איך וויל נאך היינט אוועקפאהרען.

וועקער, וואס איילסט דוא זיך אזוי קיין דיין טונעיאדעווקע?

פּיקהאָלץ. זאג ניט מעהר איך בעט דיך „דיין טונעיאדעווקע" איך בין שוין ניט מעהר קיין טונעיאדעווקער.

וועקער (פאַרוואונדערט) וואס הייסט? דוא ביזט שוין ניט מעהר דאָרטען קיין רב. סטייטש וויא קומט עס? פאר וואָס?

פיקהאָלץ. דוא פרענסט פאר וואָס? פאר דעם! פאר דעם וואס בייא אונז זיינען דאָ בעלי טובות, וואס קיינער פון דער אָבשטשעסטווע האט ניט קיין דעה וואס מען הערט זיי וויא דאס מילכידיגע קלינגעל, וואס איטליכער ציטערט צו זאגען א וואָרט, פאר דעם וואס ר' טרייטעל, זאָל לעבען הייסט דיא שטאָדט, וואס ער מיט זיין כנופיא האלטען אין זייערע הענד אלסדינג: דיא טאקסע, דיא ארענדע דאס קהל—שטיבעל, אלע צדקות און עולמות געלד, וואס זיי מאכען טשלענעס וועלכע זייא טויג און נעהמען בלאנקע וועקסלען בייא דעם גאלאווא בייא דעם רב וכדומה, כדי אין פאל אז זיי וועלען ניט וועלען טאהן דאס וואס ר' טרייטעל מיט זיין כנופיא ווילען, וועט מען אויף זיי אויספיהלען דיא וועקסלען *) הייננט פערשטעהסטו דוא פאר וואס איך בין שוין ניט מעהר דאָרטען קיין רב? איך קען מיך ניט פארקויפען, איך קען ניט האלטען בלאט מיט פאלשע מענטשען און בעריסען א שטאָדט ארעמע לייט נעבעך, איך קען ניט זיין געבונדען און טאָהן נאָר דאס וואָס יענער וויל, וואס יענער הייסט און וואס יענעם טויג.... איך בין נאָך פאר דיא וויבאָרעס אוועקגעפאָהרען, זאל זיך דאָרט איין אנדער זיין רב.

וועקער (מיט א ביטער הארץ) וואס הייסט, און מען שווייגט זיי, אָט-א-דער גאנצער כנופיא?! עפעס הפקר א וועלט!

פיקהאָלץ (מיט א זיפץ) יודען זיינען נעבעך דערשלאָגען, זייא מיינען אז אזוי דארף טאקע זיין. ווער אונטער אלע אומות קען נאָך אזוי פיעל לײדען און שווייגען וויא יודען?.... און איבעריגענס אז מען שרייט אמאָל יאָ אויף ר' טרייטעלס סטוטשקעס, אויף זיינע גנבות, הייסט עס נאָך, מען איז דאנאָסטשיקעס, א גאנצע שטאָדט מענשען, טויזענטער בעלי-בתים און בעלי מלאכות זיינען דאנאָסטשיקעס, דיא שטאָדט, דאס הייסט ר' טרייטעל מיט דער כנופיא, איז ברוגז פאר וואס מען בעזספאָקאָיעט זייא. מען קען טאקע נאָך חאפען א פסק, ר' טרייטעל שרייבט וואוהין מען דארף אין דעם נאמען פון דער שטאָדט... מיט חתימות האט ער קיינמאָל ניט וואס צו זאָרגען. זייא ליגען בייא איהם תמיד פארטיג אָנגעגרייט, הייננט האט ער דאך עפעס נאך וועקסלען אויך!.... **)

---

*) אמר ר' מענדעלי, אויף מיין נסיעה אין בעסעראַביע האָב איך בעגעגענט אזא מין טרייטעל אין א שטעדטעל אויף דעם דענסטער, עטליכע ווערסט פון יאמפעליע, איך האב זיך דאָרטען איבער איהם אָנגעהערט זעהר שרעקליכע זאכען, ער איז א מזיק אין איין לאנגען טלית-קטן מען האט פון איהם געגוג צרות אוים צו שטען, השי"ת זאָל שומר ומציל זיין אלע יודעלעך פון אזעלכע ר' טרייטעלעך.

**) אמר ר' מענדעלי, איך האב נאָך א תירוץ אויף וועקערס שאלה, ער פרעגט פאר וואס מען שווייגט ר' טרייטלען וכדומה, וויא איך זעה קען ער א פנים ניט, זאל ער מיר מוחל זיין, דיא

וועקער (קנייטשט דאס ביכעל אין דער האנד זעהר שטארק אויפגעבראכט), גדליה! בלייב היע גדליה!

פיקהאָלץ. דאָ איז ניט מיין אָרט.

וועקער (נאָך שטאַרקער אויפגעבראַכט) פאַרקעהרט דאָ איז דיין אָרט! דאָ, דאָ איז דיין אָרט (ער שטעהט אויף און רייסט דאס ביכעל פאָר גרויס עגמת נפש).

פיקהאָלץ (קוקט אַן וועקערן פערוואונדערט) וואס טהוסט דוא שלמה.

וועקער (מיט א ריהרענדע שטימע) איך טהו דאס וואס אונזערע עלטערען האבען גע־טהאָן אמאָל בשעת חורבן דארטען אויף דיא טייכען בבל'ס. אויף דיא ווער־בעס דארטען האבען דיא משוררים אויפגעהאנגען זייערע פידלען, זיי האבען מעהר ניט געוואלט זינגען, שפיעלען, נאָר קלאָגען, יאמערען און טרויערען, גענוג זינגען גדליה! גענוג שרייבען שירים מליצות בשעת אונזער פאלק, אונזער ארעם פאלק ליידעט אויף דער טייך גנילאפיאטקע צעררייס אויף דיא סטרונעס פון דער יודי־שער פיעדעל (ער רייסט מיט אימפעטנד). יודען זיינען ניט געבארען געווארען צו זינגען, צו שפיעלען.... מען מוז האבען אין זינען ערענסטערע זאכען. בלייב היע גדליה: מיר וועלען פראוועןביידע היע עפעס טהאָן, עפעס ווירקען, פאר אונזערע ארעמע יודען. דא גדליה, דא איז דער ארט צו טהאָן, דא איז דער ארט צו ווירקען!

פיקהאָלץ (מיט אַ ביטערען לאַכען) אי שלמה. ביי יודען ווילסט דוא ווירקען! פאר דיא וואס דוא וועסט זיך אננעהמען, טאַקע דיא אליין וועלען דיר זיין שונאים, דער וואס טרינקט זיך וויל תמיד אריין שלעפען אין וואסער דעם דאָזיגען, וואס

פוילישע יודען, א פוילישער איז אליך אַ בריה ביי זיך אין שטוב, אין בית מדרש אונטער דעם אויווען, דאָרט סמאַליעט ער דיא וועלט, ער קען ניט צוזעהן דיא עולות, דיעם גראַבעזש, וואס עס געהט פאָר אין דער שטאָדט, ער ליאַרעמט, ער פילדערט, ער גיט עצות מען זאָל שרייבען פראָשענעס, מען זאָל שרייבען אויף דיא נייא ציימונג, מען זאָל אלע שטושקעלאָך אַרויספיהרען וויא בוימעל אויף דעם וואַסער, מען זאָל טאַקע אַיינמאָהל אָנלעהרנען דיא פאַלשע מענטשען, מען זאָל אויסמאַכען דעם, מען זאָל אויסמאַכען יענעם, נאָכדעם זאָלט איהר זעהן אז עס קומט צו עפעס איז ניטאָ קיינער אין דער היים, ער בעהאַלט זיך אין א מויזענלאָך פאַר א רויטען קאָלנער, ער ווערט א קעצעלע, א תם. ער גיט נאָך אָפּ אַ שיינעם גוט מאָרגען דעם דאָזיגען וואס ער האט אויסגעמאַכט מיט דער צונג פאַרקעהרט ער דרינגט איהם אז אומעדום, אין אַלע שולען שרייט ער און וועט שרייען, אז קיין עהר־ליכער חוץ איהם איז טאַקע ניטאָ, מאַלע וואס שונאים זאָגען, נאָר פון דעסטוועגען בין איך מודה אז פיקהאָלץ תירוץ איז זייער איין אמת ער, אונזערע יודען נעבעך זיינען זעהר דערשלאָגען. א חוץ דעם האָבען זיי מורא זיך צוקלאָגען אויף שלעכטע מענטשען און אַרויסשרייבען זייער פאַלשקייט נאָך מחמת דעם טעם אויך, וויל זיי וויסען אז דיא אומות העולם בעשולדיגען דעם כלל ישראל פאָר אַ פרט און לייגען ארויף דעם חטא פון איינעם אויף אלע יודען, דעריבער איז זיי בעסער ניחא צו ליי־דען שטילערהייט, איידער שרייען און עס זאָל חס ושלום ארויסקומען א חילול השם.

ראטעוועט איהם, קראנקע האבען כמעט אלע פיינט דעם דאָקטער, דאס ליעגט שוין אזוי אין דער נאטור. — דוא וועסט זיך סטארען עפּעס צו טהאן, עפּעס צוא פארבעסערען, פּלוצלים וועט קומען איינער און וועט אָפּזאגען א סליחה, אז דוא ביזט איין אפיקורוס אז עס פעהלט ביי דיר א האָר אין באָרד, נוא דאָ הערט שוין אויף אלסדינג, מען מאכט דיך מיט דער בלאָטע גלייך און מען לאָזט זיך נאָך בעסער צו צו דיא בעלי טובות, אקוראט וויא דאָס אומגליקליכע חיה'לע נעבעך לויפט צו אליין צו דעם שרעקליכען שלאנג, וואס בעצויבערט און שלעפּט דאס מיט. דיא אויגען.... ניין, שלמה, דוא ביזט צו היים, ניין זאָג איך דיר שלמה, ניין איך וויל ניט ווירקען.

וועקער (גאראטשעט זיך) דוא בלייבסט גדליה! דוא וועסט היע זיין רב. איך בין גוט בעקאנט מיט שטאנדהאפטען, ער איז דאָ דער גביר, דער גאנצער פיהרער, איך וועל איהם בעטען ער זאָל דיך מאכען היע פאר רב, ער לעבט מיט מיר זעהר גוט.

פּיקהאָלץ. אי שלמה, דוא ביזט נאָך ניט ערפאהרען, דוא קענסט ניט קיין גביר, קיין היגען יודישען גביר, דוא קענסט ניט שטאנדהאפטען, ביי איהם איז ניטאָ קיין פריינדשאפט, קיין געוויסען, ער ליעבט נאָר זיך, ער זוכט נאָר זיין נוטצען, אי היט זיך. שלמה, היט זיך פאר איהם.

וועקער. נישקשה, דאס איז מיין זאך, שטאנדהאפט זאָג איך וועט דיר מאכען פאר א רב.

פּיקהאָלץ. איך דאנק דיר שלמה פאר דער טובה! פע אזא רבנות וואס שטאנדהאפט גיט זיא, פע אזא רבנות וואס פאר איהר דארף מען זיך פערקויפען דעם טייפעל, וואס פאר איהר דארף מען זיין א נבנע, איין עבד כנעני, וואָס פאר איהר מוז מען הערען, זעהען און שווייגען! פע, פע, פע אזא רבנות! דענסטמאָהל וועל איך זיין א רב ווען דער נאראָד וועט מיך וועלען, ווען אללע אָרעם און רייך גלייך, וועלען מיך מאכען און מיר שיינקען זייער צוטרויען, ווען איטליכער, אפילו דער אָרעמער נעבעך, וועט מיך געפינען פאר ווערטה צו פארטרעטען דיא שטעלע נאָר עס איז נאָך אָבער דערצו זעהר ווייט צו ווארטען! זאיי מיר געזונד, שלמה! איך מוז פאָהרען, כאָם מיר איינער דעם אנדערען ניט מעהר שטערען!

(ער וויל געהן).

וועקער. אך גדליה! ווארט נאָך אביסעל גדליה!

k.&R.

פיקהאָלץ. ניין איך מוז פאָהרען, זאיי געזונד, געניט און ערפאָהרען, היט זיך פאַר שטאַנדהאַפטען און רעד זיך נישט איין צוא ווירקען בייא יודען. אַדיע!
(ער צוקוסט זיך מיט וועקערען און געהט אַוועק).

וועקער (נאך דעם אַז ער איז אַביסעל געשטאַנען פערטראַכט) אַך גדליה, דוא האסט מיר געעפענט דיא אויגען. איצט הויב איך אָן צו זעהען וויא אזא סוחר, וויא מיין ספּאָדיק, קען זיך האַלטען און זיין רייך, א מלאך וויא איך זעה, ווארפט ניט קיין גראָשען און אַפּנים אז מען נעהמט ניט אליין אויף דער וועלט האט מען טאקע ניט.... גאָר נישט גוט אָבער צו האָבען אָפענע אויגען, נישט גוט צו זעהען א סך אויף דער וועלט. עס קאָכט אין מיר דאָס בלוט, עס קלאַפּט מיר דאס הארץ איך פיעל אז דאָס גאַנצע פּנים פלאַמט מיר. עס איז מיר דאָ דושנע, איך קען דאָ ניט אטהעמען דיא לופט, איך מוז פון דאַנען ארויסגעהן, ארויסגעהן און שוין טאקע אהער מעהר נישט קומען. אך גדליה, דוא האסט מיר געעפענט דיא אויגען! (ער געהט געשווינד ארויס און גיט אַ קלאַפּ מיט דער טהיר).

צווייטער אקט.

דא ווערט פארגעשטעלט וויא אזוי דיא פאפעטשיטעלעס פון דער טאקסע ארבייטען מעשים און פיהרען א וועלט.

ערשטע סצענע.

א מכוה מככה ביי ר' משה בעל תכלית. דיא כנופיא פאפעטשיטעלעס זיצען ארום טיש אויף איהם שטעהען פלעשלעך בראנפען און וויין, א גרויסער פאלומעשיק מיט א געבראטענע גאנז און א טעלער מיט אייטערלעך.

ספאדיק (האלט א כוס אין דער האנד) לחיים יודישע קינדער. גאט זאל געבען עפעס ישועות ונחמות אויף יודען. און טאקע דער בייא א שנת פרנסה (ער פאר גלאצט דיא אויגען צו דער סטעליע) ישראל עמך צריכים פרנסה! עס איז היינט זעהר א שלעכטע צייט! (ער קרעכצעט און טרינקט אויס דעם כוס).

דיא כנופיא (קרעכצעט אויך מיט דיא כוסות אין דיא הענט) עס איז היינט זעהר א שלעכטע צייט, השי"ת זאל רחמנות האבען! לחיים ר' איצע וואלף, לחיים זאל טאקע זיין זרענו וכספנו ירבה כחול, (אלע טרינקען און פערבייסען).

משה בעל תכלית (האלט א פאלקע אין דער האנד) עס איז חלעבען גאר קיין תכלית ניט צו לייזען 25 קאפיקעס פאר איין אקע פלייש אין אזא שלעכטער צייט. גענוג וואס מיר חלאפאטשען זיך נעבעך מיט דער טאקסע לטובת הכלל פאר וואס נעבעך זאלען מיר דערלייגען פון אונזער קעשענע?

תם. פאר וואס נעבעך זאלען מיר דערלייגען?

שטאנדהאפט, דערלייגען זיינען מיר אוודאי ניט מחויב, יענער זאל זיך עסען פלייש און מיר זאלען פאר איהם דערלייגען! פשוט איז פשוט מען דארף פארגרעסערען דעם מקח פון פלייש.

ר' יוסף. מהיכא תיתי! הא, מען מעג טאקע פארגרעסערען.

ספאדיק (זיפצט) אוודאי איז א רחמנות חלעבען אויף דיא ארעמע לייט, אויף דיא ארעמע יודען נעבעך, נאר וואס אבער זאל מען טאהן? גאט קען אוודאי העלפען. דער ווייל מיין איך, וועט ניט קיין סך זיין ארויף ציהען א פאר קאפיקעס אויף דער אקע.

ר׳ יוסף מהיכא תיתי, וואס קען עס שאדען, הא?

תם פאר וואס ניט דרייא?

שטאנדהאפט. פאר וואס טאקע ניט פיער, פיער איז דען א סך? וואס איז דיא שטאדט דארף דען ווייניג האבען? פון וואנען וועט מען עס נעהמען אויף אלע הצטרכות?

ספאדיק. (פערגלאצט דיא אויגען און קרעכצט) אוודאי איז צרכי עמנו מרובים, יודען נעבעך דארפען זעהר פיעל האבען, נוא זאל שוין זיין, אויב יא אזוי, טא־קע פינף, איין מאל איז ניט רעכט קיין זוגות און צווייטענס צוא א גלייכען מספר דרייסיג.

ר׳ יוסף מהיכא תיתי: דרייסיג, זאל זיין דרייסיג.

משה בעל תכלית, און איך זאג אייך, אז דאס איז חלעבען אויך קיין תכלית ניט, בערעכענט זיך נאר גוט, וואס איז דרייסיג קאפיקעס אין אזא צייט? פאלגט מיך חלעבען, לאזט מיך אויך עפעס פריבאוועו.

ר׳ יוסף. מהיכא־תיתי, חלעבען. זאל ער עפעס אויך פריבאוועו, ער איז דאך אויך א פאפעטשיטעל....

שטאנדהאפט. חאפט זיך ניט אזוי צו, מיין ליעבער ר׳ משה! אמת טאקע איהר האט רעכט, איהר האט אויך א דעה, מען קען אבער ניט אלץ אויף איין מאל, לע״ע דארפט איהר האבען אזא רעכנונג, אין גלופסק נעהט אוועק לערך פון 17 ביז 18 טויזענד אקעס פלייש א וואך, חוץ עופות, היינט אז מען ציהט ארויף נאך 5 קאפיקעס אויף דער אקע מאכט שוין דאס ביסעל אליין אום לערך 900 רובעל א וואך, אין א יאהר איז 52 וואכען, קענט איהר אייך שוין אליין צוא נייף רעכענען דיא סומע, דער ווייל מוזען מיר זיך בענוגענען מיט דער קליינער סוממע און וויטער וועלען מיר זעהן, מען קען ניט אלץ אויף איין מאל.

ספאדיק. לאם מיר זיך ר׳ משה, נוהג זיין וויא אונזערע הייליגע חכמים האבען גע־זאגט „תפסת מועט תפסת" לאם מיר זיך לט״ע בענוגענען מיט דער קליינער סומע. א רחמנות חלעבען אויף דיא ארעמע לייט, זאלען זייא לכל הפחות נעבעך ביסלעכוויז געוויהנט ווערען.

תם. פאר וואס זאלען מיר נעבעך ליידען?

ספאדיק (טרייסט תם־ען) שא, חלעבען, ר׳ שמעיה, נוא וואס קען מען מאכען, חלע־בען נישקשה, השי״ת וועט אונז דערפאר העלפען, בזכות זה טאקע וואס מיר טהוען פאר דיא ארעמע לייט וועט אונז השי״ת העלפען, לע״ע זאל אונזערע

איבערגעהן, דער נאך, וויא זאגט שטאנדהאפט, וועלען מיר זעהן, מען קען ניט אויף איין מאל איבער ציהען דעם בוינגען, געדיינקט איהר וויא מען האט זיך נוהג געווע־זען תחילת ביז מען האט געשטעלט אויף 25 קאפיקעס, א רחמנות חלעבען אויף דיא ארעמע לייט, מען קען ניט אלץ אויף איין מאל.

שטאנדהאפט. דער עולם זאגט, א גויעש שפריכווארט איז להבדיל וויא א גמרא, טישע יעדעש דאלשע בודעש, דאס הייסט ר׳ איצע וואלף אויף יר־דעש, אז מען פאהרט פאמעלעך, פאהרט מען ווייטער איין:

ספאדיק. וויא קומט צו זיי אזא גלייך ווערטער? זיי האבען דאס אוודאי גענאשט ביי יודען.... דער אמת איז טאקע מען טאר זיך ניט איילען, מען דארף ניט אויף איין מאל איבערציהען דעם בוינגען, פארשטייט איהר?

דיא כנופיא: מיר פערשטעהען, מיר פערשטעהען, פאר וואס זאללען מיר עס ניט פערשטעהן?!

צווייטע סצענע.

דיא זעלביגע כנופיא. פיאווקין קומט אריין שטארק פרעהליך.

פיאווקין. א גוטע וואך! פאזדראווליאיו אויף א פולער וואך! גאט האט געהאלפען, עס איז אנגעקומען!.... איצט, זעהט איהר קומט א גלעזעל וויין. (ער גיסט זיך אן א גלעזעל וויי ר נקט אויס און פערבייסט מיט אייטעלעך).

דיא כנופיא (שטארק פערוואונדערט) וואס אנגעקומען? הא, וואס אנגעקומען, וואס?

פיאווקין. דאס געלד! דיא אבשטשעסטווענע הונדערט טויזענד קערבלעך אנגע־קומען.

דיא כנופיא (אין איין קול) וואס זאגט איהר?!

פיאווקין. דאס וואס איהר הערט.

ספאדיק (פערגלאצט דיא אויגען) איך דאנק דיר און לויב דיר גאט (צו תם־ען) נוא ר׳ שמעיה הייגט זעהט איהר וויא השי״ת העלפט פאר עהרליכקייט, הא, וואס האב איך אייך געזאגט, ערשט ניט לאנג געזאגט? אט האט איהר א מופת! בעל־תכלית. הייגט זעהט איהר, אז אין גאנצען איך! איך טאקע האב אלץ געזאגט וואס וועט זיין דער תכלית פון אזוי פיל געלד, וואס האט זיך פון דער טאקסע אנגעזאמעלט ביי דער קאזנא גאך פון גאנץ לאנג? טאקע סאמע פון דער

הייסער מינוט, וואס מיר זיינען געווארען פאפעטשיטעלעס כמעט פון דער ערשטער רגע האב איך אלץ געשריען, וואס וועט זיין דער תכלית פון אזוי פיעל געלד. פון אזא סומע געלד? לאם מיר ארויסנעהמען דאס געלד!

ספאדיק. זעהט איהר, איך האב טאקע גוט געראטהען מען זאל שרייבען, אז מען דארף דאס געלד אויף א ביקור חולים, דאס האט א סך געהאלפען.

פיאווקין. (מיט חניפה) יא, זיי טאקע האבען געזאגט, א ביקור חולים האט ר' איצע וואלף געזאגט.

בעל־תכלית. א גרויסע חכמה, ער האט געזאגט! וואס איז דאס פאר א תכלית? מען האט געדארפט פשוט איז פשוט ארויסנעהמען דאס געלד סתם, אזוי וואלט געוועזען א סך בעסער, בכל האופנים בעסער!

ר' יוסף. מהיכא תיתי, אזוי וואלט טאקע געוועזען בעסער, סתם איז אוודאי בעסער!....

תם. ווער האט עס געדארפט וויסען וואס מיר וועלען מיט דעם געלד טאהן? ווער האט זיך צו מישען אין אונזערע עסקים? מיר זיינען דאך פאפעטשיטעלעס!

שטאנדהאפט. מען האט דאך געמוזט וויזען דער קאזנא אויף וואס מען פער־ברויכט דאס געלד. דעם חשבון מאכען, דאס איז שוין אונזער זאך.

ספאדיק. (טרייסט תם־ען) חלעבען זארגט ניט, ר' שמעיה, השי"ת וועט העלפען נישקשה חלעבען, אזוי איז בעסער. פארשטעהט איהר?

דיא כנופיא. מיר פערשטעהען, מיר פערשטעהען, פאר וואס זאלען מיר עס ניט פערשטעהן.

פיאווקין (מיט א גנבה שמייכעלע צו ר' משה בעל תכלית) גכויבט מיר. ר' משה, איך פערשטעה אויך א תכלית זאך, וואס עס נוצט פאר דער שטאדט. עס וועט אויסקומען איה"ש וויא מען זאגט אגיל ואשמח, קיילעכדיג און שפיציג!....

שטאנדהאפט. איצט רבותים! דארף מען זיך בעטראכטען וואס מיר האבען מיט דיא איבעריגע געלד צו טאן. פארשטעהט איהר?

בעל תכלית (מיט א זיס שמייכעלע). איך האב געוואלט בעטען דער פון א גמילות חסד.

ר' יוסף. מהיכא תיתי, מיר אויך א גמיכות חסד.

פיאווקין (צו ר' משה בעל תכלית) נו א גמילות חסד דאס איז דאך א מצוה, א יודי־שע זאך, דאס איז דאך איינס פון דיא דברים שאין להם שיעור. (צוא זיך אליין אן דער זייט מיט א שמייכעלע) דער פאר וועט דיא שטאדט האבען עולם הבא!....

ספאַדיק. איך וואָלט געוואָלט בעטען א זעקס זיעבען טויזענד קערבלעך אויף קאַב־
צינסקעס אטראַטע.

שטאַנדהאַפט. מיין דעה וואָלט געווזען אז מען זאָל דער וויל דיא געלד איינ־
ליינען.

ר׳ יוסף. מהיכא תיתי, ליינט עס איין ביי מיר.

בעל תכלית. ביי אייך ר׳ יוסף איז קיין תכלית ניט איך קען בעסער פאַרטאַן געלד,
איך האָב גראָד איצט א פּלאַן.

שטאַנדהאַפט. א פּלאַן האב איך א בעסערען, איך נעהם דיא געלד אויף מיר.

דיא כנופיא (אין איין קול) ניין, ניין, אזוי איז ניט גוט, זאָל בעסער זיין וויא פריהער.

תם. מיר קומט פון דער שטאָדט געלד, וואס האט מען נעבעך צו מיר?

ספאַדיק. און מיך קומט אויך פון דער שטאָדט געלד פערשטעהט איהר?

דיא כנופיא. מיר פערשטעהען, פאר וואס זאלען מיר עס ניט פערשטעהן? אונז
קומט אויך געלד פון דער שטאָדט....

פיאווקין (דער וויל צו זיך אליין אָן דער זייט) איך פערשטעה, איך פערשטעה, עס קומט
זיי ניט פון א יחיד, א שטיינער פון דעם, יענעם, נאָר גלאַט סתם פון דער
שטאָדט דאס איז א גרויסער חילוק (צו דער כנופיא מיט חניפה) עס פערשטעהט זיך
עס קומט אייך פון דער שטאָדט, איך בין איין עדות עס קומט אייך.

בעל תכלית. נוא וואס וועט זיין דער תכלית פון דעם וויין, בראַנפען, גאַנז, אייטער־
כעך? מען דאַרף עס אויסטרינקען, אויפעסען, איך בעט אייך טהוט
עפּעס, קאָזט זיך ניט בעטען.

ר׳ יוסף. מהיכא־תיתי, עס האַלעשט מיר טאַקע דאס הארץ (ער נעהמט א כוס אין
דער האַנד) לחיים מיט אלע פרושים! לחיים! מהיכא תיתי, אידען זאָלען
נעבעך אויפגעריכט ווערען. מהיכא תיתי, ר׳ איצע וואָלף, זאָל זיין אזוי וויא איהר
זאָגט, אידען זאָלען בלייבען דאס וואס זייא זיינען, מהיכא תיתי, הא? אזוי איז
אוודאי בעסער.

דיא כנופיא. לחיים, לחיים! אידען זאָלען טאַקע בלייבען דאס וואס זיי זיינען, השי״ת
זאָל אויף אונז רחמנות האבען (מען טרינקט און מען עסט).

דריטע סצענע.

דיא כנופיא איז אביסעל פארלעקט, זינגען אליהו'ס גאנץ פרעהליך, שטאנדהאפט זיצט אין א ווינקעלע, רייכערט א ציגאר און סודעט זיך מיט פיאווקינען. דיא גלאסנעס קומען אריין אין פאר חדר.

דיא גלאסנעס (פערוואונדערט איינער פון איין זייט, דער אנדערעד פון דער אנדערער זייט טהיר) מען טרינקט, מען עסט, מען איז פרעהליך! איז דאס גלאט א מלוה מלכה אדער אפשר עפעס טאקע א שמחה!

איין גלאסנע. אן איז פיאווקין! מען דארף איהם א וואונק טהאן און איהם פרעגען.

צווייטער גלאסנע. א! איך וויים שוין, עס איז א חתונה, עס איז א גוטע חתונה! איך קען דיא כלה, זעהר א שעהנע!

ערשטער גלאסנע (נאך מעהר פערוואונדערט) ווער חתונה? ווער כלה?!

צווייטער גלאסנע (מיט א שמייכעלע) דיא קאץ! מען מאכט חתונה דיא קאץ,

ערשטער גלאסנע. דוא ביזט משוגע!

צווייטער גלאסנע. דוא ביזט חסר דעה! דוא קענסט זיך ניט אנשטויסען, דוא האסט ניש קיין שכל פאר א קאץ. איך זאג דיר טאקע נאך אמאל; מען מאכט חתונה דיא קאץ, דיא קאץ וואס איז היינט אנגעקומען דיא פאפעטשי־טעלעס, דיא שיינע אבשצעסמוויענער קאץ, היינט פערשטעהסט דוא שוין? יא, א שיינע כלה, זיי מעגען זיך פרעהען.

ערשטער גלאסנע. א־א־! אט איצט פערשטעה איך. דיא קאפ איז מיר היינט אזוי פערשלאגען, אז איך וויים אסור ניט אויף וועלכער וועלט איך בין. א קאטאוועס עפעס? מיר קענען חלילה פערפוילט ווערען אין אסטראג!

צווייטער גלאסנע. און דא טאר מען נאך ניט זאגען דיא פאפעטשיטעלעס א גראב ווארט! ווער האט דען אונז געמאכט און ווער קען אונז וויעדער אויסמאכען ווען ניט טאקע זיי!... בפרט נאך איצט, אז עס איז דיא צייט פון דיא וויבארעס. גוט איז טאקע נאר פיאווקינען, ער וויסט ניט דעם טעם פון וויבארעס ער פערלעבט קהל'ס געלד וויא פיעל ער וויל און טאנצט אויף אלע חתונות. ער וועט, נישקשה, פון דער חתונה אויך אראפ נעהמען א גוט רוח"ש!

ערשטער גלאסנע. וואס וועלען מיר דא שטעהן. דער גאלאווא ווארט אויף אונז אין איינע צרות עס ציטערט נעבעך אויף איהם דיא הויט. (זיי געהן אריין אין חדר צו דיא פאפעטשיטעלעס).

דיא כנופיא (צו דיא גלאסנעס) א! ברוכים הבאים! זיטצט, מאכט ברכה, חאפט עפעס!

דיא גלאסנעס. א שיינעם דאנק. עס איז איצט אונז ניט אין קאפ. דער רעוויזאר איז געקומען!

שטאנדהאפט (א ביסעל דערשראקען) וואס, א רעוויזאר, א רעוויזאר איז געקומען!

פיאווקין (גיט א מאך מיט דער האנד) א וואזשנע זאך! וואס איז דא אזוינס, אז ער איז געקומען?

ספאדיק (קרעכצעט) אך זעהר א שווערער גלות! אט האט איהר א רעוויזאר! מיר זיינען בעונותינו הרבים אין גלות, השי"ת זאל רחמנות האבען.

ר' יוסף. מהיכא־תיתי, אוודאי וואלט בעסער געוועזען, מיר זאלען ניט זיין אין גלות.

תם. נאט אייך א רעוויזאר אויף אונזער קאפ! פאר וואס זאלען מיר געבענך מעהר פון אלעמען ליידען גלות?

בעל תכלית. א שיינער תכלית חלעבען! נו מיילע אז ער איז געקומען, ווענמען געהט עס אן?

דיא גלאסנעס. סטייטש, ער וועט מארגען רעווערירען דיא ביכער אין דער דומע! דארטען וועט ער געפינען דיא פראביעלען, מחמת איהר האט שוין אזא לאנגע צייט ניט אריינגעטראגען, וויא עס געהער צו זיין, דיא ראטע פון דער טאקסע, און אין דער קאסע פעהלט געלד. האט אויף אונז ניט קיין פאר איבעל, וואס מיר זאגען אייך. דער גאלאווא געהט ארום אן א קאפ, מיר ווערען אויך שיעור ניט משוגע פאר פחד. איהר ווייסט מיט וואס דאס שמעקט? דאס שמעקט מיט סיביר, שמעקט עס!

פיאווקין. אז איהר האט מורא לייענט קריאת שמע. גייט, זאג איך אייך זאגט דעם גאלאווא ער זאל, דער נאר, קיין מורא ניט האבען.

ספאדיק. עס וועט מסתמא מיט גאטס הילף זיין רעכט, פארשטעהט איהר?

דיא כנופיא. מיר פערשטעהען, מיר פערשטעהען פאר וואס זאלען מיר עס ניט פער־שטעהן? מען דארף זיך נאר מכח דעם אביסעל מישב זיין (וויא אלע, חוץ דיא גלאסנעס, געהן ארויין אין איין אנדער חדר).

פערטע סצענע.

דיא גלאסנעס אליין, דער נאך דיא גאנצע כנופיא.

ערשטער גלאסנע (קוקט אויף דעם טיש) זיי האבען זיך דא אפנים גוט משמח געווע־ זען! זעה נאר זעה וואס איז אנגעשטעלט אויף דעם טיש.

צווייטער גלאסנע. זיי מעגען זיך פרעהען, זיי האבען גוטע יאהרען, א קלייניגקייט, זיי האבען איין ארענדע אן ראטע! וואס א טאג פארגרעסערט מען דעם מקח פון פלייש, ארעמע לייט ווערען פערשווארצט, עסען ביינער, קדחת רביעית, זיי האבען נישקשה אין דיא עטליכע יאהר, וואס זייא זיינען פאפעטשיטע־ קעס אנגעשאטען פעסער מיט נאכד!

ערשטער גלאסנע (מיט א ביטער שמייכעלע) זייא האבען דאך גענומען דיא טאקסע פאר דער שטאדט, זייא האבען דאך א טובה געטהאן דער שטאדט.

צווייטער גלאסנע. א שיינע טובה חלעבען! זיי ווערען נתעשר און אויף דער שטאט נעבעך וואקסט ביסלעכוויז א נעדאיעס. מען קען שטארבען פון אזעלכע טובות!

ערשטער גלאסנע. איך מיין, דיא בעלי טובות וועלען זיך מארגען אפ שאקלען מיט א היבשען גראשען!

צווייטער גלאסנע. זיי וועלען נישקשה ניט דער לייגען פון זייער קעשענע. איך מיין מארגען וועט טהייערער ווערען דער מקח פון פלייש, אוודאי מעהר מיט עטליכע קאפיקעס אויף דער אקע! פון זייער הייניגער אסיפה מיין איך וועט דער שטאדט קיין גוטס הערויסקומען.

ערשטער גלאסנע. וואס זאגסט דוא! עס איז שוין אהן דעם אויך זעהר טהייער דער מקח פון פלייש, איך האב מורא, מען וועט שרייען.

צווייטער גלאסנע. ווער וועט שרייען?! אום שטיינס געזאגט ווער וועט זיך אנרו־ פען א ווארט? דוא קענסט ניט דיא היגע מענטשען, זיי זיינען טרוסען, האבען מורא פאר א פליג. מען מעג זיי אפילו דעם קאפ אפדרעהען וועד כען זיי ניט ריידען קיין ווארט.

ערשטער גלאסנע. חלעבען א רחמנות, וואס זאלען זייא נעבעך טהאן? מיר אליין האבען דען ניט מורא? צו ווישען אונז נערעדט, פאר וואס זע־

העןֿ מיר צוא דיא עוולות און שווייגען? פאר וואס קוקען מיר אוועק אן דער זייט און זאגען אמן אויף אלס דינג וואס זיי טהוען? ווארום מיר האבען טאקע פאר זיי מורא, זיי קענען אונז אויס מאכען, ווארום מיר ווילען ניט בלייבען אהן ברויט אונ־זערע ווייבער און קינדער זאלען חלילה ליידען. פאדלעצעס וועלען מיר זיין סאי וויא סאי. האלטען מיר מיט זיי, האט מען דאך נישט צו ריידען אז מיר זיינען פאדלע־צעס, און ווען מיר זאלען ארויסטרעטען אקעגען זייא, וועלען זייא אזוי לאנג דרייען וואו מען דארף און אונז מאכען פאר פאדלעצעס, זיי זיינען תקיפים, זיי האבען אלע מיטעל, זיי וועלען בלייבען גערעכט און אונז וועט מען אפגעבען פאדסוד, איז דאך גלייכער טאקע דער ערשטער פאל, וועניגסטענס האבען מיר ברויט און הייסען פאר דער וועלט עהרליכע לייט. אין צווייטען פאל וועלען מיר שטארבען פאר הונגער, מיר וועלען נאך הייסען פאר דער וועלט פאדלע מענטשען און זיין פאדסוד דיא אבסטאיאטעלסטוועס זיינען אין דער וועלט אזוי פערדרעהט, אזוי פערפלוטעט אז מען קען ניט זיין קיין עהרליכע לייט, וויא שטארק אפילו מען זאל וועלען. אויב מען וויל העלפען דיא מענטשען און ארויף פיהרען זיי אויף דעם רעכטען וועג איז קיין אנדער מיטעל ניטא נאר אויף פלאנטערען דאס קניפעל און עוקר זיין דאס שלעכטס מן השרש. דאס קניפעל אבער אויף פלאנטערען קען נאר דער וואס האט אין זיין האנד א גרויסען כח, דער צוא נאך א גוטע ראיה, איין ריכטיגען און איין אמת׳ען בליק....

צווייטער גלאסנע. אי, עפעס רעדסט דו איצט וויא א גאנצער פילוסוף! איך האב דיך אסור קיין מאל ניט געהאלטען פאר אזא פילוסוף!

ערשטער גלאסנע. נארעלע, דיא אומשטענדען מאכען דעם מענטשען פאר אלס דינג! איך רייד דאס, וואס איך פיעל ביי מיר אז איך וויל מיט דעם גאנצען הארצען זיין אן עהרליכער מאן, נאר איך קען נישט, מען ציהט מיך מיט גוואלד אריין אין דער נעץ, דאס קנעפעל—דוא ווייסט דאך ווען איך מיין—פארפוטעט מיך מיט גוואלד, איך וויל לעבען אויף דער וועלט, איך האב ליעב מיין ווייב און קינדער, און וויל ניט זיי זאלען ליידען דחקות, איך וויל זיי ניט פערשוואר־צען דאס פנים און וויל הייסען פאר דער וועלט א שטילער מענטש, איין עהרליכער מאן, דעריבער מוז איך מיר האלטען אין דעם שטארקען קניפעל און זיין אפאדלעץ.. לאך ניט פון מיר, משה, איך בין אסור ניט קיין פילוסוף, נאר א פראסט מענשעל איך זאג דא ניט קיין גרויסע חכמות. נאר דאס וואס איך זעה און פיהל. אדרבה, זאי זיך מודה, דוא זאגסט ניט דאס זעלביגע וואס איך?

צווייטער גלאסנע. הערסט דוא בעסער, וואס איך וועל דיר זאָגען, אז ווייטער דארפען מיר שוין קיין נארען ניט זיין, מיר ווייסען דאך יא אלע זייערע שטוטשקעס, נוא דארף מען זייא האלטען, פאר דעם קאָפּ, אז וועניגסטענס פאר גלאסנעס מוזען זיי אונז ווערען.

ערשטער גלאסנע. עפּעס מאכען זיי צו פיעל שיהות. עפּעס זיינען זייא זיך דארטען צוא פיעל מישב. דער גאלאווא נעבעך זיצט דער ווייל אין געהאקטע וואונדען.

צווייטער גלאסנע. שא, מען הערט שוין א קול אט דאכט זיך געהען זייא! —
(דיא כנופיא קומט אריין).

ספּאָדיק (צו דיא גלאָסנעס) נוא, נייט רוהיג א היים! פּיאווקין פאהרט היינט אריבער צו דעם רעוויזאָר....

דיא גלאסנעס. אויב אזוי געהן מיר און האט אייך א גוטע נאכט!

פּיאווקין. ווארט, ווארט, אט געה איך אויך. איך וועל מיך אויך זעטצען פאהרען טאקע פאר אייערע אויגען (ער זעגענט זיך מיט דער כנופיא און געהט אַוועק מיט דיא גלאָסנעס).

פינפטע סצענע.

דיא כנופיא קלייבט זיך אוועק צוא געהן, פּלוצלונג קומט אריין

א חאליאסטרע בעלי מלאכות אָרעמע לייט.

דיא האליאסטרע (אין איין קול) מיר בעטען אייך מחילה, רבותים! וואס מיר זיינען אייך מטריח, מיר זיינען דאך נישט מעהר וויא פּראסטע מענטשעלעך.

דיא כנופיא (קוקט אָן דיא חאַליאַסטרע פערוואונדערט) זאגט געשווינד וואס איהר ווילט וואס ווילט איהר?

דיא חאליאסטרע. וואס זאלען מיר ווערען! עט. דערלעבט משיח'ן. מה נאמר ומה נדבר, מיר זיינען חלעבען פּראסטע מענטשעלעך. זייט אונז מוחל רבותים. אט האט איהר! וואס אויף דער לונג דאס אויף דער צונג....

דיא כנופיא. מיר ווייסען ניט וואס איהר ווילט. זאל איינער ריידען!

א שניידער׳ל. טאקע וואו תורה דארטען איז חכמה. לאזט מיך. איך וועל ריידען.
לב יודע מרת נימעל. ר׳ איצע וואלף נישקשה קען מיך. איך האב זיי אמאל פערלאטעט דעם הינטער חלק... פראסטע איז מאסטע רבותים! מען זעהט נים דיא וועלט....

א שוסטער׳ל. שא, איך וועל ריידען! לאזט מיך עולם, איך וועל ריידען! קיינער וויסט נים וועמען דער שוך קוועטשט, רבותים! נאט זעהט וויא איך האב מיר צו שטאכען דיא הענד מיט דעם נאל. זיט אייך משער, איין ליכטעל אויף דער גאנצער שטוב. אין איין ווינקעל איך מיט דיא פועלים. אין דעם אנדערען פליקט מיין ווייב פעדערען, מיר מוטשען זיך רבותים, אויף דעם שטיקעל ברוים, טאקע פשוט בנפשו יביא לחמו. מיר עסען ווערים. מען זיצט אין נעץ און קעלט, דיא ליכטעל ברענט פינסטער, שפריטצט, שמעלצט זיך....

א קירזנער׳ל. (איין אויג פערהאנגען מיט א שטיקעל בלאען צוקער פאפיער) זעהט, זעהט רבותים מיר האבען שוין דיא ליכטלעך איין אויג ארויסגענומען! עפעס ברענען זיי מיט א רויטען פלאם אז עס שטעכט פשוט דיא אויגען וויא מיט א מע-סער און דער פאר צאהלען מיר דאך אזוי טהייער!

דיא כנופיא. נוא מיכא וואס זשע ווילט איהר? וואס ווילט איהר פון אונז האבען?

דיא חאלאסטרע. (אין איין קול, כמעט מיט א געוויין) האט רחמנות אויף אונז ארעמע לייט, טאקע פריהער גאט דער נאך איהר! מיר האבען שוין מעהר קיין כח נים אוים צו האלטען. דער ארענדאר פון דיא ליכט טהוט אונז אן צרות, געבראטענע לייד.

ספאדיק. שא, מען קען טויב ווערען פון אייער געשריי! זאל חאטשע איינער ריידען.

דער שניידער׳ל. שא שטילער עולם! ר׳ איצע וואלף זאגט דאך טאקע וויא א איד א למדן שא לאזט מיך איך וועל ריידען! (צו ספאדיקען) מען דער לעבט קוים דעם שבת, א ביסעל אפדיכען און זיטצען נא ראספאשקו ביים טיש מיט דיא ווייב און דיא קינדערלאך. קוים אבער האב איך מיך נעבטען געזעצט צום טיש און האב אנגעהויבען „כל מקדש״ האבען דיא ליכט אנגעהויבען זיך צו שמעל-צען און צו שפריצען מיינער חאפט א קוילעטש ליגט אנטקעגען דיא ליכט, פון איין זיים, און פון דער אנדערער זיים, עס העלפט נים. דיא ליכט קאפ, קאפ קאפ....

דער שוסטער׳ל, שא! איין אקס האט א לאנגען צונג און קען קיין שופר נים בלא-זען שא, לאז מיך ריידען, איך וועל ריידען, (צו ספאדיקען) מה אני, מה חיי. איך בין א גרויסער עני. א נאנצע וואך וויא מען לעבט מען, שבת

פערזעצט מען א משכן חאָטשע זיך פליישיג מאַכען, חאָטשע פערזוכען א ביסעל געקעכץ. מיט וואס פאַר א שמחה קוקען דיא קינדערלאך נעבעך ארוים אויף דעם פרייטיג צו נאכט, עפּעס א לעק טהאָן, עפּעס א חאַפּ טהאָן.... נוא זאָלט איהר געוועזען זעהען וויא מיין ווייב האט נאר אויפגענעבען נעכטען דיא שיסעל צום טיש האט זיך צופלאַכטען דער קנויט פון דיא ליכט און אויסגעפלאַקערט אין איין מינוט אז מיר האָבען געמזוט דאס ביסעל לאָקשען אין דער פינסטער אויסזופּען....

דיא כנופיא. וואס—זשע זיינען מיר שולדיג? וואס ווילט איהר פון אונז האבען?

דיא חאליאסטרע. מיר בעטען אייך מחילה רבותים. דער ארענדאר פון דיא ליכט פארענטפערט זיך אלץ, וואס איז, איהר נעהמט ביי איהם 1200 קערבלעך א יאהר!

דיא כנופיא (אויפגעבראָכט) מיר נעהמען דאך דאס געלד טאקע פאר אייך, טאקע לטובה פאר דיא ארעמע לייט!

איינער פון דער חאליאסטרע. אויף דעם סמך מישט ער חזיר אין דיא ליכט, און לייזט מיט עטליכע גראָשען טהייערער פאר איין אָקע.

דאס טראָגט איהם א יאהר איין נאך א סך געלד!

נאך איינער. און אין גאנצען ווער ליידעט? מיר, טאקע מיר ארעמע לייט. ביי דיא נגידים ברענען לאָמפּען, אדער שטערען ליכט, זיי קערען זיך גאר ניט אן מיט דעם ארענדאר. פון אונז נעבעך לופּעט ער דיא הויט....

דיא חאליאסטרע (אין איין קול) געוואלד, האט רחמנות, פערקויפט אונז ניט צוא דעם ארענדאר.

דיא כנופיא. סטייטש מיר נעהמען דאך בייא איהם דאס געלד פון אייער טובה וועגען.

דיא חאליאסטרע. דיא טובה קאסט אונז זעהר טהייער!...... מיר בעטען אייך נעהמט ניט בייא דעם ארענדאר דאס געלד זאָל ער ניט האבען קיין תירוץ. האט רחמנות, טהוט אונז ניט דיא טובה און נעהמט בייא איהם ניט דאס געלד!....

ספּאָדיק. א האָזע א ביסעל פון עמי־הארצים, זיי קומען אונז זאגען א דעה!! —

תם. אט האט איהר אידען, געה טהו זיי טובות!......

בעל תכלית. א שעהנער תכלית חלעבען, ניט נעהמען בייא דעם ארענדאר קיין געלד!......

ר׳ יוסף. מהיכא תיתי. וואס ארט עס זייא ?

שטאנדהאפט. וואס האט איהר זיך דא געשטעלט מיט זיי טענהן, מיט אידען וועלט איהר אויסקומען!

דער שוסטער׳ל (געהמט ארויס פון אונטער דער פאלע א ליכט) נאט זעהט מיט אייערע אויגען, אט האב איך געבראכט אויף א צוקאוועשין א ליכט.

ספאדיק. הולטאיי. וואס האלסט דוא א חלעבנע ליכט אין דיא הענד! אוועק טרייפניאק! אוועק פון מיינע אויגען!

דיא כנופיא (אויף א קול צו דער חאליאסטרע) געהט אייך, זייט מוחל, געהט אייך מען דארף ניט אייער דעה, לערענט אונז ניט קיין שכל. מסתמא ווייסען מיר וואס מיר טהוען!

דיא חאליאסטרע. אז אך און וועה איז אונז! (איינער ברעכט דיא הענד דער אנדערער שלאגט מיט א קולאק זיך אין הארצען און דער דריטער אין קאפ, אלע גי־בען א קרעכץ אין איין קול און געהען ארויס).

דיא כנופיא. געלויבט איז גאט מען איז זייערער פטור געווארען!

ספאדיק. מיר איז ישוין צייט צו געהן. מארגען דארף איך פריה אויפשטעהן איך האב א פאאר ברית׳לעך, פון דארטען דארף איך געהן אויף א בר מצוה, און פארנאכט בין איך מיט מסדר קדושין.

דיא כנופיא. אונז איז שוין אויך צייט צו געהן. א גוטע נאכט ר׳ משה! פארגעסט ניט, און זאגט איהר טאקע, זייט מוחל, אז מארגען גאנץ פריה שיגדע־רען מכה דעם מקח, מכה אחת וחמ״ש.

בעל תכלית. פאלגט מיך, איך בעט אייך, זאל זיין חאטשע אחת וישש.

דיא כנופיא (צו ספאדיקען) טהוט איהם שוין ר׳ איצע וואלף צו ליעב. מארגען דארף אבליין פאר יענעם האבען געלד......

ספאדיק (קווינקעלט זיך) חלעבען עס טהוט מיר וועה דאס הארץ. א רחמנות חלע־בען אויף דיא ארעמע לייט, אויף דיא ארעמע יודען נעבעך! וחוץ לזה איז טאקע ניט רעכט קיין זוגות איהר ווייסט דאך איך האב פיינט זוגות.

בעל תכלית. נוא זאל זשע זיין אחת ושבע.

ספאדיק (קנייטשט דעם שטערען גיט א מאך מיט דיא אקסלען) טא!

דיא כנופיא. נוא, נוא זאל שוין בלייבען אחת ושבע, אחת ושבע, א גוטע נאכט! (אלע געהען ארויס).

דריטער אקט.

דא ווערט פארגעשטעלט וויא מען האט עטליכע יאהר נאך דעם געפרואווט ארויסשטעלן אנטקעגען דיא פאפעטשיטעלעס פון דער טאקסע.

ערשטע סצענע.

שינדער און קנעכטבארג אין דעם פראיעקט.

קנעכטבארג. איך זאג אייך, מיין ליבער ר׳ יוסעל, אז עס איז נימא קיין מזל העלפט גאר ניט קיין חכמות, אז דאס פיצעלע מזל איז ניטא העלפט ניט אלע הסברות אונזערע הייליגע חכמים האבען טאקע רעכט, וואס זייא האבען געזאגט: מזל מחכים מזל מעשיר, דאס הייסט, דאס מזל מאכט קלוג, דאס מזל מאכט רייך. מען זעהט עס ארוים טאקע בהויש.

שינדער. גאנץ ריכטיג ר׳ אהרן! גאר אנטקעגען וואס זאגט איהר עס?

קנעכטבארג. איטליכער ווארים האט א דארים איך זאג אייך אנטקעגען אונז ביידען. מיר קענען זיך שוין בה״ש פון א גאנץ לאנגער צייט, אז איהר זייט נאך געזעסען אין אייער שטעדטעל. איהר וועט מודה זיין, אז איך פערשטעה איין עסק ניט ערגער פון אייך. איך קען אויפטאן אמאל איין אויבער־הסברה, פאלען אויף א עצה׳לע מאכען א פלאן, איין אפשניצעלע און געפינען א קנייטשעלע, פון דעסטוועגען געהט עס מיר. שלימזל, תמיד מיט דער פוטער אראפ, און אייך ר׳ יוסעל, געהט עס אן עין הרע גאנץ גוט.

שינדער. חלעבען ר׳ אהרן עס איז ניט אזוי דיא מעשה. וואס איז מיר דא אזוי גוט? חלעבען עס האט מיר געמעגט בעסער זיין.

קנעכטבארג. אי פע, זינדיגט ניט חלעבען ר׳ יוסעל! איך האב דאך ליעב דעם אמת. אהער זייט איהר אנגעקומען א קליינשטעדטעלדיג יודעל, אהן א העלער. עס האט אייך תמיד געפעלט אויף שבת, דיא ערד איז פשוט אויף אייך געלעגען, גליקליך וואלט איהר אייך געשעצט צו נעהמען ערגעץ אכט גילען וואך שכירות, אזוי ארעם זייט איהר געבעך געוועזען—וואס איז, דאס איז דען א חרפה? ארעם איז ניט קיין שאנד—און היינט ב״ה אויסער אייער שאדען אויף מיר, אויף אלע אידישע קינדער געזאגט געווארען! איהר האט זיך נשקשה גוט ארייגעחאפט אין דער טאקסע, איהר זייט בענעהט און בעקליידט, לעבט אין גרויס וואוילטאג,

עסט פלייש דארע קישקעס, לעדוועצעס, אייטערלעך און טרינקט זעהר אפט א גוט גלעזעלע וויין. וואס פעהלט אייך? איהר זייט אן עין־הרע געזונד, פעט, לויטער מיט אהדרת פנים און האט זעהר א גוטע עלטער. איהר האט, צווישען אונז גערעדט. קיינמאל אייך, אזוי ניט געוואונטשען.

שינדער. מ׳מעו! איך האב חלילה צו גאט קיין פרעטענזיעס ניט, נאר. פון דעסט־ וועגען, גלויבט מיר ר׳ אהרן. איז פארט ניט אזוי דיא מעשה וויא שונאים זאגען.

קנעכטבארג. איך בין אייך אסור ניט קיין שונא. פארקעהרט, וואס איך ווינטש אייך זאל עס טאקע אייך זיין.... אט האט איהר דעם בעסטען סימן: נאר אז עס איז געקומען צו רייד זאג איך אייך דעם אמת, אז זינט איהר האט זיך אריינגעהאפט אין פראיעקט לעבט איהר וויא א שררה און האט נאך דערצו שעה־ נע עטליכע טויזענד איינענס, וואס האט איהר זיך דער מיט צוא שעהמען? פאר־ קעהרט, אדרבה.... דיא גאנצע וועלט ווייסט וויא טרייא איהר דיענט דיא פאפע־ טשיטעלעס, איהר ברייגגט זיי איין א יאהר גרובעס גאלד, איהר טויגט, איהר קענט זיך אפרעכענען מיט דעם היגען עולם און האלטען זיי אונטער דעם פראלניק, מען קען אייערס חלילה ביי איך ניט אוועק נעהמען, איהר האט זיך בכל דער מיט ניט וואס צו שעהמען, פארקעהרט, אדרבה.... מיר אנטקעגען געהט עס ניט, חאטשע צעררייס זיך! איך האב שוין געפרואווט אויפגעבען דער שטאדט, דיא פאפעטשי־ טעלעס מיין איך, גאנץ שעהנע פראיעקטען וויא עס קען ווערען א קערבעל, איך האב מיך געווארפען אהין און אהער, אומזיסט! עס געהט ניט. חאטשע טהו זיך דא, שונא ציון, א מעשה אן, איך זאג אייך טאקע נאך אמאל בפירוש, אז עס פעהלט דאס פיצעלע מזל, דאס פיצעלע גליק, העלפט גאר ניט קיין חכמות!

שינדער (גיט אקוק אין פענסטער און ווערט בלייך) זעהט נאר, זעהט! עפעס געהט א הער א גאנצער גאראד מענטשען, זייא זיינען עפעס שטארק אין כעס און שרייען.

קנעכטבארג (גיט אויך אקוק אין פענסטער) און בראש געהט דארטען לאקשעוויץ און פרידעל דער קליינער. זיי זיינען שוין נאהענט, אט, אט זיינען זיי!

צווייטע סצענע.

דיא פריהערדיגע. דיא טהיר פון דעם פראיעקט עפענט זיך אויף מיט אימפעט, און דער נאראד שטויסט זיך אריין:

לאקשעוויץ אויף א קול צום נאראד) שרייעט צאן קדשים! דא איז דאס ארט, וואס מען שערט אייך, וואס מען לופעט אייך!.... דא איז דאס ארט, וואס דיא בעלי טובות געוועלטיגען און גיבען ארויס גזרות רעות, וויא אזוי מען זאל ביי אייך דאס לעצטע ארויסדראפען!

פרידעל (צום נאראד) שרייט, וויינט, פילדערט יודען! פאר וואס זייט איהר פלוצלים געבליעבען שטיל? פאר וועמען האט איהר מורא?

א קול אין דעם נאראד. טאקע באמת פאר וואס זאכען מיר זיין וויא שאף, וואס מען שערט זייא, און זייא שווייגען? טאקע באמת טאקע, וואס האבען מיר מורא פאר דיא בעלי טובות?

א שניידער. מיר זיינען שוין קראנק פון דיא טובות! מיר וועלען חלילה שטארבען פון זייערע טובות!

א שוסטער׳ל. וואו איז אהינגעקומען אזוי פיעל געלד? אזוי פיעל יודעש בלוט?

א קול פון דעם נאראד. א גוזמא מעהר פון זעקס הונדערט טויזענד קערבלעך!....

א באנדער. זאלען זייא אבגעבען חשבון! פאר וואס זאלען זייא ניט אפגעבען קיין חשבון?

א סטאליער. א מלוכה אפילו גיט דאך אויך אפ א חשבון! סטייטש וואו זיינען דיא פארמענע ביכער? זאלען זיי ווייזען דיא ביכער!

א מילער. ספאדיק, מהוט אוים דיא קאפאטע! דאס איז מיין קאפאטע!

א קירזשנער (ווייזט מיט דער האנד אויף שינדערען) אט איז דער שינדער, דער בלוט-זייגער! קוקט איהם נאר אן דעם גרויסען יאלד מיט דיא וואנטשעס, ער האט א פנים וויא א וואלף!

איינער פון דעם נאראד. ניין, ער האט א פנים וויא א קאץ!

א צווייטער. וויא א צאפ!

א דריטער. גיט איהם א טאפ!

א פיערטער. א נוא, גיט איהם א חאפ!

א פינפטער. א דוא אלטער סקראב!

א זעקסטער. וואו איז ער דער דראב! (שינדער בעהאלט זיך הינטער קנעכטבארגס פלייצע)

לאַקשעוויץ. וואס טויג ער אייך? שינדער איז דאך נישט מעהר ווי א הונד, ווי א נעטרייער הונד! זאג שינדער, האב איך רעכט? זאג, זאג, וואָרום ווען ניט....

קנעבעלבערג (צו שינדערען) וואס קען מען מאכען? זאגט איהם שוין ר' יוסעל, מען קען אייך נאך חלילה ברעכען דיא ביינער. זאגט יא, און ווערט פטור.

שינדער (מיט א ציטערדיג קול) יא ... איך טהו וואס מען הייסט מיר....

פרידעל. קומט עולם! צו זייער טרייף גליק זיינען דא נימא דיא בעלי טובות.

א קול פון דעם נאראד. הלואי זאלען זייא שוין טאקע מעהר ניט זיין! (דער נאראד געהט ארויס).

דריטע סצענע.

שינדער און קנעבעלבארג.

קנעבעלבארג. וואס זאגט איהר, ר' יוסעל, צו דעם שייגעץ. צו לאַקשעוויצען? עס איז א האָזע, מען זאל אזוי בעליידיגען, אזוי מבזה זיין! ער איז דאך ווערט מען זאל איהם אריינלייגען אין דער חית!

שינדער (מיט א רחמנות פנים) אדרבה, אדרבה, וואס זאגט איהר? הא, וואס זאגט איהר? מען זאל אזוי בעליידיגען!

קנעבעלבארג. פון דעסטוועגען פאלט ביי אייך ניט אראָפּ ר' יוסעל, ווי זאגט עפּעס שטאנדהאפט: נעתאיי ליודי מאָוו איא זדראָוו. דאס איז זעהר א גלייך ווערטעל. (נאכדעם אז ער טראכט אביסעל) אט איצט ר' יוסעל, קענט איהר מיר טהאן א טובה, טאקע א גרויסע טובה ווי איך בין א יוד!

שינדער. אָ, פון אייערטוועגען ר' אהרן, וואס נאר מעגליך.

קנעבעלבארג. טאקע פון אייערטוועגען אויך א ביסעל. עס וועט אייך אויך ארויסקר מען א טובה, בהן שלי!

שינדער. נו זאָגט זשע שוין ר' אהרן, וואס איז דארטען אזוינס?

קנעבעלבארג. איך האב בה"ש א גוטען פלאן. איך בין מיט גאטס הילף, דאָ זיצענ-דיג, נעפאלען אויף א גוטער המצאה, ווי אזוי מען זאל דעם שייגעץ קאָנסענען, ווי אזוי מען זאל האבען א קערבעל און ווי אזוי דאס זאל נאך היי-סען א מצוה! איהר ווייסט דאך, אז אהן א מצוה הייבט זיך ביי מיר קיין שום פלאן ניט אָן. נאר אביסעל איז דאָ נעוועגט אין אייך ר' יוסעל!

שינדער. נו זאגט זשע, ר׳ אהרן, אייער פלאן, איך בין ציקאווע צו וויסען.

קנעכטבארג. מיין פלאן איז מען זאל אנהויבען מאכען, דאס הייסט שטאדט זאל מאכען, פונקט אזעלכע לאקשען (מאקראָנעס) וויא ביי לאקשעוויצען אין דער פאבריקע. דאס פארדיענסט, פארשטעהט איהר, זאל הייסען גערט אויף דער תלמוד תורה, אויף דיא ארעמע קינדער נעבעך׳ איך זאל זיין דער מתעסק אין דער מצוה, דער שיינעץ וועט שוין אראפלאזען דיא נאז און וועט ניט מעהר בעז־ספאקאיען דיא שטאדט, פערשטעהט איהר דיא המצאה?

שינדער. וואס זאל איך זאגען, עס איז אוודאי א גוטע המצאה, איך פערשטעה דעם שפיץ פון דער המצאה. נאר דיא שאלה איז אבער, וואו נעהמט מען דיא קלינגערס אויף דער המצאה?

קנעכטבארג. אט דאס, מיין איך, ווענדט זיך אביסעל אין אייך. איהר זאלט פער־ווארפען פאר מיר א גוטווארט פאר דיא פאפעטשיטעלעס זיי זאלען נאר מרוצה ווערען, זיי זאלען מיר נאר מאכען פאר דעם מתעסק. מיט געלד וואלט איך שוין ניט געהאט וואס צו זארגען. דיא שטאדט איז בה״ש גרויס, מען קען מא־כען א קערבעל, בפרט אויף אזא מצוה, אויף אזא שטאדט־זאך! דיא שטאדט, וועט עס דאך הייסען, געהט צונויפנעהמען געלד, טאקע פון דער שטאדטס טובה ווענען! נו פרעג איך אייך, ווער וועט נישט געבען קיין געלד? איך וואלט נאך אי היינט אנגעהויבען ארום צו געהן מאכען געלד, איין עבירה חלעבען דיא צייט! אט איצט ר׳ יוסעל קענט איהר מיר א טובה טהאן. איהר זייט בה״ש א מזלדיגער, א מוצלח, שטארק אנגעזעהן ביי דער שטאדט, בייא דיא פאפעטשיטעליעס מיין איך. איהר פיהרט בה״ש אויס אלסדינג וואס איהר ווילט! איך בעט אייך טהוט עס פון מיינעטוועגען, פון א גוטען ברודערס וועגען, טהוט עס נעבעך פון מיין ווייב און קינדערס וועגען און טאקע אויך פון אייערט וועגען, עס וועט אייך מסתמא אויך דער פון ארויסקומען וויא איך בין א יוד!

שינדער. מיר וועלען זעהן, מיר וועלען זעהן! איך האף צו גאט איך וועל אייך פו־עלען אייער בקשה, לאזט מיר נאר צו רוה א פאאר שעה!

קנעכטבארג. יישר כח ר׳ יוסעל, פאר דער הבטחה! האט אייך א גוטען טאג! (ער עפענט דיא טהיר און קעהרט זיך ווידער צוריק) דיא פאפעטשיטעלעס געהן אהער! איך בעט אייך ר׳ יוסעל! ר׳ יוסעל, איך בעט אייך, טהוט א טובה א גוטען ברודער! (ער געהט געשווינד ארויס).

פיערטע סצענע.*)

איין אסיפה פון דער כנופיא פאפעטשיטעליעס אין פראיעקט.

שינדער זיצט אין א ווינקעלע און שרייבט סטשאטעס.

בעל תכלית. עס איז א טאראראם, א גערודער צווישען דעם עולם. מען שרייט איין קול חשבון! א שעהנער תכלית חלעבען!

ר׳ יוסף. מהיכא תיתי, וואס ארט עס זיי?

תם. איך וויים ניט, וואס חשבון? מיר מוטשען זיך, מיר חלאפאטשען זיך נעבעך היבשע עטליכע יאהר אלץ לטובת הכלל, לטובת הכלל און היינט נאט אייך דעם דאנק, דעם יישר כח. גיעב זיי חשבון!

שטאנדהאפט. ווער זיי?! ווער זיינען זיי?! כאקשעוויץ, פרידעל דער קליינער מיט עטליכע פערכלעך קבצנים. בעלי מלאכות! אויך מיר מענטשען!

ספאדיק. אט ווער הערט זיי דיא הולטאיעס, דיא ליידיג געהער, דיא עמי־הארצים? איך פרעג אייך, ווער איז דיא שטאדט? מיר אדער דיא קבצנים, דיא בעלי מלאכות? הא, ווער איז דיא שטאדט, ווער איז דיא שטאדט פרעג איך.

בעל תכלית. נאך שעהנער. זיי שרייען ביכער! וויא זיינען דיא פארמענע ביכער? א שיינער תכלית, חלעבען, גיעב זיי ביכער!

ר׳ יוסף. מהיכא תיתי וואס ארט עס זיי?

תם. איך וויים ניט וואס הייסט ביכער?! אט האט איהר דעם דאנק. נעה מוטשע זיך פאר יודען, טהו יודען טובות!

ספאדיק. וואס מיר ביכער! ווער מיר ביכער!—נישטא קיין ביכער, פערברענט גע־ווארען ביכער! פערשטעהט איהר?

דיא כנופיא. מיר פערשטעהען, מיר פערשטעהען, פאר וואס זאלען מיר עס ניט פערשטעהן?

שטאנדהאפט. (א ביסעל מיט מורא) פון דעסטוועגען וואלט מיין עצה געוועזען מען זאל לאקשעוויצען פערשטופען דאס מויל, זאל ער נישט ברעשען.

---

*) אמר ר׳ מענדעלי. אין דעם כתב יד איז בעשריבען ביז דער סצענע נאך צוויא. נאר אזוי וויא זיי זיינען ערטערווייס פערפלעקט מיט טינט, און א חוץ דעם קען מען זיך אהן זיי אויך בעגעהן, האב איך זיי איבערגעפיהרט און אנגעהויבען גלייך פון דער דאזיגער סצענע. וואס זיא איז געשעהן אין עטליכע טעג ארום. גלויבט מיר יודען, אזוי איז א סך גלייכער.

בעל תכלית. א שיינער תכלית חלעבען, איטליכען פערשטופען וויינג מיילער דארפען מיר נעבעך אהן דעם פערשטופען ?! נישקשה, אפשר א זיבען, אכט, ניין, צעהן אלטשטעטיגע לייטעשע יודען מוזען מיר נעבעך פערשטופען דיא מיילער !.... סטייטש פון וואנען לעבען זיי אז נימ פון אונז ?!.

תם. פאר וואס נעבעך זאלען מיר ליידען ? פאר וואס זאלען מיר איטליכען פערשטופען ? פאר וואס זאלען מיר נעבעך איהם דאס מויל פערשטופען ?

ספּאָדיק. מכות איהם ! דיא שטאדט האט פאר איהם קיין מורא ניט ! וואס הערט אזעלכען א שטאדט ! דיא שטאדט האט בה"ש וואו אהין צוטאן געלד ! אוודאי איז איהם א רחמנות חלעבען אויף דיא ארעמע לייט, דערווייל בעזספּאקאיעט ער זיי נעבעך, דער גזלן, דער רוצח !....

תם. וואס האט ער זיך צו מישען אין אונזערע געשעפטען ? מיר מישען זיך אין זיינע עסקים ? מיר זאגען איהם דען א דעה ? אונז גייען אן זיינע עסקים ?

שטאנדהאפט (קלוימערשט מיט שטארקייט) ניחאיי ליודי מאָוו איא זדראָוו ! (אביסעל מיט מורא) זיי ארבייטען מעשים, מען זאל דיא טאקסע איבערגעבען אין אנדערע הענד !

שינדער (צוגעהנדיג בהכנעה פון דעם ווינקעלע) דאס, ר' יודעל, האב איך שוין פריהער בעווארענט. א חידוש חלעבען וואס איהר זאלט ניט וויסען ?

שטאנדהאפט (פערוואונדערט צו דער כנופיא) הא ! עס איז פאר מיר א סוד ?

ספּאָדיק. חלילה ! ר' יוסעל איז געפאלען זעהר אויף א גוטער עצה היינו מען זאל זיי שיקען זאגען : באשר אזוי וויא מיר האבען שוין אנגענרייט פאר דער שטאדט א ים אקסען, פאר א גוזמע אקסען און האבען זעהר מרפה בהוצאה געוועזען, בכן זאל מען אונז טאקע באלד אומקעהרען גאר א גרויסע סומע געלד מיט אלע אונזערע אויפּיטקעס נעבעך. אלא ניט זאלען מיר בלייבען אויף ווייטער, ביז מיר וועלען אויסשעכטען דיא מחנה אָקסען. פערשטעהט איהר ?

שטאנדהאפט (מיט א שמייכעלע) איך פערשטעה, איך פערשטעה. זעהר גוט ! נוא האט מען געשיקט זאגען ?

ספּאדיק. א שאלה אביסעל ! פּיאווקין איז נאך אין דער פריה געגאנגען זיי זאגען. דיא חולטאיעס, דיא בעלי מלאכות, דיא עמי הארצים האבען אויך געמאכט איין אסיפה !! חא, חא, חא ! דיא גראָבע יונגען, דיא פראסטע מענטשעלעך מאכען אויך אסיפות !.... אז אך און וועה טאטע צוא היינטיגע צייטען, צוא

הײנטיגער װעלט עס איז בעונותינו הרבים געװאָרען א שײנע װעלט.... (ער זיפצט און קרעכצט).

דיא כנופיא (קרעכצט אויך) ניטאָ דיא אמאָלעדיגע צײטען! עס איז הײנט גאר ניט דיא װעלט װאס פארצײטען!....

בעל תכלית. פריהער איז טאקע אין תכלית ארײן געװעזען גוטע צײטען, יודען זײנען געװעזען פײן, שטיל, פאָקאָרנע און דיא ברכה האט עפּעס בעסער שורה געװעזען....

שינדער. פון דעסטװעגען קען נאך גאָט העלפען, עס זאלען זיך נאך אומקעהרען פריהערדיגע יאָהרען, א מאָלעדיגע צײטען...

(ער גיט א קוק אין פענסטער) אָט װעלען מיר שוין װיסען. פּיאװקין געהט!

פינפטע סצענע.

דיא פריהערדיגע. פּיאװקין קומט ארײן מיט א פּאפּיער אין דער האַנד.

דיא כנופיא (אונגעדולדיג) נו װאס איז? ר' ראובן! װאס האט איהר דאָרטען אזוי לאַנג שיהות געמאכט?

פּיאװקין (װישט אָפּ מיט דער האַנד דאס פנים) א ניחאי איך.... איך האב דאָרטען גע־האט א גוט שטיקעל ארבײט, נישקשה! עס איז מיר ארױס דיא נשמה ביז װאַנען איך האב ארױסדערטאַפּט אָט א דאס! (ער װײזט אויף דעם פּאפּיער אין זײן האַנד).

שינדער (צו פּיאװקינען) נו װאס, איהר האט געזאָגט? איהר האט זײ דאס געזאָגט?

פּיאװקין. א חידוש אפילו אויב איך האב געזאָגט! װאס דען, איך בין גלאט גע־גאַנגען בעסעדעװען מיט דיא ממורים! עס איז מיר אודאי ניחא געװעזען דאס לעבען צוא צוהערען זײערע שטעכװערטלעך אויף מיר, אויף אײך און אויף איטליכען פון אונז.

שטאַנדהאַפט (מיט שטאַרקײט קלוימערשט) ניחאי ליודי מאָװ איא זדראָװ.

דיא כנופיא. נוא מילאָ, מילאָ האבען זײ געזאָגט.... װאס איז בעסער געבליעבען, װאס איז דער סוף?

פּיאװקין. דער סוף איז געבליעבען, איין ברירה, איהר זאָלט װײטער בלײבען בזה האופן, אז מען זאָל צו אײך צו זעצען א פּאָר נײע.

בעל תכלית. א שיינער תכלית חלעבען, א פאר נייע פארשוינען נאט אייך אויף אונזער קאפ א נייע פאר!

תם. פאר וואס נעבעך אלץ אויף אונזער קאפ? פאר וואס זאלען מיר אלץ ליידען?

פיאווקין. דאס איז נאך ניט חלעבען, אזא גרוים אומגליק. דיא צוויי נייע זיינען פון דיא דאזיגע פיינע—בריה׳ס, וואס מען פערשטופט זייא א בלייז שטילער־הייט דיא מייקער.... עס איז דא נאך א תנאי, נאך א יעזשעלע. נאט אייך דעם פריגאוואר און לייענט! (ער גיט דעם גרויסען פריגאוואר, אויף עטליכע בויגען הערבאווע פאפיער מיט א סך חתימות, ספאדיקען אין דער האנד).

ספאדיק (קוקט אין פאפיער וויא א האהן אין בני אדם און מאכט מיט דיא אקסלען) מא—מע... בע, בע.... נאט לייענט איהר, זייט מוחל, ר׳ משה!

בעל תכלית (פרואווט זיך לייענען) בע.... הא? ווארט, ווארט אביסעל.... עס איז דאכט זיך אבוקי.

ר׳ יוסף (קוקט אריין פון דער זייט) יא, טאקע חלעבען, דאכט זיך אבוקי!

בעל תכלית (שטופט אריין געשווינד דעם פריגאוואר ר׳ יוסיפען) אדרבה, חלעבען, לייענט איהר ר׳ יוסף! למאי זאגט איהר זיך נעבעך מוטשען אריינקוקען פון דער זייט? איהר וועט נאך חלילה קאליע מאכען דיא ראיה.

ר׳ יוסף (שטופט אויך געשווינד אריין דעם פריגאוואר תמען) מהיכא—תיתי, ר׳ שמעיה, לייענט איהר, מהיכא—תיתי, איהר זייט דאך עפעס פארט עלטער, איהר האט מיט א צעהען יאהר פריהער פאר מיר חתונה געהאט.

תם (זעהר תאמעוואטע) איך בין אייך שטאנדהאפט מכבד מיט קריאת הפריגאווארן איהר זייט דאך א געלעהרנטער.

שטאנדהאפט (קוועטשט זיך אביסעל) בערד... בערדיט.... בערדיטש.... אך ניחאי יעהא מאמע מארדויע! וואס פאר א מין האנד דאס איז. וואס איז דאס פאר א צווייא אותיות צום סוף פון דעם דאזיגען ווארט? דאכט זיך ע, ווע, און דערנאך אטוויארדע זנאק מאכט עס צום סוף עוו.... אך ניחאי יעהע... ווער וועט זיך שטעלען לייענען אזא כתב, זאגט פשוט ר׳ ראובן, זאגט וואס איז דא נאך פאר א תנאי, (ער גיט אפ פיאווקינען דעם פריגאוואר).

פיאווקין. מען האט דא ארויסגעווארפען צוויי פון דיא אלטע פאפעטשיטעליעס. דיא כנופיא. וואס הייסט ארויסגעווארפען? למאי האט איהר גענומען אזא פריגאוואר?

פיאווקין (געלאסען). נישקשה. פערלאזט זיך אויף מיר, איך פערשטעה איין עסק.

דיא כנופיא. הא, וועמען ארויסנעווארפען, וועמען?

פיאווקין. ר׳ משה׳ן און ר׳ שמעיה׳ן.

בעל תכלית. מיך.? פאר מיין מיה, פאר מיין פראצע.

תם (מיט א רחמנות פנים) פאר וואס גראד מיך, נעבעך מיך?

פיאווקין. שא, חלעבען, נישקשה! ווער הערט זיי, דיא שקצים? מיט נאטס הילף איך וועל זיי פיהרען אין באד אריין, איך האב א גלייכע עצה וויא אריינצונארען זיי אין זאק.

דיא כנופיא. גיבער ר׳ ראובן! זאגט וואס האט איהר פאר איין עצה?

פיאווקין. גאר א פראסטע עצה, היינו מען זאל זיך איצט נאר פאמעלעך אראפנעהמען דעם ערשטען בויגען פאפיער פון דעם אפגעחתמעטען פריגאוואר, צו לייגען אנשטאדט דעם איין אנדער בויגען און דארט אריינשטעלען אלע אלטע געוועזענע פאפעטשיטעליעס וויא פריהער, דער צו נאך זאל מען בפירוש פריבאווען אז דיא אבשטשעסטווע וועהלט זיי אויס בזה הלשון: אזוי און אזוי וויא מען ווייסט זיכער, אז זיי, דיא פאפעטשיטעליעס, איזעלבע און אזעלכע, זיינען עהרליכע לייט, בעזקארישטנע, זארגען תמיד נאר לטובת הכלל, חלאפאטשען זיך

ספאדיק (פאלט אריין אין דיא רייד) פריבאוועט טאקע נאך אויך „מוטשען זיך" אזוי וועט זיין שטארקער.

בעל תכלית. פריבאוועט אויך, זייא קוקען אין תכלית אריין, דאס וועט בעסער נעהמען.

פיאווקין (פראדאלזשאיעט) חלאפאטשען זיך, מוטשען זיך נעבעך קוקען אין תכלית אריין און בויינגען איין זעהר פיעל דער שטאדט מיט זייערע תחבולות, מיט זייער גוטסקייט, מיט זייער פרומקייט און עהרליכקייט.

שטאנדהאפט (שלאגט איבער דיא רייד) פריבאוועט טאקע אויך: מיט זייער בילדונג, מיט זייער אויפקלערונג; דאס וועט א סך העלפען, איך ווייס מיט וואס צונעהמען....

פיאווקין (הייבט אן נאך אמאל) מיט זייער גוטסקייט, מיט זייער בילדונג, מיט זייער אויפקלערונג, מיט זייער פרומקייט און עהרליכקייט לכן א פאטאמו, וועהלט מען זיי ווידער פאר פיהרער און מען בעפרייעט זיי פון חשבון, מען פערלאזט זיך פריהער אויף גאט, דער נאך טאקע אויף זיי, אי פראטשע, אי פראטשע....

דיא כנופיא (פרעהליך) אך, זעהער גוט ר' ראובן! אָט וואס הייסט לעהרנען אין א חדר!

ספאָדיק. גאנץ גלייך, וואס איהר האט ארייגגעשטעלט מען בעפרייעט זייא פון חשבון פערשטעהט איהר?

דיא כנופיא. מיר פערשטעהען, פאר וואס זאלען מיר עס ניט פערשטעהן, פאר וואס זאלען מיר עס ניט פערשטעהן?

פיאווקין. הערט אבער דעם שפיטץ. אם—כן קען שוין דאך דער פריגאָוואָר אייך דיענען פאר א קוויט, אז איהר האט חקילה ניט נהנה געוועזען פון אָרים געלד, און איהר האט שוין ניט, פאר דער האנד לע"ע וואס מעהר מורא צו האבען, איצט פערשטעהט איהר למאי איך האב ביי זיי גענומען א פריגאָוואָר? נישקשה, איך האב זיי מיט גאָטס הילף אָפגעטאָן אויף טערקעש!

דיא כנופיא. אוודאי ר' ראובן, האט איהר זייא געפיהרט אין באד אריין! אוודאי האט איהר זיי געשטעלט א חופה! איצט זעהט איהר, וואלט מען זיך געדארפט נעהמען צו לאָקשעוויצען, צו דעם פּראָצענטניק מען זאָל איהם אפיק טאָן שטילערהייד, וואו מען דארף, זאל ער האבען זיך צו קראַצען, זאל ער ווייטער ווי־סען וויא זיך צו טשעפּען מיט א שטאָדט!...

שטאנדהאפּט (מיט איין וואונק צו פיאווקינען) נו וואס הערט זיך מכח דעם, וואס איך האב אייך געזאָגט? האט איהר איהם שוין פערזאָרגט?

פיאווקין. וואס קלעהרט איהר דאָ? מסתמא האב איך איהם שוין גוט פערטראַכט. מען האט שוין אוועקגעשריבען.... ער וועט אויף זיך האבען א גוט פּע־קעל! טרוקען וועט שוין דער פראָצענטניק ניט ארויס, ער וועט זיך, נישקשה, מוזען אָפּשאָקלען מיט א שעהנעם גראָשען!

שטאנדהאפּט. א שעהנע ריינע כפרה! ער וועט שוין פערזאָגען דעם צעהנטען.

דיא כנופיא. מיר שטויסען זיך אָן וואס איהר רעדט. מיר פערשטעהן. מיר פער־שטעהן וואס איהר מיינט. סיין פינגער אין מויל, דארף מען אונז בה"ש ניט ארייגלייגען.

ספאדיק (מיט א יראת שמים פּענעמעל) און איך, זעהט איהר, שטויסט מיך ניט אָן; אז צוויי מענטשען ריידען א סוד וויל איך גאר ניט הערען איך פערשטעה אסור ניט, ביי מיין יודעשקייט! וואס ר' יודעל און ר' ראובן שמועסען דאָ עפּעס צווישען זיך....

פיאווקין (צו דער כנופיא) פון דעסמוועגען מיין עצה איז נאך אלע זאכען זאל מען
פארט שלום ווערען מיט לאקשעוויצען און מיט פרידלען. וויא זאגט מען
עפעס בעסער צעהן גוטע פריינד איידער איין שונא. אוודאי אנלעהרנען לאקשעווי־
צען שטילערהייד, ער זאל ניט וויסען פון וואנען דיא קויל האט איהם געטראפען,
דאס איז נייטיג, נאר ווידער שלום ווערען מיט איהם, דאס איז אויך נייטיג, איך
דארף עס האבען צום עסק. איך האלט זיך טאקע אלץ ביי מיינעם: א פאטש און
שלום! א ביס אזש צייבענס זאלען שטעהן און טאקע ווייטער חבר!

ר׳ יוסף. מהיכא תיתי, א פאטש און שלום!

שטאנדהאפט. מיינע ווערטער! איך האב נאך פריהער געזאגט, מען זאל איהם
פערשטופען דאס מויל, זאל ער ניט ברעשען! איך קען דיא וועלט...

פיאווקין. אזוי, אזוי בלייבט עס. דערווייל א גוטען טאג! איך מוז געהן בעווארענען
נאך עטליכע זאכען (ער געהט אוועק).

זעקסטע סצענע.

דיא פריהערדיגע אהן פיאווקינען.

שטאנדהאפט. נו לאקשעוויצען נעהם איך אויף מיר, איך וועל איהם אנטאן כבוד
און פריגלאשען צו מיר—עס וועט ביי איהם זיין א כבוד — און וועל
איהם פערשטופען דאס מויל אט מיט דעם (ער ווייזט אויף א טייסטערעל אין זיין האנד).

בעל תכלית. האפט איהם דער רוח, זאל ער זיך דערווערגען מיט דעם!

ר׳ יוסף. מהיכא תיתי, זאל ער זיך טאקע דערווערגען, אזוי איז גאר גלייכער!

ספאדיק. נו, און מכח דיא לאקשען האפט איהם דער וואטעלמאכער! זאל ער זיך
מאכען לאקשען וויא פריהער.

תם. אט אזוי בעדארף צו זיין, ער זאל זיך ניט מישען אין אונזערע עסקים און מיר
וועלען זיך ניט מישען אין זיינע עסקים.

בעל תכלית. ר׳ אהרן האט דאך דערווייל צונויפגעקליעבען עפעס גאר א סך געלד,
וויא דערטאפט מען זי ביי איהם, ער זאל ניט מאכען קיין לאקשען?

ספאדיק. מען דארף בעטען ביי ר׳ אהרן א גמילות חסד. פערשטעהט איהר?

דיא כנופיא. מיר פערשטעהען, מיר פערשטעהען. פאר וואס זאלען מיר עס ניט
פערשטעהן?

ספאַדיק. אָן פרידלען נעהם איך אויף מיר, ער איז דאָך א חסיד, וועט אויף איהם טאַקע אויסקומען דאָס ווערטעל: „דער רבי האט געהייסען שווייגען“ פערשטעהט איהר?

דיא כנופיא. מיר פערשטעהן. מען דאַרף אונז ב״ח קיין פינגער. אין מויל ניט אריינלעגען.

בעל תכלית. נו איין עק, א סוף מען דאַרף בעסער רעדען פון תכלית זאכען. לאָם מיר זיך נעהמען צו דער סמעטע, לאָם מיר מאַכען דיא טאַבעלע.

שטאַנדהאַפט. מיר דאַרפען שוין היינט קליגער זיין, מען דאַרף וויסען וויא אויסצורעכענען אין דער טאַבעלע דיא הוצאות, וואָס דיא שטאָדט דאַרף א יאָהר האבען, אזוי, אז פון דיא הכנסות, פערשטעהט איהר, זאל ניט איבערבלייבען קיין גראָשען. דיא קאָזנא פערלאַנגט נישט מעהר אבי א חשבון, אבי וויז איהר א חשבון....

ר׳ יוסף. מהיכא תיתי, וויזט איהר א חשבון עס זאָל נאָך אונז אפשר ארויסקומען?

דיא כנופיא. וואָס מיינט איהר עס וואָלט אפשר טאַקע ניט געשאַדט אונז זאָל קומען, מען קען ניט וויזען דער קאָזנא אלע זאכען דיא שטאָדט אָהן עין הרע דאַרף זעהר פיעל האבען, אמאָל דאַרף זיא אויף אזעלכע זאכען, וואָס מען קען זיי ניט ארויסזאגען.

שטאַנדהאַפט. וויניג א שטייגער וועט קאָסטען דיא שטאָדט לאָקשעוויץ?! דעם מקח פון פלייש האט מען געמוזט אין דער מהומה א ביסעל אראָפּ־לאָזען, איהם גיעב, יענעם גיעב ווייטער, היינט דאַרף פיאָוקין פאָהרען בעוואהרענען עטליכע שטעדטישע זאכען, דאָס וועט מסתמא אויך גענוג קאָסטען.... פון וואנען זשע וועט עס דיא שטאָדט אויף אלסדינג נעהמען?—מען וואָלט איצט שוין געמענט ארויפציעהען א דריי קאָפּיקעס אויף דער אָקע פלייש.

תם. פאַר וואָס ניט פיער?

בעל תכלית. פאַר וואָס טאַקע ניט זעקס? עס איז איצט זעהר א שלעכטע צייט.

ספאַדיק. אוודאי זיינען דיא הצטרכות העיר זעהר גרוים, נאָר א רחמנות חלעבען אויף דיא ארעמע לייט, גענוג דערוויל פינף, וואָס זאלען מיר טהאָן? זאָל אונזערס איבערגעהן. (ער קרעכצט און זיפצט).

בעל תכלית. קוקט זשע אין תכלית אריין אָן מאַכט א גרויסען צעטעל פון דיא הוצאות.

ספאדיק. דער עיקר איז שוחטים, פערשטעהסט איהר? מען דארף האבען א סך שוחטים....

שטאנדהאפט. היינט משגיחים, טאקע א סך משגיחים.

תם. היינט מנקרים!

בעל תכלית (חזרית איבער) שוחטים, משגיחים מנקרים, היינט דיינים, חזנים, רבנים, שמשים, בטלנים, קברנים פאוויערענעס, שתדלנים און נאמנים....

ר' יוסף. מהיכא תיתי זשאלעוועט ניט, מהיכא תיתי!

ספאדיק. איך עס ניט פון קיין סירחא. מען דארף נאך א חוץ האבען גאר א טהייערען שוחט.

שטאנדהאפט. מען דארף אריינשטעלען א פאר טויזענד קערבלעך א יאהר אויף א רעמעסלענע שוהל. דער מיט וועט זיך דיא שטאדט אויספיינען און עס וועט א סך העלפען אז מען זאל אטווערזשדען דיא טאבעלע. איך וויים מיט וואס צו נעהמען....

ר' יוסף. מהיכא תיתי אריינשטעלען, דאס איז נאר דאך כמשל.... מהיכא תיתי!

ספאדיק אויב אזוי.... שטעלט זשע אריין הונדערט קערבלעך א יאהר אויף דער חברה אלמנות ויתומים. דאס וועט אויך העלפען.

בעל תכלית. מען האט אלץ געדארפט צונויף רעכענען און ארויסשטעלען דיא אלע איבריגע הצטרכות.

תם. א שאד חלעבען, וואס פיאווקין איז ניטא, ער איז געניט און טויג צו אזעלכע זאכען.

ספאדיק. ווייסט איהר זשע וואס? לאם מיר דאס אפלייגען אויף מארגען. דיא מעשה קען זיך נאך פערלענגערען און מיר זאלען נאך חליכה עובר זיין זמן מנחה!.... (דיא כנופיא צוגעהט זיך).

זיבעטע סצענע.

שינדער זיצט אלץ לעבען זיין טישעל אין ווינקעלע.

קנעכטבארג קומט אריין גאנץ פרעהליך. דערנאך פיאווקין.

קנעכטבארג (זעצט זיך לעבען שינדערען) אז דאס פיצעלע מזל געהט ווערט עפעס ליבטיג אין אלע רמ"ח אברים! דאס רעדעל בה"ש האט זיך שוין בייא מיר אנגעהויבען צוא דרעהן, הכוואי וויטער. איך דאנק אייך ר' יוסעל פאר דער טובה, פאר דער מצוה. וואס איהר האט געטהאן.

שינדער (מיט א שמייכעלע) ווען, ר' אהרן, הייבט איהר שוין אן מיט מזל צו מאכען דיא לאָקשען ?

קנעכטבארג. אבי געזונד, אבי געלד, אבי איך האב שוין לע"ע צונויף געמאכט א ביסעל געלד, מיט לאָקשען איז שוין קיין דאגה ניט. עס וועט נאָך צייט זיין צו מאכען. מען דארף בעקומען נאך א ביסעל געלד.

שינדער (אלץ מיט א שמייכעלע, אזוי וויא איינער מאַכט חווק) איך, מיין ר' אהרן, אז איהר וועט מאכען גאָר א גוט געשעפט. א קאטאָוועס איהר וועט גאָר נישט ארייגלעגען! אדרבה, איהר וועט נאָך אלץ צו מאכען פריש געלד, דיא שטאָדט אָהן עין הרע איז גרויס! לאקשען, מיין איך, וועט אויך א סך פערקויפט ווערען, עס וועט דאך הייסען א מצוה געבען צוא לייזען דער תלמוד תורה, בפרט וויא זאגט איהר, זיי וועלען נאך זיין כשר'ע לאקשען אויך, היינו מען וועט פון זיי נעהמען חלה חלעבען איהר וועט האבען א גוט געשעפט.

קנעכטבארג. מיט נאמס הילף, הכוואי דאס מזל, דאס פיצעלע מזל, זאל גאר ניט געשטערט ווערען, וואס זאגט איהר, ר' יוסל וויא לאקשעוויץ האט, א ביסעל אראפגעלאזט דיא נאז, מיינע לאקשען שמעקען איהם גאר ניט, דיא פאפע-טשיטעליעס מוז עס שמארק הנאה טהאן וואס איך לעהרען אן אזא שייגעץ! הא וואס זאגען זיי? וואס האבען זיי געזאגט ?

שינדער. וואס פרעגט איהר דאָ, ר' אהרן? זיי קוועלען גאָר אָן פון אייך.

קנעכטבארג. עס טהוט מיר חלעבען הנאה. א שאָד וואס איך האב זיי דא ניט גע-טראפען. איך האב זיי טאקע נאך א פלאן אויפצוגעבען, זעהר א גו-טען פלאן, איך מוז טאקע באלד געהן (ער געהט און בעגעגענט זיך אין דער טהיר מיט פיאוויקינען).

פיאווקין (גאר אין איין אטהעם) אך געשווינד, ר' יוסעל, גיט גיכער אהער, וואס עס איז אייך היינט עפעס אריינגעפאלען. דיא פאפעטשיטעליעס האבען מיך געשיקט, מען דארף גראד איצט האבען געלד!

קנעכטבארג (מיט א שמחה) נו, עס איז א גוטער סימן! זעהר גוט, ר' ראובן, וואס איהר זייט מיר איצט גראד אנטקעגען געקומען! איך האב אייך בסוד אויפצוגעבען עפעס א פלאן (ער פיהרט אוועק פיאווקינען אין א ווינקעל און שושקעט זיך מיט איהם)

פיאווקין (אויף א קול) גאנץ גוט ר' אהרן, עס וועט געהן! וואס מיינט איהר, עס איז טאקע א גוטער סימן, וואס איך האב אייך גראד איצט דאָ געטראפען (ער גיט א וואונק מיט א גניבה שמייכעלע צו שינדערען) עס וועט אית"ש זיין רעכט,

ר׳ אהרן! נאָר לאָזט מיך צורוה מיט אייער פּלאַן ביז מאָרגען, איהר זעהט דאָך, איצט בין איך טרוד, איך דאַרף האָבען געלד.

שינדער (אויך מיט א וואונק צו פּיאָווקינען) אָט האָט איהר, ר׳ ראובן, אין גאַנצען דאס געלד וואס איך האב, עס וועט אייך אוודאי קאַרג זיין, וועט איהר שוין מוזען בעקומען ערגעץ א גמילות חסד....

פּיאָווקין (צעהלט קלוימערשט איבער דאס געלד) אַך ווענינג, עס דערגעהט ניט א פּופצעהן, זעכצעהן הונדערט קערבלעך (ער ווענדעט זיך געשווינד צו קנעכטבאַרגען) טאָמער ר׳ אהרן, טאָמער זייט איהר רייך אין עטליכע קערבלעך? איהר זאָלט געבען דיא פּאַפּעטשיטעליעס א גמילות חסד, נאָר אויף עטליכע שעה, ביז וואַנען עס וועט דאָ אין דער קאַסע ארייגפאַלען (מיט א גנבה׳ שמייכעלע) זיי ווילען איך דערפאַר בעלוינען און מכח אייער פּלאַן, מסתמא וועט זיין רעכט, עס איז חלעבען א גוטער סימן וואָס מיר האבען זיך גראָד בעגעגענט!

קנעכטבאַרג. איך האב ביי מיר דרייצעהן הונדערט קערבלעך, מיט א ר׳ קערבלעך ווענינגער וויא פיעל איהר דאַרפט, ווילט איהר, קען איך אייך לייהען בשמחה, אָבער נאָר אויף עטליכע שעה, ווארום איך דאַרף זיי האבען צו דיא לאָקשען (ער בעקומט ארויס פון דעם בוזעם קעשעניע, אין זיין פּאַלבעלען לייבעל, א יערכין בייטעל, נעהמט פון דאָרטען ארויס דאס געלד, וואס איז געוועזען איינגעוויקעלט אין צעהן פּאַפּירלעך און גיט עס פּיאָווקינען) זעהט איהר, איך האב אייך אוועק געגעבען ביז איין גראָשען.

פּיאָווקין (מיט א שמייכעלע) שלאָפט רוהיג ר׳ אהרן, דיא פּאַפּעטשיטעליעס ווילען ניט פערגעסען דיא טובה. (ער געזעגנעט זיך און געהט אוועק).

קנעכטבאַרג. איך זאג אייך, ר׳ יוסעל, אז דאס פּיצעלע מזל האט מיר אנגעהויבען אהן עין־הרע טאקע צוגעהן, איך טראַכט, אז דורך דעם גמילות חסד וועט מיר זיין גרינגער אפּצואַרבייטען מיין נייעם פּלאַן. זאָרגט ניט ר׳ יוסעל, זאָרגט חלעבען ניט, עס וועט איה״ש זיין רעכט, איך מוז נאָך געהן א שמעק טאָהן אין מאַרק, וואס הערט זיך עפּעס. (ער געהט אַרויס שטאַרק פרעהליך).

אכטע סצענע.

שינדער (קריכט זיך נאָך קנעכטבאַרגען און שטעקט איהם ארויס א צונג) אוודאי ר׳ אהרן מעגט איהר זיך פרייען, פּיאָווקין, נישקשה, האט אייך געשטעלט א חופּה, נו, פּיאָווקין, דאס איז א חיטרע בעסטיע, ער אַרבייט אָפּ איין עסק קורץ און שאַרף.

וויא נעשווינד וויא חיטרע האט ער גענומען ר' אהרן'ען אויף דער העטשקע! דער לעקיש האט איהם נעבעך דעם לעצטען גראשען אוועקגענעבען און איז נאך פרעה־ליך אוודאי ר' אהרן מעגט איהר זיך פרייען, (ער לאכט) שעהן איז נאר געוועזען וויא דער זאגט צו מיר: זארגט ניט ר' יוסעלי, עס וועט איה"ש זיין רעכט, דער שלימזל, טרייסט מיך! א מצוה חלעבען, ער האלט זיך זעהר פאר א ווילדען חכם און מיינט אלץ יענעם אנפייפען. איך האב ערשט ארויסגעזעהן פון זיינע רייד, אז פון דעם עסק האט ער געהאט בדעה מיר ניט צו געבען אפילו א פרוטה, ער האט מיך גע־וואלט פטרען מיט שהי־פיהי און געבען מיר איין אנווייזונג אויף עולם הבא פאר דער מצוה. א, קען איך אט א דיא שעהנע יודען, בשעת עס נעהט זיי שלעכט און זיי דארפען אייער טובה, וועלען זיי אייך קישען דיא פיס און צוזאגען הרים וגבעות קוים איז זייא גוט געווארען שטעלען זייא אייך ארויס א פייג.... רעכט אויף אייך מיין ליעבער ר' אהרן, זייט ווייטער ניט קיין וואילער, (ער גיט אקוק אין פענסטער) אוי, אוי, און געהט מיין ר' אהרן, ניין, ניין, ער געהט ניט, ער לויפט אהן א נשמה, דאס פנים האט זיך איהם פערענדערט (ער לאכט און פארקעהרט זיך) וואס איז, ר' אהרן, ר' אהרנצוצנא? איהר האט שוין א פנים אנגעשמעקט פון דעם שלום, וואס איז קלאפט אייך אזוי דער פופיק? (ער גיט נאך אמאל אקוק אין פענסטער) האו! דאכט זיך ספאדיק און תם געהן דארטען! יא טאקע, זיי געהן אויף אהער, זיי זיינען נאך ווייט, ר' אהרן האט זיי נאך זיכער ניט דערזעהן, אך דא וועט זיין זעהר א שעהנע סצענע, איך וועל מיך בעהאלטען אין מיין חדר'ל און קוקען דורך א שפארינע וויא ר' אהרן וועט שמועסען מיט דיא פאפעטשיטעליעס (ער לויפט אריין צו זיך אין חדר).

ניינטע סצענע.

קנעכטבארג דער נאך ספאדיק און תם.

קנענטבארג (לויפט אריין פערסאפעט) אך, וואו איז ער? וואו ר' יוסעל? אוי ועה, וויא עס טיאבעט מיר דאס הארץ, אנגסטען האבען מיך בעשלאגען! אקא־טאוועם עפעס פרנסה! איך האב מורא, אז עס האט זיך אפגעריסען דער ארטשיק און מיין גאנצער פלאן זאל חלילה ניט קאליע ווערען! אך א מענטש אהן מזל זאל ניט געבארען ווערען! (דיא טהיר עפענט זיך אויף און דיא צוויי פאפעטשיטעליעס געהן אריין).

ספאדיק און תם. וואו איז ר' יוסעל?

קנעבכטבארג (לויפט זיי אנטקעגען וויא צו מישט) ר׳ יוסעל ? ניטא ר׳ יוסעל ! איך דארף אייך ר׳ יוסעל. עס טהוט מיר טאקע הנאה וואס איהר זייט דא. איך האב מיך ערשט אין גאס פאר אייך געקריעגט. שונאים זאגען, וואס איז איהר האט זיך איבערגעבעטען מיט דעם שייגעץ, מיט לאקשעוויצען; זאגען שונאים !

תם (גאנץ תאמעוואטע) בע......

ספאדיק (רוקט אן דאס היטעל און מאכט א זויערע מינע) אוי לא עליכם ווייטער מיינע מערידען !

קנעבכטבארג (שפרינגט פון דער הויט פאר צרות) וואס הייסט ? איהר וועט שלום ווערען מיט דעם עזות פנים, וואס האט אייך אויסגעמישט מיט דער בלאטע, וואס האט אייך גערופען, איך בעט אייך מחילה, גנבים, גראביטעליעס, בלוטזויגער, רוצחים, גזלנים, און אויף אייך אויסגערעדט אסור לדבר... וואס האט אנגעשמעלט מען זאל ביי אייך פאדערען חשבון און ביכער ! מיט דעם שייגעץ, מיט דעם, הולטאי וועט איהר, אזעלכע גרויסע בכבודע מענטשען וויא איהר, וועט מיט איהם שלום ווערען ? עס איז כדאי אנצולערנען אזא הולטאי, ארייןלייגען איהם אין דער חית, פערשיקען איהם צו אלדע שווארץ יאהר, אפטהאן איהם א שפיטצעל, ער זאל ווייטער וויסען וויא זיך צו טשעפען מיט א שטאדט !

תם (אהן ווערטער) בע ; . מילא וואס. עט.... בע....

ספאדיק (האפט זיך פאר דיא קריזעס מיט א קרעכטץ) איך מוז געהן א היים אפדאווענען מנחה און זיך אביסעל צו לייגען.

קנעבכטבארג (אליץ שטארק צוקאכט) קודם, אין מחשבות׳ען ניט מיר דאס גמילות חסד, איך דארף זעהר געניימהיג האבען דאס געלד צו דיא לאקשען.

ספאדיק (מיט איין אנגערוקטע היטעל) וואס לאקשען?

תם (תאמעוואטע) הא, וואס זאגט איהר?

קנעבכטבארג (מיט א פארקלעמט הארץ) סטייטש וויא הייסט, וואס לאקשען? וואס זאג איך? סטייטש, לאקשען זאג איך ! מיין גמילות חסד זאג איך, בעט איך ! איך דארף האבען דאס געלד צוא דיא תלמוד-תורה לאקשען. איך בין דאך דער לאקש.... דער לאקשענמאכער ! — (שינדער עפענט אביסעל דיא טהיר פון זיין חדר און שטעלט ארויס הינטער קנעבכטבארגען דיא צונג).

ספאדיק (מיט א קאלטער לעבער) דאס געלד איז דאך ניט אייערס, וואס זשע מאחנט איהר דא אזוי?

קנעבעטבארג (לאכט קלוימערשט. מיט גרינגע ווערים) זאלט איהר לעבען און געזונד זיין,
וואס זאגט איהר? גאט איז מיט אייך, איך דארף דאך דאס געלד
צו דיא לאקשען!

ספאדיס (רוקט ארויף דאס היטעל) וואס לאקשענט איהר מיר! וואס גמילות־חסד'ט
איהר מיר! אוים לאקשען, ר' אהרן! אוים לאקשען!

תם (בעט זיך מיט א רחמנות פנים) וואס ווילט איהר פון אונז האבען? מיר קענען זיך
ניט קריעגען, מיר האבען ווייבער און קינדער, מיר ווילען ניט טראגען קיין לע־
קעך אויף דיא פלייצעס, מיר ווילען ניט מגולגל ווערען צו ליעב אייך קיין קליין ארץ
ישראל. מיר ווילען זיך ניט קריעגען, וואס ווילט איהר פון אונז האבען?

קנעבעטבארג (ווערט געבעך שיעור ניט צולאפנעט) געוואלד, איך האב אויך ווייב און קינ־
דער! איך בין אויך חלעבען א שעהנער יוד! פאר וואס קומט אלץ
נאר אייך, נאר אייך?

ספאדיק (מיט א געשרייא) תרבית! דרך ארץ!

קנעבעטבארג (געהט ארויס פון דיא כלים פאר גרויסע צרות) לאזט מיך אויך בייא דער
שאף אויסרייסען עטליכע זשמעניעס וואל! לאזט מיך אויך אטשאקע
טהאן, אפלעקען א ביינדעל! געוואלד, פאר וואס אלץ אייך? אלץ
נאר אייך און אייך!

ספאדיק. קומט ר' שמעיה, וואס וועלען מיר דא מיט איהם טענה'ן. (זיי געהן ביידע
ארויס. קנעבעטבארג בלייבט שטעהן וויא אפגעבריהט און שינדער שטעלט איהם ארויס
פון הינטען א צונג).

פיערטער אקט.

דא ווערט פארגעשטעלט וויא אזוי מען נעהמט דיא טאקסע
אויף דער הייגטיגער צייט, ביז דעם יאהר 1870.

ערשטע סצענע.

שטאנדהאפט בייא זיך אין קאבינעט, דער נאך ספאדיק.

שטאנדהאפט (זיצט פערזארגט און האלט א בריעף אין דער האנד) זעהר א שלעכטע ידיעה!
ער שרייבט, אז מען וועט באלד אביאווען טארגעס אויף דער היהגער
טאקסע, איך האב מורא, אז דאס קעסטעלע קען זיך נאך חלילה ארויסגליטשען פון

דער האנד. עס וועלען זיך געפינען זעהר פיעל בעלנים, א סך, נאר א סך שארפען אויף דער היהנער טאקסע דיא ציין. מען דארף בעצייטענס זעהן אלסדינג בעוואהרענען, אנהויבען זיך צו סטארען און צו טהאן ארום דעם.... (ער פערטראכט זיך און קוקט אין דעם בריעף, דיא טהיר עפענט זיך און ספאדיק קומט אריין).

ספאדיק. גוט מארגען ר' יודעל, עס איז מיר גראד אויסגעקומען צוא געהן פון א ברית פאר ביי אייער הויז האב איך מיך מישב געוועזען אריינצוגעהן אייך צו פרעגען, אפשר האט איהר מקבל געוועזען א בריעף פון פיאווקינען.

שטאנדהאפט (מיט א ווידער מינע) יא, אט דאס איז טאקע דער בריעף, וואס איך האב היינט פון איהם מקבל געוועזען.

ספאדיק. נו, וואס שרייבט ער? וויא געהן דארטען דיא עסקים? האט ער זיך שוין דארטען אפגעפערטיגט?

שטאנדהאפט. מיט דיא עסקים, שרייבט ער, איז ער שוין כמעט פערטיג. דיא אלע פראשעניעס און דאנאסען אויף דער שטאדט פון דעם גאנצען צעך וכדומה נאך פון אזעלכע קבצנים וועלען קיין שום ממשות ניט האבען, מען האט איהם דארטען צוגעזאגט זיי אלע צו פערשטופען ערגעץ אין א לאך, אז דער אדון הגדול זאל זיי אפילו ניט אנקוקען. קורץ און גוט, עס וועט אלסדינג זיין רעכט, דיא דאנאסטשיקעס וועלען נאך האפען א פסק ער שרייבט און בעט רחמים מען זאל איהם ארייגשיקען נאך געלד.

ספאדיק (מיט א קרעכץ) גאט זאל רחמנות האבען אויף דער שטאדט, זיא דארף נעבעך האבען א סך געלד. וואוהין מען קעהרט זיך אלץ געלד, געלד און געלד, וואס שרייבט ער עפעס נאך?

שטאנדהאפט (מיט א פארחמורעט פנים) ער שרייבט, אז מען האט בדעה צו מאכען טארגעס אויף דער טאקסע.

ספאדיק (לאזט אראפ דיא נאז) טארגעס, אוודאי איז דאס ניט גוט פאר דער שטאדט נעבעך, השי"ת זאל שומר ומציל זיין זיא זאל חלילה ארייגפאלען אין דיא הענד פון דיא בעלי טאקסעס, זייא זיינען דאך פשוט רוצחים, נאר מסתמא וועלען מיר עפעס טהאן מכח דעם. מהיכא תיתי טארגעס, טארגעס, אלץ בעסער וויא מען שמועסט ביי אונז אין קלויז.

שטאנדהאפט. וואס שמועסט מען? וואס שמועסט דער עולם?

ספאדיק. מען שמועסט זעהר געשמאק פון דער גזרה אז דאס קעסטעל זאל חס ושלום בטל ווערען. יודען עפעס זאלען מעהר ניט צאהלען קיין טאקסע.

שטאנדהאפט (פטערט זיך א שמייכעלע א טהאן) וואס הייסט, ר' איצע וואלף, דאס רופט איהר א גזרה?

ספאדיק (נעהמט זיך פאר דעם בערדעל) יא, יא. זאלט איהר טאקע וויסען, ר' יודעל, דאס איז א גזרה, דאס קעסטעלע הלעבען דערהאלט נאך דאס ביסעל יודישקייט, פון וואנען נעהמט מען אויף דאס, אויף יענץ, אויף דעם וואס מען טאר ניט זאגען? טאקע פון דעם קעסטעל, מיט וואס האט מען דיא אויבערהאנד איבער די שקצים פון דער הייגטיגער וועלט? מיט וואס היט מען אפ אז יודען זאלען בלייבען טאקע דאס וואס זיי זיינען? מיט וואס? אלץ טאקע מיט דער קעסטעל! — דורך וואס האלט מען אין דער מורא א בעל מלאכה, א נחות דרגא, א פארך א קבצן, זיי זאלען האבען דרך ארץ. אבשאי פאר דער שטאדט, פאר אונזער איינעם? דורך וואס? טאקע אלץ ווייטער דאס קעסטעל! הכלל דאס קעסטעלע האט נאך דערהאלטען דאס ביסעל יודישקייט, דאס ביסעל יודיש יחוס.... חלילה אהן א קעסטעל שווימען דאך ארויף פון אויבען אפיקורסים, בעלי מלאכות, שניידער, שוסטער און אלע עמי הארצים, וואס קענען אפילו ניט קיין פרק משניות, און דענסטמאל אך און וועה איז אונז...... יא, יא, ר' יודעל, דאס איז ביי מיר א גזרה!

שטאנדהאפט. וואס האבען יודען געטהאן א מאל, אז זייא האבען ניט געהאט קיין קעסטעל?

ספאדיק. וואס גלייבט איהר אמאל צו הייגט! אמאל זיינען יודען געוועזען גוט און פרום, ווער האט אויף זייא געקוקט וויא זייא געהן, וויא זיי שטעהן? דיא קליינע מענטשעלעך, דיא עמי־הארצים האבען ניט געטארט קיין קאפ אויפהויבען וואס דיא מנהיגי העיר האבען געטהאן איז געוועזען געטהאן, יודען האבען אמאל גאר איין אנדער פנים געהאט...... הייגט אבער זיינען דא בייא יודען זעהר פיעל עזות־פעניםער, זעהר פיעל הולטאיעס, וואס זאגען דעות און פאדערען ביי דיר גרויסע חשבונות, וחוץ לזה, וואס א טאג קומען אן אויף יודען נייע גזרות, אזוי געה ניט, אזוי שטעה ניט, אזוי לערען ניט, א מערכה הלעבען וואס עס איז נאך דא דיא קעסטעלע, דורך דעם קען מען זיך נאך אויסדרעהן און דערהאלטען (ער וויזט אויף דעם ספאדיק) דאס ביסעל יודישקייט, איהר מיינט, ווען ניט דאס וואלט איך, אזא צערבראכענער יוד וויא איך, זיך אפ געגעבען אויף דער עלטער מיט דער טאקסע? עס איז פאר מיר א טירחא טאקע א טירחא גדולה, נאר וואס זאל מען טאן, וואס זאל מען מאכען? איך זאג אייך נאך אמאל בפירוש, נעהמט מען חלילה בייא אונז צו דאס קעסטעלע, נעהמט מען ביי אונז צו דעם כח.... (ער גיט א טרייסעל דאס בערדעל) אבער ניין! מיט השי"ת הילף, מיר וועלען עס ניט דערלאזען, יודען בליי־

בען יודען ! מען וועט פאַהרען, מען וועט זיך סטאַרען, נאַט וועט העלפען, דאס קעסטעלע וועט בלייבען (מיט א שכמייבעלע) נישקשה, עס וועט בלייבען, וויא איך בין א יוד, בלייבען....

צווייטע סצענע.

שטאַנדהאַפט אליין, פערטראַכט.

אז ספּאַדיק מיט זיין גלייבען זאָגען, אז דאַס קעסטעלע וועט בלייבען ווייס איך זיכער אז עס וועט בלייבען, איך קען זיי.... נו זאָל עס חאַטשע ביי מיר בלייבען (נאָך דעם אז ער טראַכט אביסעל) יאָ ביי מיר, אָבער וויא ביי מיר ? אויף וועלכער אָרט בייא מיר ? מען דאַרף געפינען עפּעס אזא תחבולה, אז הייסען זאָל עס ניט בייא מיר, און זיין זאָל עס פּאָרט טאַקע בייא מיר, אזוי וועט עס אין כמה אופנים בעסער זיין ; איינמאָל, וואס טויג מיר דער טיטעל בעל טאַקסע ? איך בין מוחל דעם כבוד. צווייטענס, וואָס טויג מיר, מען זאָל פאַר מיר וויינען ? עס קומט פּאָרט אמאָל אויס עפּעס ניט לאַווקע, יענער וויינט מוז מען דאָך אמאָל, חאַטשע פאַר לייט, רחמנות האָבען, רחמנות אבער קאָסט געלד. יאָ רחמנות, אָבער ווען זשע ? ווען דאַס רחמנות טראָגט נאָך עפּעס איין, דאַס הייסט פּשוט, ווען דורך דעם פּער לאַנגט מען עפּעס א געוויסע זאַך.... דריטענס, געה האָב שטענדיג צו טהאָן מיט ליאַידע בעלי מלאכות, מיט גאָלדשמידלעך. מיט מילערעס און מיט נאָך קבצנים. פיערטענס.... דיא היצטרכות זיינען זעהר גרויס, מען איז שוין געוואוינט געוואָרען צו שפּיעלען דיא ראָלע, געבען קלוימערשט אויף דאַס, אויף יענץ און דיא געשעפּטען געהן היינט עפּעס ניט אזוי שטאַרק גוט.... (ער קראַצט אביסעל דיא פּאַטיליצע) יאָ, איך האָב שוין א פּלאַן, איך וועל אָנפּייפען איטליכען, אפילו דעם גרויסען פּיי־פּער ספּאַדיקען, מכות איהם! אביסעל וועט פאַר איהם אויך גענוג זיין. ביינער איז ער קראַנק צו גריזען? נישקשה, דער צערבראַכענער יוד האָט זעהר שאַרפּע צעהן... יסורים איהם ! ער האָט בה״ש אָהן דעם גוטע געשעפּטען, ער איז א גבאי פון א סך חברות, ביי איהם געפינט זיך שלישית געלד, עולמות געלד, אַרץ ישראל געלד נאָך און נאָך געלד. ער איז א גאַנצער כלי קודש.... איך וועל מיין שינדערען אָפּ־לאָזען פון דער קייט, ער קען שטיכערהייד גוט בייסען ; אנקוקענדיג איהם איז ער געראַבט איין אָפּגעבאַרעט יודעל, בלייך, גרויא וויא א טויב, פרום און שטיל, נאָט

דיא נשמה שוכדינ. נאַר אבער דרך ארץ! טרעט אָפּ פאר שינדערן דעם וועג, היט אייך דיאביינער, ער איז א משחית! אט דער שינדער וועט עס לפנים זיין גלופּ־סקער בעל טאקסע.... הייסען מוז עס לכתחלה. מען פאהרט נעהמען דאס קעמ־טעל פאר דער שטאדט, נאר בשעת טאָרג וועט עס שינדער אויסדינגען פאר זיך, דאס הייסט פאר מיר. ספּאָדיק מיט א טהייל פון דער כנופיא וועלען גאר נעהמען געוויסע שכירות, אדער א קליין פּראצענט. חוץ זיי אבער וועט נעטהיג זיין צו צו־לאנטשען נאך עטליכע פיינעל, סאמע דיא רעכטע עזותניקעס. איבריגענס זיינען זיי ניט קיין סך. (ער צעהלט אויף דיא פינגער). איינס, צוויי, דריי. הא? נאך אמאל; נים איינס, ניט צוויי, ניט דרייא. דאכט זיך טאקע מעהר ניטא. אין אפשר, הא? נאך איינער. נוא איז ניט פיער.... א שעהן פּעקעל חלעבען! דער גלאוונער פון זיי איז נתן שיפרעס; ווער קען נאך אזוי לערנען בלק מיט איינעט וויא ער? ער איז איין אויסגערויבערט ליולקעלע, מען מוז זיך נאך טאקע היינט מיט איהם זעהן: (ער גיט א קוק אין פענסטער) אך, דער רוח האט איהם איצט אנגעטראגען! וואס טויג מיר דער וועקער? וואס דולט ער מיר תמיד א קאפּ מיט זיין בילדונג, מיט זיינע פּלענער? ער איז איין עהרליכער נאר, א כשרע בהמה, ער זוכט אלץ דעם אמת, סטארעט זיך, מיך צוא צוציעהען צוא זיך, איך זאל איינטהייל נעהמען אין זיינע פּלענער. דער נאַר מיינט, אז מיך אינטערעסירען זיינע פוסטע זאכען. אך וויא טשעפּעט מען זיך אפּ פון איהם.?

דריטע סצענע.

שטאנדהאפּט, וועקער, דער נאך שינדער און נתן שיפרעס.

וועקער. איהר זייט עפּעס וויא אומרוהיג, הערר שטאנדהאפּט, אפשר שטער איך אייך?

שטאנדהאפּט (אונטער דער נאָז) בע.... איך האב נאך צייט עטליכע מינוט;

וועקער. קיין סך וועל איך אייך ניט שטערען, איך וויל אייך נאר בעטען, מיר צוא בעשטימען א צייט, ווען איהר וועט זיין רוהיג. איך וויל מיט אייך איבער־שמועסען מכח דער חברה און מכח נאך זאכען, וואס איהר האט בדעה צו טהאן.

שטאנדהאפּט. למאי, הערר וועקער, שרייבט איהר מיר צו אייער מיה, אייערע גוטע איינריכטונגען? איך פּעדדיען אמור ניט אייער לויב. וואס איהר לויבט מיך אומעדום און אין דיא צייטונגען.

וועקער. דיא ווערטער זיינען פון אייער זייט זעהר שיין. נאר וואס מאכט עס אויס איך אדער איהר? דער עיקר איז, מען זאל טהאן, מען זאל העלפען וויא וויט מען קען. ליידער שטעהט איצט אונזער חברה שלעכט. און אין דער שטאדט הערשט היינט א ביטערע עלענד!

שטאנדהאפט (גלעט דיא פאטיליצע) וואס קען מען טהאן? קענען מיר פערזארגען א וועלט.

וועקער. פון דעסטוועגען טאר מען עס ניט לאזען אזוי. בייא מיר אין קאפ דרעהט זיך שוין עפעס א שטיקעל פלאן. איך וועל עס אויף שרייבען און אייך ווייזען. אפשר וועט עס אייך געפעלען.

שטאנדהאפט. גלויבט מיר, מיין ליעבער פריינד. דיא היגע יודען זיינען ניט ווערט מען זאל זיך מיט זייא אפ געבען. איך קען זייא בעסער פון אייך. גלויבט מיר, עס איז פיעל גלייכער גאר נישט צו טהאן און זיך ניט מישען.

וועקער. עס איז אייך גרינג צו זאגען, דיא ארעמע אבער ליידען. זייא הונגערען און דארען, זיי וויסען ניט דעם טעם פון פלייש;

שטאנדהאפט. אט וועט באלד זיין טארגעס אויף דער היגער טאקסע, נוא וועלען מיר זעהן אויב דיא נייע בעלי טאקסעס וועלען בעסער זיין. איך זאג אייך אויסדריקליך עס וועט נאך צעהן מאל ערגער זיין, גערענקט מיינע ווערטער, הלוואי זאל איך ליגען זאגען.

וועקער. איך פערשטעה אסור ניט פאר וואס יידען מוזען האבען א טאקסע אויף פלייש, אז דורך דעם זאלען זיי אזוי פיעל ליידען און ליגען אין דער ערד? דיא טאקסע זויגט אויס וויא א פיאווקע יודעש בלוט, זיא מאכט זייא קראנק, זיא לאזט זיי ניט זיין שטארק און געזונד. דיא רעגיערונג פערלירט דורך דעם אויך זעהר פיעל עפעס א קלייניגקייט צווייא מיליאן מענטשען אין לאנד זיינען אומזיסט אומגישט פערקויפט צוא דיא בעלי טאקסעס, עסען ניט דאס געטהינסטע שפייז זיינען שלאף און האבען א פנים וויא דיא מתים!.... וויא קענען אזעלכע דערשלאגענע, אזעלכע שלאפע מענטשען האבען אין זינען דיא וועלט? וויא קען מען פון זיי פערלאנגען זיי זאלען האבען א געפיהל פאר ערנסטע זאכען?.; איך רייד שוין ניט אז דיא רעגיערונג זאל מיט א מאל געבען יודען ראוונא פראוועס, אלע פרייהייטען, נאר וויינעגסטענס זאל זיא אונז אויסלייזען פון דעם יודישען גלות. וואס ער איז זעהר א שווערער. דיא פאאימענעס האבען אמאל בעוויזען וויא ביטער וויא שווער דער יודישער גלות איז.; . וויא באלד אז יודען מוזען געבען, חוץ דעם פאדאט וואס

זיי צאָהלען דער קאָזנאָ, נאָך אמאָל פּאָדאַט טאַקע זייערע יודען אַליין, און נאָך שרעקליך א גרויסען פּאָדאַט, הײנט פאר וואָס זידעלט מען זיי אין אלע צייטונגען, אז יודען טהיילען זיך אָפּ וויא א בעזונדערע מדינה אין דער מדינה? . ; .

שטאַנדהאַפט. פּוסטע רייד, מיין ליעבער פריינד! איהר רעדט וויא א מענטש וואָס איז ניט קיין געניטער און האט ניט קיין ידיעה אין שטאָדט זאַכען. דיא טאַקסע מוזען יודען האבען, אָהן איהר, זאג איך אייך, וועט נאָך ערגער זיין. אין פיעל גראַדען ערגער זיין, אוים ווייזען עס אייך, איז ניט איצט דיא צייט.

וועקער. איך וויל מיך אויך ניט אריינלאָזען אין ווייטע וכוחים, ווייל איך וויים, אז עס איז דברים בטלים, די טאַקסע וועט בלייבען, וועניגסטענס וואָלט רעכט געוועזען, אז אויף ווייטער זאָל מען זייא אביסעל עהרליכער פיהרען, אז דער עולם זאָל קענען עסען פלייש פאר א וועלוועלערען מקח. בפרט וויא עס הערט זיך, וועט מען שוין מעהר קיין פּאָדאַט ניט דאַרפען צאָהלען פון דער קעסטעל. (ער גיט אַבליק אויף שטאַנדהאַפטען פון דער זייט מיט שפּאָט) חלעבען עס וואָלט רעכט געוועזען, אז איהר הערר שטאַנדהאַפט, אזא רייבער, אזא געבילדעטער און א דורש טוב וויא איהר זאָלט נעהמען דיא טאַקסע. איהר וואלט טאַקע אי כשר פערדיענט אי א גרויסע טובה געטהאן דער שטאָדט. איהר ווייסט דאך, וואס פאר א ראָליע פלייש שפּיעלט אין דער געזונדהייט. אלע קרענק, אלע מכות און פורעניות נעהמט זיך דאס רוב ביי דיא חיגע יודען פון דעם, וואס זיי עסען ניט קיין פלייש; געהט הערט, זייט מוחל, וואס דאָקטורים זאָגען. ערשט נעכטען האט מיך איין דאקטער געפיהרט צו א קראַנקען, וואס דיא ביינער פון דיא הענד און דיא פים פויכלען ביי איהם, מחמת ער האט אין זיין לעבען געגעסען זעהר וועניג פלייש. ער זאָגט, אז אזעלכע קראַנקע מאכען זיך ביי איהם זעהר אָפט און ער איז אפילו בערייט צו שרייבען און צו זאָגען עס בקול רם פאר דער גאנצער וועלט, חלעבען, עס וואָלט רעכט געוועזען, איהר זאָלט נעהמען דיא טאַקסע.

שטאַנדהאַפט (וויא איינער וואָס איז שטאַרק אויפגעבראַכט) איך דיא טאַקסע! איך דיא היגע טאַקסע!! מען זאָל זיא מיר אפילו שענקען. איך וועל פערזאָגען דעם צעהנטען ניט צו האַנדלען מיט דיא היגע יודען, גענוג טאַקסע, גענוג, איך וויל זיא שוין מעהר ניט קענען! (דיא טהיר עפענט זיך אויף און שינדער מיט נתן שיפרעס קומען אריין).

שינדער און נתן. מיר שטערען אייך אפשר, ר' יודעל, וועלען מיר אוועק געהן.

שטאַנדהאַפט (לויפט זיי אַנטקעגען) חליכה! פערקעהרט, וויא געוואונטשען, איך דאַרף אייך טאַקע האָבען.

וועקער (שהוט א קוק אויף שטאנדהאפטען מיט זויגע גענמט) **נוא, איצט האב איך ביי אייך** ניט מעהר וואס צו טהאן. מיר וועלען זיך נאך זעהן איין אנדערס מאל. עס וועט נאך צייט זיין.... כע״ע בעט איך אייך, אז איהר זאלט מוחל זיין איבער צו־קוקען דיא רעכענונג, וואס איך האב אייך נעכטען פאר נאכט געשיקט, דארטען שטעהט ריין ארויסגעשריבען, וויא פיעל עס קומט אייך פון מיר און וויא פיעל מיר קומט פון אייך. איך האב ליעב צו לעבען מיט חשבון. איך האף, אז איהר וועט מיר אפשיקען דעם נשאר, וואס מיר קומט ארויס פון אייך על פי חשבון. אדיע!
(ער געהט ארויס).

שטאנדהאפט. געלויבט איז גאט. פטור געווארען דיא זכודניע! (צו נתן שיפרעס) ער קומט און דולט מיר תמיד אן א קאפ מיט פוסטע זאכען, מיט לוי־טער נארעשקייטען, ביי זיין אוועקגעהן פיהל איך מיך תמיד פרייא וויא מען מהוט אויס איין ענגען שטיוועל, איך וויים ניט, וואס האט זיך דער נאר אזוי פערליעבט אין מיר און האדעוועט מיך מיט עפטערע וויזיטען?

נתן. איהר זאגט וועקער איז א נאר, חע, חע חע! האט אויף מיר ניט קיין פער־איבעל, מיר דאכט זיך אז איהר האט א גרויסען טעות. וועקער איז, נאך מיין מיינונג א קלוגע בעסטיע. איהר בעמערקט גאר ניט וויא ער נעהמט אייך דורך און דורך מיט א פאר ברענענדיגע אויגען בשעת ער רעדט מיט אייך. איך בין אויף איהם א מבין. איך קען מיינע לייט. חע, חע חע!

שטאנדהאפט. און מיר דאכט זיך, ער איז א גרויסער נאר, ער דולט מיך תמיד מיט לויטער נארעשקייטען, ער איז ניט קיין געניטער און דערצו איז ער נאך ספילטשיוו וויא א שוועבעלע, איבריגענס וואס געהט ער מיך אן? קומט זייט מוחל, אין צווייטען חדר אריין. איך האב מיט אייך צו רעדען פון א סך נעט־היגערע זאכען. (דיא טהיר עפענט זיך ווידער אויף, און אין שטוב געהט אריין פריהער א יוד מיט א בלייך פנים, באלד נאך איהם ר׳ אהרן קנעכטבארג).

פיערטע סצענע.

דיא פריהערדיגע איין ארעמער יוד און קנעכטבארג.

שטאנדהאפט (ווענדעט זיך מיט א פערחמורעט פנים צו דעם יודען) **וואס ווילט איהר מיין ליעבער יוד?**

דער יוד (שטארק מיט הכנעה, מיט א ציטערדיג קול) איך האב אייך געוואלט בעטען א טובה.... האב איך אייך געוואלט בעטען.... עס איז מיר איצט שלעכט דיא צייט....

שטאנדהאפט (לאזט דעם יודען וויטער ניט רעדען) א! איך מיש מיך ניט היינט, איך מיש מיך ניט!

דער יוד. איך בין געוועזען א היגער בעל הבית; פון א קורצער צייט בין איך אראפ פון מיין מעמד. און לייד שטילער הייד דחקות מיט מיין ווייב און קינדער....

שטאנדהאפט. נוא וואס זשע ווילט איהר פון מיר האבען? בין איך דען איינער אין דער שטאדט?

קנעבעטבארג (מישט זיך אריין פון דער זייט, און וויל זיך צו שמייכלען צו שטאנדהאפטען) טאקע באמת ר׳ יוד, וואס ווילט איהר האבען? וואס קען אייך ר׳ יודעל טאן? פאר וואס באמת אלץ צו ר׳ יודלען, אלץ נעבעך צו זיי?

דער יוד. איך וואלט בעסער געוואונטשען דעם טוידט איידער צו געהן בעטען. איך שעהם מיך, איך בין דאס נאך ניט געוואוינט געווארען, איך קען שוין אבער מעהר ניט צוזעהענדעם רחמנות פון מיינע קינדער וויא זיי ליידען הונגער און נויט, דיא כוחות גייען זיי נעבעך אויס, זייא זיינען דאר וויא שפענדלעך און האבען שוין אויף זיך ניט קיין לויט פלייש, אך מען זאל מיר העלפען מיט עטליכע קערבלעך, וואלט איך געטהאן כל א מיטעל מפרנס צו זיין מיין ווייב מיט דיא קינדער. קיין שום שטראף איז ניט אזוי גרויס, קיין שום ווייטאג איז ניט אזוי שרעקליך וויא צו צוזעהען מיט אייגענע אויגען דיא מוטשעניע פון קינדער, וואס געהען אויס פאר הונגער. איטליכער קוק זייערער גיט א בריה דאס הארץ וויא פייער, איטליכער זיפץ, איטליכער קרעכץ רייסט אויס דיא נשמה! געוואלט האט רחמנות, איך בעט אייך האט רחמנות!

שטאנדהאפט. איך האב ניט קיין צייט. געהט צוא וועקערען, ער וועט אייך שוין דארטען עקספעדירען.

דער יוד. איך בין דאך געקומען צו אייך, אזוי וויא איהר זייט א רייכער, דער ראש אין דער שטאדט און....

שטאנדהאפט (מיט כעס) איך מיש מיך שוין מעהר ניט! וואס ווילט איהר פון מיר האבען? איך האב שוין דאך אייך געזאגט וואוהין צוא געהן, מעהר האב איך קיין צייט ניט מיט אייך צו טענה׳ען.

קנעבטבארג (פון דער זייט) וואס א יוד איז? ר' יודעל האט דאך אייך שוין איין מאָל געזאָגט. וואס זשע דורעט איהר זיי נעבעך דעם קאָפּ? זיי טראַ

גען נעבעך אויף דעם קאָפּ א סך אַנדערע זאַכען. גאָט זאָל זיי נאָר געבען כח....

נתן. א יודען העלפט ניט איין מאָל זאגען. דעריבער האב איך מיר געמאכט, אז א יוד מעג ריידען פאר מיר אַפּילו א טאָג מיט א נאַכט זאָל איך מיר זיצען און שווייגען. ער רעדט זיך אַן ביז וואַנען עס ווערט איהם טרוקען אין האלז און געהט

אַוועק. — (ערנאָך אליין) חע, חע, חע! איך קען מיינע לייט.

שינדער. דעריבער ר' נתן זייט איהר דאָך אין דער שטאָדט א בורר. א בורר דאַרף קענען א סך הערען און שווייגען (צו דעם יודען) נו א געהט „זייט מוחל, ר' יודעל האט איצט ניט קיין צייט.

דער יוד. אָך, רבוני של עולם! (ער קרעכצעט פון דעם גאַנצען הערצען און געהט ארויס).

שטאַנדהאַפט (ווענדעט זיך צו קנעכטבארגען) נו, וואס וועט איהר עפּעס זאָגען, מיין ליעבער ר' אהרן?

קנעכטבארג. איך האב מיט אייך צו שמועסען מכח איין ענין.

שטאַנדהאַפט. איהר זעהט דאָך, מיין ליעבער ר' אהרן, איך בין איצט טרוד, איך בין איצט בעשעפטיגט מיט מענטשען.

קנעכטבארג. איך קען בעשטעהן אויסווארטען. נישקשה, חלעבען! געהט רעדט אייך מיט זייא, איך וועל מיר דאָ אויסווארטען, לעבט הונדערט מיט צוואַנציג יאהר!

(שטאַנדהאַפט, שינדער און נתן שיפּרעס געהען אריין אין צווייטען חדר).

פינפטע סצענע.

קנעכטבארג זיצט אויף א שפּיץ פון א בייגקעל און רעדט צו זיך אליין.

אָך השי"ת זאל וועלען חאָטשע היינטיגעס מאָל אויף מיר רחמנות האָבען און דאס פּיצעלע מזל זאָל מיר געהן! מיין פּלאַן איז זעהר א גוטער, עס איז אין איהם דאָ זעהר א טיעף קנייטשעל, זעהר א שעהן שפּיצעל, ער זאָל נאָר אויסגע־פיהרט ווערען, וואלט איך מיט א מאָל אויפגעריכט געוואָרען, איך וואָלט מיך ארום געצאָהלט פון מיינע חובות און חתונה געמאַכט מיין עלטערע בתולה, זיא איז שוין א בוגרות, אין דיא יאָהרען, זיא ווערט וואס א טאָג בייזער טרויעריגער, זיא הוסט, זיא גענעצט און שטערט מיך בייא דער נאַכט פון דעם שלאָף — אוי קיין תחית

חמתים זאָל ספּאָדיק ניט אויפשטעהן! ער האט מיך דענסטמאָל פּשוט דערהרגעט,
אויס לאָקשען! האט ער געזאָגט (ער קריעמט זיך נאָך ספּאָדיק) אויס לאָקשען! אוודאי
איז איהם גרינג צו זאָגען, אז ער האט זיך שוין אָנגעזאפּט מיט יודיש געלד וויא א
פּיאווקע! אוי, ער זאָל זיין אין מיין שטאנד, נישקשה וואָלט ער ניט געזאָגט מיט
אזא קאָלטער לעבער אויס לאָקשען! (ער טהוט אַ קרעכץ פון דעם גאַנצען הערצען) גוט
אויף דער וועלט איז טאקע נאָר דיא פּאָפּעטשיטעליעס, זיי זיינען חלעבען ניט קיין
גרויסע חכמים, ניט קיין שטאַרק געלערנטע, ניט צו פיעל איבערגעשפּיצט און דאס
מזל שפּיעלט זיין זיי טהוען אָן צרות אין דער שטאָדט, טרעטען איטליכען מיט דיא
פיס, און איטליכער פון דעסטוועגען טראָגט זיי אויף דעם קאָפּ, מען ציטערט פאַר
זייער דוך, מען לעקט זיי, מען גיט זיי אָפּ כבוד אין באָד און להבדיל אין שול. זיי
פאָרען זיך אויף דער אויבערסטער באַנק, זיי זיינען מיט ששי און מיט סנדקאות.
קורץ זיי זיינען דאס אויבערשטע פון שטייסעל. עס געהט זייא פון אלע זייטען, און
מיר געהט עס שלים-שלימזל. השי״ת זאָל היינט וועלען אויף מיר רחמנות האבען,
חאַטשע בזכות מיין אלטער בתולה, ער זאָל אָננעהמען איהר הוסטען, איהר געגע-
צען און זאָל געבען שטאַנדהאַפטען אין הארצען א גוטע לוינע, אז ער זאָל זיך לאָ-
זען רעדען און ניט זיין משוגע. (ער קרעכצט) איך האב מורא, אז היינט איז איהם
אָנגעקומען דער שגעון עפּעס קוקט ער מיט א פּאָר אויגען, גלעט אלץ דיא פּאטי-
ליצע און רופט איטליכען מיין ליעבער, דאס איז בייא איהם א שלעכטער סימן.
לע״ע האב איך גוט געטהאָן, וואָס איך האב איהם געלאָזט שמועסען, מיט אנדער-
רע און בין מיר דאָ געבליעבען זיטצען. אפשר וועט ביי איהם. אין דער צייט דער
שגעון איבערגעהן. (ער שטעלט זיך אויף און ציהעט אויס דיא גליעדער) אך סקוטשנע!
סקוטשנע חלעבען צו זיצען דאָ אליין, וואס קען דאס זיין, וואס האבען זיך דאָרטען
פערשפּאַרט? וואס מען סודעט זיך דאָרטען אזוי לאַנג? עס איז עפּעס ניט גלאַט.
אין דער שטוב, וואס מען סודעט זיך מיט ר׳ נתן שיפרעס, מוז שוין דאָרטען עפּעס
זיין, אז ר׳ נתן איז פרעהליך, איז א סימן, אז מענטשען וועלען, היינט אדער מאָר-
גען, וויינען. ר׳ נתן איז וויא א וואָרעם, וואס האט א שליטה איבער נבילות און
פגרים, קוים איז איינער געפאַלען און געבליעבען טויטט אהן א גראָשען, דענסטמאָל
דרעהט זיך ארום איהם מיין ר׳ נתן, ער שינדט איהם אָפּ דאס פעל און לעבט מיט
פל א תענוגים, ער עסט גוט, און טרינקט גוט, ער שלאָפט גוט, און מאַכט זיך פון
יענעמס פעל א גוטע קאָלדרע.... ר׳ נתן איז מיר חיינט עפּעס פרעהליך, עס וועט
שוין מסתמא זיך טרעפען עפּעס איין אומגליק אין דער שטאָדט. וויא אזוי ווערט
מען געוואָהר וואָס זייא שמועסען דאָרטען? איך בין זעהר ציקאַווע צו וויסען. (ער

שטרעקט זיך אויס און פּרוּאוּוט צו געהן גאַנץ שטיל אויף דיא שפּיץ פינגער נעהענטער צו דער טהיר שטעלט זיך דער נאָך אַביעדער און שטרעקט אויס דעם קאָפּ. האַלט איין דעם אָטהעם, הערט זיך צו אַ ביסעל און שפּרינגט באַלד צוריק אויף דיא שפּיץ פינגער) איך האב מורא חלעבען! איך האב מורא מען זאל חלילה נישט דערהערען, אדער מען זאל נישט פּכוצלים עפענען דיא טהיר. — וואס טהוט מען אָבער איך וויל דאָך פאָרט הערען, חאַפּען עפּעס א וואָרט? איך קען מיך ניט איינהאַלטען, עס געלוסט זיך מיר זעהר צוא וויסען. (ער בייגט זיך און הייקערט זיך איין אין צעהנען, שאַרט זיך צו וויא א קעצעלע אויף דיא נעגעל צו דער טהיר, לייגט צו איין אויער און הערט זיך צו עטליכע מינוט, דער נאָך רוקט ער זיך צוריק און ציהעט זיך ביים צוריק געהן אַלץ וואס ווייטער מעהר אויס, ביז ער קומט צו אויסגעוואַקסען צו זיין ביינקעל) אָבער איצט האב איך שוין געהערט, איך האָב געחאַפּט עטליכע ווער-טער. גענוג פאר מיר, דאס איבריגע קען איך מיך שוין אליין אָנשטויסען. דיא עט-ליכע ווערטער קומען מיר שטאַרק צו ניץ ביי מיר אין קאָפּ מאכט זיך שוין גאָר א נייער פּלאַן, מען דאַרף איהם נאָך היינט אָפּאַרבייטען (נאָך דעם אז ער טראַכט אַבי-סעל) נוא, איך וועל זאָגען דעם אַרענדאַר, הער אויס! וועל איך איהם זאָגען, היינט מעג מען דאָך אריינפיהרען בראַנפען וויא באַלד מען האָט דער פאר אָפּגעצאָהלט אקציז. אויך וויל מען ביי דיר אויסדינגען דיא ארענדע ווייסט דוא וואס סערדצע? צוואַנציג פּראָצענט פון דער אַרענדע זאָל הייסען געהט אויף דער שטאָדט; עס איז דאכט זיך א גרויסע טובה פאר דער שטאָדט. דער פאר בחור, וועל איך זעהען מאכען א חרם, מען זאָל קיין בראַנפען ניט אריינפיהרען. חאַפּסט דוא איינעם מיט א ביסעל טהו איהם אָן צרות, געבראָטענע לייד, גיס דיא וואסער אין דיא בראַנ-פען און שטעל גרויסע מקחים! א, יאָ גוט? גיב זשע מיר דיא מעשה, דאס הייסט, צוואַנציג פּראָצענט אויף דער שטאָדט שאַ, שאַ, נאָך א פּלאַן! טאקע דוא בחור, דיך אַרענדאַר פון דיא ליכט מיין איך, גיב אויך דיא קאָץ!.... (ער פערטראַכט זיך אַביסעל) האָ? דאכט זיך זיי געהן, איך וועל מיך מאכען גאָר תם. (ער זעצט זיך אַני-דער אויף דעם ביינקעל און דרעמעלט קלוימערשט).

זעקסטע סצענע.

קנעכטבאַרג, שטאַנדהאַפּט, שינדער און נתן שיפּרעס.

שטאַנדהאַפּט (אַריינגעהענדיג אין חדר א ביסעל לוסטיג) נוא, ר' אהרן וואָס וועט איהר זאָגען האָ וואס שווייגט איהר? (ער געהט צו אביסעל נעהענטער) ע, ער שלאָפט! ר' אהרן, שטעהט אויף צו חצות! (ער שטערכט איהם מיט א פינגער).

קנעכטבארג (שטעהט גיך אויף פון דעם בײנקעל, ניט טוידט ניט לעבעדיג, און רייבט דיא אויגען) הא, וואס איז ? (ער רעדט קלוימערשט וויא פערשלאפען אונטער דער נאז) וואס ווילט האבען פון פאפשיטעליעם ?.... עהרליכע לייט פאפשיטעל.... וואס ווילט האבען פון שטאנדהאפט ?.... אנדהאפט עהרליך, וויל זיך ניט מישען שאנדהאפט !.... (ער טשוכעט זיך באלד אויס) אך זייט מיר מוחל, ר' שטאנדהאפט. איך בין אלץ געזעסען, געזעסען דא אויף דעם ארט און פאר גרויס מידעגקייט האב איך געחאפט א דרעממעל. אך, זייט מיר מוחל, איך האב א פנים געשמאק גע־שלאפען ?

נתן (מיט א שמייכעלע) עס מוז אייך א פנים, אהן עין־הרע, גאנץ גוט זיין, ר' אהרן, אז איהר שלאפט בייא טאג ? חע, חע, חע ! (צו שינדערען) עסען זאל ער אזוי וויא ער האט געשלאפען; ר' אהרן איז א ממזר. חע, חע, חע ! איך קען מיינע לייט.

שטאנדהאפט (צו נ ן שיפרעס און צו שינדערען) זיצט זייט מוחל, מיר וועלען באלד וויעדער איבערשמועסען מכח דעם עסק.

קנעכטבארג (דער ו יל צו זיך אליין) ער איז איצט געלויבט השי"ת אויפגעלייגט, און אז עס איז יא איין עת רצון וועל איך איהם שוין דא אויפגעבען טאקע אלע פלאנען מיט ?מאל טאמער וועט מיר היינט דאס מזל געהן.

שטאנדהאפט. נוא, ר' אהרן !

קנעכטבארג. איך ?אב מיט אייך צו שמועסען מכח כמה וכמה ענינים, וואס קענען זיין א טובה פאר דער שטאדט.

שטאנדהאפט. אוי! איהר האט כמה וכמה ענינים, קומט־זשע צו מיר אין איין אנ־דער צייט, איצט בין איך פערנומען, איהר זייט דאך אויך מיעד און שלו פעריג.

קנעכטבארג. איך ?עט אייך ר' יודעל, רחמים. איך בעט אייך שענקט מיר א שעה צייט, אז איך בין שוין דא, איך בעט אייך טהוט מיר דיא טובה !

שטאנדהאפט (גלעו דיא פאטיליצע) מיין ליעבער ר' אהרן, געהט אייך היינט געזונ־טער הייד !

קנעכטבארג. נאר ?ויף איין האלבער שעה. טהוט מיר דיא טובה !

שטאנדהאפט. אך וואס א יוד איז ? איך בעט אייך, מיין ליעבער ר' אהרן, לאזט מיך איצט צו רוה און געהט אייך !

קנעכטבארג. האט ניט קיין פאראיבעל, איך געה. האט איך א גוטען טאג. (ער לאזט זיך געהן צו דער טהיר און ווארטשעט) איך האב מיר אליין אנגעפייפט דער מיט, וואס איך האב געזאגט כמה וכמה ענינים. עס איז שוין איצט מיט איהם נישט צו ריידען, ער איז שוין משוגע. אוי, נישטא קיין מזל! (ער געהט ארויס).

שטאנדהאפט (זעצט זיך אניעדער לעבען טיש און טראקטירט דיא געסט מיט גוטע האוואנער ציגארען) אזוי, אזוי, דענק איך, וועט עס מוזען טאקע זיין.... אי טאמער וואס? מען וועט אמאל דארויף שרייען, עט.... איך בין שוין צו אזעלכע זאכען געוואוינט געווארען. ניחאי ליודי מאוו א יא זדראוו.

נתן. ווער הערט יודען, אז זיי שרייען? יודען, חע, חע, חע! קען איך, זיי זיינען נאר וויא דיא קאמערען, זיי נעהמען זיך צונויף זושען, זושען דאכט זיך גאר שרעקליך. פרואוו נאר א מאך טהאן מיט דער האנד, צופליהען זיי אין אלע זייטען.

שינדער. וואס אמת איז אמת. ניט אומזיסט זייט איהר א ווילדער בורר! און א גוטער אפמאכער, טאקע ווייל איהר קענט יודען.

נתן (שמייכעלט) חע, חע, חע! יודען זיינען דאכט זיך קלוג, עס זיינער אבער נאך ניטא אזעלכע נאראנים אין קיין אומה ולשון, וואס מען טהוט זיי אפ אין פארפאלען. פרואווט שטעלט זיך א שטיינער אין גלופסק מיט א שטריק אויף דער גאס, לאזט קיינעם ניט דורך ביז מען זאל בעצאהלען, וועט איטליכער געבען געלד, אפילו א ווארט נישט איבער צו ריידען. איינער אפשר וועט זיך שטעלען אפדינגען א קאפיקע. יודען דאכט זיך זיינען רחמנים, זייער רחמנות אומשטעהנס געזאגט איז ניט ווערטה קיין שמעק טאבעקע. בשעת א שרפה, א שטייגער, וועט איהר זעהן א סך יודען לויפען זיך צו נויף אהן א נשמה, ניט איינער פון זיי וועט אויס שטרעקען דיא האנד צו דער לאנגען אביסעל וואסער; נעכטען ערשט האט א יוד געריינינגט דיא רינווע ארום א דאך. ער האט זיך א גליטש געטהאן און איז געבליעבען הייגען אין דער לופט, אנגעהאלטען מיטביידע הענד אן דער רינווע. א האלבע שטאדט אפשר איז זיך צונויף געלאפען, איטליכער האט געקרעכצט, געשריען און ניט איינער האט געבראכט א לייטער! חע, חע, חע! איך קען מיינע לייט.

שטאנדהאפט. קאם מיר דאס איצט אוועקלייגען אן דער זייט און שמועסען בעסער פון עסק.

שינדער. פערקעהרט, דאס וואס ר׳ נתן האט ביז איצט גערעדט ניצט טאקע צום עסק, זיי ריידען וויא א געניטער, וויא א חכם. פון זייערע רייד קענט איהר ארויסזעהן וויא גוט איך האב געראטהען, אז מען זאל דער ווייל גאר אהן מורא

ארויפציהען אויף דעם מקח פון פלייש. יענעם מאכט חלעבען גיט אזוי שטארק אויס אז ער גיט אויף דער אקע נאך א פאר קאפיקעס. און פאר אונז מאכט עס טאקע אויס נאר א גרויסע סומע. עפעס א קאטאוועס אזא גרויסע שטאדט יודען זאלען זיך פרוכפערען! דיא הצטרכות זיינען זעהר גרויס.

נתן. און אז מען וועט נעהמען דיא טאקסע אויף ווייטער בזה האופן, וויא מיר האָבען ערשט געשמועסט, וועט מען מעגען ארויפציעהען: נאך א קאָפיקע אויף דער אָקע, וואס איז א קאָפיקע? אי וואָס, מען וועט שוין נים דארפען מעהר צאָהלען פאָדאט פון דעם קעסטעל, נוא מיילאָ וואס מאכט עס אויס? יודען דארפען אָהן דעם אויך א סך האבען.... און וואס איז, אומשטעהנס געזאָגט, א קאָפיקע?

שינדער. איך טראכט שוין דאס אליין אויך, וואס איז א קאפיקע? אפילו צוויי? שטאנדהאפט. א קאָפיקע איז טאקע גאָר נישט. פון דעסטוועגען וועלען זיך געפינען אזעלכע, וואס וועלען שרייען. איהר אלץ וואס ווענינער און זייא טאקע אלץ שרייען. פאר יודען ווילט איהר יוצא זיין? משה רבינו האט מיט זייא נישט געקענט אויסקומען.

נתן (מיט אַ שמייכעלע) ווען א שעפעלע שפארט זיך א ביסעל איין, מעקעט, דריגעט מיט דיא פיסלעך דארף מען עס נאָר געבען א שמיצעל, הע, חע, חע! וועט עס זיך געהן ווייטער גאנץ שטיל. אייב עס שרייט ווידער. נאָך און נאָך א שמיצעל ביז דיא כחות וועלען איהם אויסגעהן און עס וועט אניעדער פאלען, אויסגעצויגען מיט דעם פיפעק ארויף, חע, חע, חע!

שינדער. עס פערשטעהט זיך, אז מען קען נים מיט גוטען מוז מען מיט בייזען.... בשעת מען וועט דארפען מאכען ספראוועטשנע צענעס אויף דעם פלייש וועלען מיר, וויא פריהער טאקע, אויסקלייבען פון דער סטאדע א פאָר קעלבלעך, הונגעריגע פארשוינען, וועלען זייא מסתמא שטעלען גוטע צענעס. פאר א קליינינ־קייט חלעבען, טאקע גאָר פאר א זשמעניע הייא. וואס דארף דען א קעלבעל מעהר האבען? — קעלבלעך זיינען דאָ בה"ש זעהר גענוג, איהר וועט זייא געפינען דווקא אין דיא הויכע טהויערען, זיי מעקען נאך דער ברוסט און וועלען נעבעך עסען.... און ווייטער וויא זאָגט איהר, ר' נתן, איהר זייט דאך א שטאדט בורר וועט איהר בעטען דעם צד, וואס איהר האלט מיט איהם, ער זאָל מיט אייך אויף האלטען און זיצען ביי דיא ספראוואָטשנע צענעס....

נתן. פון קינדוויז אָן האב איך ליעב עקאנאמיע, דאס איז זעהר א גרויסע זאך. מען וועט דארפען זעהן איינצובריינגען פון דער זייט אויך א גראָשען. איך מיין עס וועט נים שאָדען הלעבען, מען זאל פון דרויב, פון קעפ און פון פיס וכדומה

איך נעהמען אקציז, ווער וויים דען, וואס על פי זאקאן טאר מען דערפון ניט נעה־
מען? און פאר וואס טאקע אויך ניט פון שמאלץ? לפחות א קערבעל פון דעם פוד.
א קאטאוועס עפעס וויא פיעל פוד שמאלץ ווערט א יאהר אין גלופסק ארייננע־
פיהרט! אט נעהט א פסח, וויא פיעל הונדערט פוד, מיינט איהר, וועט ארייננע־
פיהרט ווערען, הא? דאס קען מאכען וויעדער א גרויסע סומע, און קיין האהן אפילו
זאל ניט קרעהען! מען וועט הייסען ביי דער ראגאטקע צאהלען, תאטשע מען דארף
איינענטליך ניט, וועט מען צאהלען.

שינדער. זעהט איהר וואס גלייך איז גלייך, איך האלט אויך זעהר פון עקאנאמיע.
איך וויל אייך נאך בעסערס עפעס זאגען, מען דארף נעהמען טאקע אקור־
ראט דאפעלט, וויא דיא פאלאזשענע, שחיטה געלד פון גסות ודקות און פון עופות.
דער וואס עסט עופות איז ניט קראנק צוא צאהלען עטליכע קאפיקעס מעהר! און
איהר קענט אייך משער זיין וויא פיעל געלד דאס קען א יאהר איינטראגען? הא!
מיין ליעבער ר׳ נתן! וואס זאגט איהר.

נתן. וואס זאל איך זאגען? איהר זאלט דערלעבען משיח! וואו געפינט מען נאך
ערגעץ אזא ר׳ יוסעל? אז עס איז שוין יא געקומען צוא רייד, וועל איך אייך
אויפגעבען נאך א פלאן וויא אזוי עס קען ווערען א קערבעל. מען דארף זעהן, אז
דיא פעדערען פון אלע עופות זאלען עפעס אויך איינטראגען. אימליבער וואס קוי־
לעט איין עוף מוז ביי דעם שוחט אין שטוב אפפליקען דיא פעדערען, נישט טארען
זיך איבערצולאזען אפילו א פלעדערוויש, באם ניט, זאל דער שוחט מאכען תנועות
און זאל ניט שעכטען דאס עוף. — ווייטער, דער עולם עסט דיא גרויסע גאלאנסקע
היהנער, זיי וועגען מעהר פון דיא פראסטע אפשר מיט א פאר פונט, און שחיטה
געלד צאהלט מען פאר זיי אקוראט וויא פאר דיא פראסטע, בכן איז דאך אונז א
פאדריוו, דארף מען זוכען א מיטעל, מען זאל דיא היהנער ניט עסען.

שטאנדהאפט. יא עס געהט מיר אין קאפ! וואס פאר א מיטעל אבער טהוט מען
דערצו? (מיט א שמייכעלע) זעהט איהר, דערצו תאט מען שוין גע־
דארפט האבען ר׳ אהרן׳ן, ער איז א בריה אויף אזעלכע זאכען.

נתן. מיר וועלען זיך קענען בעגעהן אהן איהם. זעהט איהר, דא מוז מען שוין אבי־
סעל בענוטצען יודישקייט, מען מוז ווערען גאטס סטראפטשעס, אבהיטען יו־
דען פון א מכשול, פון א חשש טרפות. אין עקאנאמיע דארף פרומקייט אויך עפעס
איינטראגען, ניט זיין קיין לענער סחורה. נאט ניטצט אויך אז ער ניטצט.... חע,
חע, חע! פערשטעהט איהר? מען וועט דארפען אנזאגען דיא דייגים, אז זיי זאלען
אסר׳ן דיא דאזיגע פראקליאטע היהנער

שטאנדהאפט. אומזיסט זאלען אונז דיא באנק קוועטשערס קאסטען געלד, פאר וואס נעהמען זיי ביי אונז געלד, אונזער געלד, אונזער בלוט? אונזער נוימה נאר האלט דאך אין שטאדט אזא מחנה לײדיג געהער!

שינדער. זייט חלעבען ניט אין כעס אויף דיא דיינים נעבעך. זיי זיינען גאנץ עהר־ליכע יודען, זיי פאלגען וואס מען הייסט זיי.... מסתמה וועלען זייא דאס אויך טהאן. טהאן, וויא איך בין א יוד טהאן! זעהט איהר, אט מיט דיא הולטאיעס, מיט דיא יודישע סאלדאטען וואלט זעהער רעכט געוועזען צו כעהרגען בלק. פאר וואס זאלען אזעלכע הולטאיעס עסען פלייש אהן טאקסע? און אויב אפילו עס איז דא אזא זאקאן, נוא מאלע וואס שטעהט? מאלע וואס מען הייסט? מיר דארפען אונזער שכל האבען.

נתן. נאך מיין מיינונג וואלט אפשר ניט געשאדט. אז בעת מיר וועלען איה״ש איינפיהרען אונזער עקאנאמיע, זאלען מיר צו זיך צולאנטשען מענדעל דעם גע־לען, ער האט אלע פאַטעמקעס פון א שייגעץ, בייא אונז וועט ער ערשט ווערען גאר איין אנטיק. ער וועט סלוזשען אנפאלען און וועט מיט דער צייט שטארק צו ניטץ קומען.

שינדער. למאי נתן פרענמאַן, ער איז אויך זעהר ספאסאבנע, קען שטארק ניטצען דער שטאָדט. דיא שטאָדט וואָלט פון איהם געקענט האָבען טובות. פאר וואס זאָל דיא שטאָדט ניט מחזיק זיין אזא ניטצליכען מענטשען? ערשט היינט איז ער ביי מיר געוועזען און האט שטארק מתרעם געוועזען אויף דער שטאדט.

שטאנדהאפט. וואס מיינט איהר? מען האט איהם אפשר געדארפט טאקע מחזיק זיין, ער האט א געמבע א פיסק אויף שרויפען און קען אמאָל זעהר צו ניטץ כומען....

נתן. מסתמא וועט מען איהם שוין אויך אין זינען האבען, ער איז דאך מיין פרעב־מאן.... מיר קענען שוין דאבט זיך געהן, עס איז איצט ביי מיר פונקט דיא צייט פון מיטטאָג.

שטאנדהאפט. ווארט נאך אביסעל ר׳ נתן, איך וועל געהן אייך געבען עטליכע האָ־לענדער הערינגלעך פון דיא, וואס געפעלען אייך איהר זייט דאך א מבין אויף עסען. (ער געהט).

נתן (שטילערהייד צו שינדערען) איך מיין, מען זאָל שטאנדהאפטען אָפגעבען אין דער ארענדע צוא פרעבמאַנען. שטאנדהאפט אומשטענס געזאָגט מוז דאך א בלייז תמיד זיין ביי אימיצען אויף דער ארענדע זאל איהם זשע לכל הפחות פון היינט אָן

האלטען מיין פרעכמאן. עס וועט אין כמה אופנים זיין גוט. מיר דארפען ניט פער־געסען מיט וואס פאר א מין מענטשעלע מיר האבען צוא טהאן. שטאנדהאפט איז קלוג, מיר דארפען אבער קליגער זיין. חע, חע, חע!

שטאנדהאפט (קומט אריין) נאט אייך ר׳ נתן עטליכע הערינג אין דעם פאפיער, זיי וועלען אייך מאכען א גוטען אפעטיט.

נתן. א שעהנעם דאנק אייך. איך האב בה״ש תמיד א גוטען אפעטיט (ער נעהמט דיא הערינג, געזעגענט זיך און געהט ארויס מיט שינדערען):

פינפטער אקט.

דא ווערט פארגעשטעלט אללע זאכען, וואס קומען פאר ביי דיא נייע מיני בעלי טאקסעס. *)

ערשטע סצענע.

ביי דעם שוחט אין שטוב, אין דער פריה. ווייבער, מיידלעך זיצען און פליקען אפ עופות איבער גרויסע ביטען. אויף דער ערד ליעגען היהנער, קאטשקעס, גענז, אינדיקעס און שרייען מיט אלערליי קולות. עס איז א געשרייא, א געשטופערייא, א געשעלטערייא.

אייזיק זאאיקע קומט אן.

דער שוחט (האלט א חלף אין דער האנד) פליעקט ווייבער, פליעקט! לאזט ניט איבער קיין איין פעדער!

ווייבער. מיר פליעקען, מיר פליעקען, עס זיינען שוין פול דיא ביטען, נאט זעהט, זעהט!

איין יודענע. נאט אייך מיין האהן, ער איז אפגעפליעקט גלאט וויא בערעל פארכס קאפ!

*) אמר ר׳ מענדעלע. אין דעם אקט קומען פאר אזוי פיעל זאכען און שרעקליכע מעשיות, אז איך האב געמוזט א סך זאכען איבערהיפערען. ראשית, האב איך ניט געהאט אזוי פיעל געלד דאס אלסדינג מיט א מאל אפצודרוקען, צווייטענס, האב איך טאקע ניט געוואלט ארויסגעבען א דיק ביכעל מחמת א יוד האט פיינט צו צאהלען פאר א ביכעל א סך געלד. ער האט איין מקח אי פאר א דינגעם. אי פאר א גראבס. איך בין מבטיח דעם עולם, אז וויא באלד איך וועל אפלייזען פאר דער דאזיגער מעשה, וועל איך איה״ש אפדרוקען אין א בעזונדער ביכעל דיא אלע סצענעס, וואס איך האב איבערגעהיפערט.

צווייטע יודענע. נאט אייך מיין הוהן, אָהן א סימן פערער!

דריטע יודענע. נאט זעהט בייא מיר! מיינע איז גלאט וויא דיא מאמע האט זיא געהאט!

פיערטע יודענע. נאט קוילעט מיין קאטשקע, איך האָב זיא שוין אָפּגעפליעקט!....

פינפטע יודענע. נייט אייך דעם הינטער חלק פון מיין אינדיג!

דער שוחט (שרייעט אויף א מיידעל) דראבקע, וואס האסט דוא איבערגעלאָזט א פלעדערוויש! חאפּט זיא דיא גנבטע, דיא הולטאייקע, איך וועל דיר אויסרייסען דיא צעפּ, דראבקע, גנבטע, גנבטע!

דאס מיידעל. פאר וואס פליקט שיינדעל ביי אייך ניט אָפּ דיא עופות? פאר וואס איז שיינדעל ביי אייך אזא מיוחס?

איין קעכנע. שיינדעל איז א שעהן מיידעל!

צווייטע קעכנע. שא! מען טאָר ניט אויסזאָגען פון דעם חדר!

אייזיק זאַאיקע (שטופּט זיך דורך צווישען דעם עולם צום שוחט מיט א גרויסען גאלאגאנסקען האָהן אין דער האַנד) קוי־קוי־קוילעט מיר דעם האָהן!

דער שוחט (קוקט אָן דעם האָהן) מיין ליעבער יוד דעם האָהן וועל איך אייך ניט שעכטען.

אייזיק. פּאַ־פּאַ־פּארוואָס דעם האָהן ניט שעכטען?

דער שוחט. א שעהנער יוד חלעבען! ער וויל עסען א גאלגאנסקען האָהן, א טרפה האָהן!.... א שעהנער יוד חלעבען!

ווייבער. טראפניאק, טראפניאק! ער וויל עסען א טרפה האָהן!

דער גאָלגאנסקער האָהן (קרעהט) קוקעריקוא! קוקוריקוא!

אייזיק. פאר וואס איז א גאַ־גאַ־גאלגאנסקער האָהן טרפה? ער קרעהט דען ניט וויא אלע אנדערע?

דער שוחט. דאס, זייט מוחל, געהט פרעגט דעם דיין!

אייזיק. און דער דאַ־דאַ־דיין האט מיך געשיקט צו אייך.

דער שוחט (מיט מוסר) וויא שעהמט זיך ניט א יוד צוא בעטען, מען זאל איהם שעכטען א טרפה האָהן?! אזא איין אלטער יוד מיט א באָרד!

ווייבער. דער נאָך זאָלען שטארבען אונזערע קליינע קיינדער פאר זיינע חטאים, צו ליעב זיין טרפה קישקע!

אייזיק. פּאַ־פּאַ־פּאר וואס עסט מען אזעלכע היהנער אומעדום? און פאר וואס האט מען זיי געגעסען פ־פ־פריהער טאקע אויך דאָ?

דער שוחט (מיט כעס) בראש פרעגט ער שאלות, דיא גאנצע שטאָדט מאכט ניט קיין שאלות. אז מען זאָגט מען טאָר ניט, טאָר מען ניט. מסתמא טאָר מען ניט, וואס פרעגט איהר דא שאלות? א חרפה, א בושה חלעבען, שעהמט אייך אין אייער וויימען האלז!

אייזיק (געלאַסען) אז איך פאַ־פאַ־פאַרשטעה ניט, האב איך מיך פיינט צו שעהמען און פּ־פּ־פּרעג.

דיער שוחט (מיט יראת שמים) אזוי? ! א שעהנער יוד בלעבען ער פרעגט !...... אָט חלעבען לאָזט מיך צורוה און געהט אייך, געהט ! איך האב אסור ניט קיין צייט מיט אייך דאָ צוא טענה'ן. (ער ווענדעט זיך צו דיא ווייבער) פליעקט ווייבער, פליעקט !

(דיא ווייבער לאָזען ארוים א געלעכטער, אייזיק שטעהט אביסעל און קוקט אָהן דעם שוחט, דיא ווייבער, דיא ביטען מיט פעדערען און געהט אוועק מיט דעם האָהן אין דער האַנד).

צווייטע סצענע.

אין בית־המדרש, אין דער פריה, נאך דעם דאווענען. דער דיין זיטצט אויבען אָן אין טלית און אויף דעם שטענדער פאַר איהם איז אָפען א גרויסע גמרא. אייזיק זאַאיקע שטעהט אנטקעגען דעם דיין. עטליכע יודען דרעהען זיך ארום און דערקאָנטשען זיך דעם דאווענען.

אייזיק. איך האב מיך ניט געפּוילט ! איך האב פערזעצט מיין שבת'דיגע קאַ־קאַ־קאַפּאָטע און בין אביסעל געפאָהרען, אביסעל גע־גע־געגאנגען צוא פוס קיין לעמבערג און האב געבראכט פון דיא „מפרשי הים" כאַ־כאַ־כתוב וחתום. אז דיא גאַ־גאַ־גאלאגאנסקע היהנער מעג מען עסען. זיי אליין עסען אויך דיא היהנער.

דער דיין. עס איז אבער דא א דעה, אז מען טהאר דיא היהנער ניט עסען.

אייזיק. ס־ס־סנזייטשו! עסען א פנים דיא ג־ג־גאונים, דיא מפרשי הים און דיא גאנ־צע וועלט יודען טרפות? גאר דאס שוין אהן א ז־ז־זייט. זאגט מיר, איך בעט אייך, פאַר וואס האט איהר פּ־פּ־פריהער ניט געהאלטען פון דער דעה? דאס איז ער־שטענס, און צווייטענס, ווייזט מיר דיא דעה ! אט זיינען דא יו־יו־יודען וועלען זייא אויך זעהען.

דיא יודען. טאקע באמת רבי, דער יוד איז דאך גערעכט. ווייזט איהם דיא דעה.

דער דיין. זאל ער קומען צו מיר א היים.

אייזיק. דאס אייגענע האב איך שוין פון איהם געהערט אמאל פ־פ־פופציג, נאך איי־
דער איך בין געגאנגען קיין לעמבערג. ער וויל מיך אַ־אַ־אפּנארען.

דער דיין (מיט א געשרייא) תרבית! דרך ארץ!

דיא יודען. מסתמא, ר׳ יוד, אז דער דיין זאָגט, האט ער א דעה.

אייזיק. עס פערשטעהט זיך ער האט א דעה. דעם פ־פ־פראָיעקטס דעה! אָט וויא
אזוי ביי יודען ווערט פ־פ־פלוצים א דין, א מנהג!....

דער דיין. אפיקורוס! הערט נאָר, וואס דער אפיקורוס זאָגט!

אייזיק. אבער אבי ניט קיין צ־צ־צבועק. איך האב ליעב דעם אמת און ש־ש־שווינ־
דעל ניט מיט דער תורה...... אדרבה זאָ־זאָגט נאָר, איך וועל אייך עפּעס
פרעגען; אויב דיא גאַ־גאַ־גאלגאנסקע היהנער זיינען טרפה דארפען דאך זייערע
אייער אויך זיין טרפה, אזוי וויא דיא אייער פון אלע עופות טמאים, היינט פאר
וואס זשע קויפען יודען אויף דעם מארק אייער סתם און קוקען גאָר נישט דארויף
פון ווע־וועלכע מיני היהנער זייא זיינען? הא, וואָ־וואָ־וואס זאָגט איהר דערצו? (ער
באַברעט זיך און נעהמט ארויס פון דער קעשענע עפּעס איינגעוויקעלט אין א טיכעל) אָט זיי־
נען היהנערשע אייער! אדרבה דער־קענט וועלכע אייער זיינען דאָ גאַ־גאַ־גאלגאנ־
סקע? — אָט הערען יו־יו־יודען, איך געה פון דאנען ניט אוועק ביז איך וועל ווי־ווי־
וויסען איין עק א סוף!

דער דיין (רייבט דיא וואָנטצעס פאר גריזאָטע) געהט שוין, געהט! איהר וועט פון מיר
היינט האבען א קלאָהרע תשובה. קומט צוא מיר פאר מנחה. בנאמנות,
היינט וועט איהר האבען א תשובה!

אייזיק. נוא, אז א יוד שווערט אין שוהל לעבען ארון קדש, מ־מ־מוז מען גלויבען..
איך וועל מיך נישט פ־פ־פוילען און קומען צוא אייך פאר מנחה. (ער געהט
אוועק).

דער דיין (מיט א קרעכץ צו זיך אליין) היינט, רבונו של עולם, וואס טהוט מען? וואס
טהוט מען? וויא אזוי איז מען דאָ יוצא פארביידע צדדים? קיין פשרה,
וויא איך זעה, וועט דאָ ניט העלפען. ער וויל ניט קיין געלד...... אך רבונו של
עולם! וואס טהוט מען? (ער מאַכט צוא דיא גמרא, לייגט צו נויף דעם טלית און געהט
ארויס).

דריטע סצענע.

שטאנדהאפט מיט זיין כנופיא, דער דיין, מענדעל דער **גלעער,**
בייא נתן שיפרעס אין הויז.

פיאווקין. הערט נייעס! אייזיק זאאיקע געהט ארום אין דער שטאָדט מיט א קאָנטראַקט פון דער טאקסע, און קלעהרט אויף דעם עולם, וויא אזויא מען בעריסט זיי פראַטיוו דעם זאקאָן!

שטאנדהאפט. נישט אויסצוהאלטען פון דיא ליידיגגעהר, פון דיא קבצנים, פון דיא עזות—פנימ'ער.

פרעכמאן. וואס הערט איהר, שטאנדהאפט, דיא עזות פנימ'ער? (ער מאַכט א קולאַק) זעהט איהר, מיין איין קולאַק איז גענוג פאר אזא זאאיקען א מאָל האב איך איינעם געגעבען א סטיסאק האט ער זיך באלד בעוואשען מיט בלוט און איז טאקע אין עטליכע טעג ארום געשטאָרבען אין באָלניצע. איך זאג אייך, אין אזא יודישע שטאָדט, וויא אונזערע, העלפט נאָר א קולאַק... אויך מיר א זאך זאאיקע! אזא דאַר יודעל, נאָר הויט און ביין!....

נתן שיפרעס. וואס וויל דער זאאיקע? אלץ טאקע מיט דיא היהנער?—אי, יודען, יודען, וואס מען שטעהט פון אייך אוים זינט יודען זיינען ארויס פון מצרים האָבען זיי אלץ צו טהאָן איבער דעם פלייש. מען הערט נישט מעהר שרייען נאָר פלייש און פלייש! קאָרג פאר זיי עסקים מיט פלייש אויף דער וועלט, האבען זיי זיך נאָך אָנגעגרייט א שור הבר אויף יענער וועלט. חע, חע, חע!

שינדער. גאָט אליין חלעבען וועט מיט זייא דאָרטען נישט אויסקומען. איטליכער וועט וועלען דעם חלק וואס מען גיט דעם אנדערען. ארעמע לייט וועלען פערלאנגען גאָלע פלייש אָהן ביינער. הכלל מען וועט זיך בלאזען, מען וועט שרייען, אַקוראַט וויא דער ערב רב! (דיא טהיר עפענט זיך אויף און דער דיין קומט אריין).

דער דיין. גוט רבותי, וואס איהר אלע זייט דאָ! וואס טהוט מען מיט דעם זאאיקע? ער לאָזט דאך מיך נים אָטהעמען, אלץ מכח דיא גאלגאנסקע היהנער, פאר וואס האט מען זיי דא געאסר'ט? איך האב איהם אלץ מדחה געוועזען און געצויגען ביז עס איז נאר מעגליך געוועזען.

שטאנדהאפט. נוא, יישר כח! ציהט איהם טאקע נאך ווייטער אפ, דאס איז שוין אייער זאך, איהר וועט שוין וויסען וויא אזוי.

דער דיין. גאט איז יודע דעם אמת. איך האב געטהאן, וואס עס איז נאר מעגליך געוועזען. איך האב געמוטשעט טרפה מאכען העוף הזה בק״ן טעמים און האב מיך אין איין שאלת תשובה אזוי צולאזט מיט פלפול, ביז עס איז אויסגעקר־מען, אז א גאלגאנסקער האהן איז נאר א מין אדלער!... נאר דער זאאיקע אבער האט זיך ניט געפוילט און האט געבראכט פון דיא „מפרשי הים״ כתוב וחתום, אז דיא היהנער מעג מען עסען, זיי אליין עסען זיי אויך. אנטקעגען אזעלבע גאונים, פערשטעהט איהר דאך אליין, העלפען ניט מעהר אלע תנועות. איצט זאגט מיר רבותי, וואס זאל איך נעבעך טהאן? איך האב געשוואוירען, בהן שלי, אז היינט פאר מנחה זאל איך נעבען זאאיקען א קלאהרע תשובה זיים זיך טאקע באלר מישב און גיט עפעס איין עצה.

נתן (נאכדעם אז ער האט אביסעל געטראכט) עס איז דא א גוטע עצה! איין ברירה, זאל מען זיך שעכטען דיא היהנער, נאר באופן זה אז איהר, רבי, זאלט מזהיר זיין דיא שוחטים, פערשטעהט איהר, אז זיי זאלען איטליבען, וואס קוילעט אזעלבע היהנער, זאגען בזה הלשון: „מיר שעכטען אייך דאס עוף, וואס זאלען מיר טהאן? נאר דיא עברה נעהמען מיר ניט איבער אונז.״ אויב דער וואס קוילעט איז א בעל שמחה זאלען דיא שוחטים דערפון מעלדען עטליכע געוויסע אונזערע מענטשעלעך, וועלען זיי אויף דער שמחה ניט וועלען עסען. ר׳ איצע וואלף וועט אויך נאר נישט וועלען פערזוכען אויף דער שמחה, היינט פערשטעהט איהר, וואס דערפון קען זיין? חע, חע, חע! איך קען מיינע יודען

דיא בנופיא. מיר פערשטעהען עס זעהר גוט. אויף אזא עצה קען טאקע נאר פא־לען א בורר!

דער דיין. געלויבט איז השי״ת! איצט מעג איך מיר שוין א פנים געהן! א גוטען טאג! (ער געהט ארויס).

שטאנדהאפט. ר׳ נתן מיט דעם זאאיקע האט מען געדארפט לעהדנען בלק! פרעכמאן. ער איז געווארען צו א גרויסער עזות פנים. ווער איז ער אזוינס? נתן. בע... מסתמא וועט מען איהם אויך פערטראכטען. וואס הערט דיא שטאט אזא זאאיקע? חע, חע, חע! פערלאזט זיך נאר אויף מיר. איך האב איהם שוין אין זינען.—מען דארף איצט בעסער שמועסען מכח דיא וויבארעס און מכח דער דומע, זיא זאל זיך חלילה ניט ארויסגליטשען פון אונזערע הענד. מען דארף טראכטען בעצייטענס אריינצוזעצען דארטען א גלאסנע פון אונזערע מענטשען.... וואס זיטצט איהר עפעס אזוי מרה — שחורה׳דיג, ר׳ איצע וואלף? וואס שוויינט איהר?

ספאָדיק (מיט א קרעכץ) עס איז היינט ניט מיינע זיעבען יאָהר! עס איז בעונותינו הרבים אין היינטיגען דור נתרבה געוואָרען אזוי פיעל הולטאיעס, אזוי פיעל עזות - פנים׳ער, אז מען מוז אמאָל זיטצען און שווייגען. סטייטש, האט מען דאס אמאָל געהערט אדער געזעהן? אלץ וואס דיא שטאדט האט געטהאָן איז געוועזען געטהאָן.... און היינט אָך וועה איז מיר! דיא האָאר שטעלען זיך פשוט—קאפויר. עס איז היינט טאקע נאָר משיח צייט!

פרעבמאן. טאקע שוין זעהר פיעל עזות — פנים׳ער אין דער שטאָדט. ניטאָ דיא אמאָליגע גוטע יאָהרען!

פיאווקין (צו זיך אַליין אָן דער זייט) מיר דאכט זיך, אז האלטען היינט שטאנדהאפטען אויף דער ארענדע איז א סך בעסער וויא צוא זיין א משרת אין איין אכסניא....

שינדער. א רחמנות חלעבען אויף דער שטאָדט! דער וויל ליידעט נעבעך דיא שטאָדט, מען בעזספאָקאיעט זיא מיט דאנאָסען! באמת טאקע האט מען געדארפט טראכטען מכח דער דומע.

ספאָדיק. מיין עצה וואלט געוועזען מען זאָל דאָרטען אריינזעצען פיאווקינען פאר גלאסנע. פערשטעהט איהר?

דיא כנופיא. מיר פערשטעהן, מיר פערשטעהן, פאר וואס זאלען מיר עס ניט פער־שטעהן?

פיאווקין (מיט עניוות) ווענינ שרייען אויף מיר דיא הולטאיעס, וואס איך בין א פאָ־וויערענע? ווער זשע וועט מיר נעבעך ווערלען נאך פאר גלאסנע?

שטאנדהאפט און ספאָדיק (ביידע אין איינעם) עט, נארעשקייט! ווער וועט דען צו־לאָזען דיא הולטאיעס צוא א וויבאָר? ווער זיינען דיא עמי הארצים, דיא בעלי מלאכות, דיא דראבעס, דיא קבצנים? איהר מיינט אין אמת, אז עס איז הפקר דיא וועלט? מיר האבען דיא דעה!.... מיר וועלען מא־כען א הונדערט איזביראטעליעס פאָ פריגאָוואָרו פון אונזערע לייט. שרייבט אָן, ר׳ ראובן, איצט טאקע דעם פריגאוואר, געהט דער נאָך אריין אין קהל שטיבעל, און חתימות וועט איהר דארט בעקומען פארטיגע... מעהר קיין דאגות זאלט איהר ניט האבען! אט אזוי וועט עס זיין געשווינד און גוט.

פרעבמאן. איהר האט געהערט? דער גובערנאטאר דארף דיא טעג אהער קומען. מען דארף נעטהיג בעוואָהרענען אז דיא עזות — פנים׳ער זאָלען איהם חליכה ניט געבען קיין פראָשעניעס, דער גובערנאטאר, זאגט מען איז זעהר א סטראָ־

k&r

נער קוקט אַלסדינג מיט זיינע אויגען. מען דארף פערהיטען, אז דיא **עזות—פּנים**־ער זאלען צו איהם ניט האבען קיין דריסת הרגל.

פּיאווקין. דאס איז שוין אונזער עסק. מיר האבען שוין דער צו תמיד **תחבולות**... פערזאָרגט בעסער זאאיקען. איך זאג אייך, ער איז א פייער, **ער דאקאָ**־פּאיעט זיך גאַנץ ווייט. ער געהט אָפּט צו שלמה וועקער.

נתן (גיט א קרעכץ) אָך דער שלמה וועקער, דער וועקער! ער איז מיר וויא איין **ביין** אין האלז. ווען ער דערזעהט מיך פאהרענדיק אויף מיין דראָנשקע מיט דיא פערד, וואס איך האב מיר געקויפט, בשעת איך בין אריינגעטראטען אין דער טאַק־סע, גיט ער אויף מיר אקוק עפּעס מיט אזוי א פּאר אויגען, מיט אזוי א שטעכענ־דיגען שמייכעלע, אז עס ווערט מיר קאלט אין בויך! האט מיר ניט קיין פאראיבעל פּאני שטאַנדהאפּט, איהר האט פריהער ניט פערשטאַנען וועקערען. מיר **האבען** איהם צוא פערדאנקען א סך פון אונזערע צרות. איך האב מורא, ער זאל **אונז** חלילה אמאל ניט אנרייבען א מאַרדע!

שינדער. ווער? ער א מאַרדע?! עט חלעבען! ער איז דאך א דייטשעל? **דארף** מען איהם נאר א ביסעל פאר שמוצען בייא דעם עולם, אז ער איז **איין** אפּיקורוס און אפּזאגען זיי אויף איהם עפּעס א סליחה. וועט מען איהם שוין **פיינט** האבען וויא איין שפּין, איך קען יודען!....

שטאַנדהאַפּט (מיט כעס) דער וועקער שטעהט מיר אויך שוין אין **דער גרגרת**! צוואַנציג טויזענד רובעל זאל מיך קאסטען, מוז איך **איהם פערשיקען**. ער טויג מיר בכלל דא ניט אין דער שטאדט!...

פרעכמאַן. ערגערט זיך ניט אזוי שטאַנדהאַפּט! וואס הערט איהר אזוי **איין וועקער**? וואס הערט איהר דיא שטאדט אזוי איין עזות—פּנים?.... (מענדעל דער געלער קומט אריין).

מענדעל דער געלער (שטיל צוא נתן שיפרעס) איך האב איהם געבראַכט. **עס וועט** געהן!

נתן. געה זאג איהם, ער זאל אביסעל אויסווארטען ביז איך וועל מיך **דא אפּפער**־טיגען. (מענדעל געהט ארויס).

דיא כנופיא. מיר קענען שוין געהן. **האט נאר ר' נתן, אין זינען זאאיקען**.

נתן. זארג ניט, דאס איז שוין מיין עסק. פערלאזט זיך נאר אויף מיר! (**דיא כנופיא צו געהט זיך**).

פיערטע סצענע.

נתן שיפרעס דער נאָך מענדעל דער געלער און אברעמעל גרינפאן.

נתן (צו זיך אליין) וואס א טרוס דער שטאנדהאפט איז! קוים דער הערט ער דאס ווארט פראשעניע, אדער גובערנאטאר, ציטערט איהם שוין דאס הייטעל עס ווערט איהם בלוי אונטער דיא זעברעס! צוואנציג טויזענד רובעל, זאגט ער, זאל איהם קאסטען, אבי פערשיקען וועקערען. עט, איך מיין אפילו מעהר וועט אויך ניט העלפען! וועקער איז בעקאנט פאר איין עהרליכען מאן, דיא וועלכע קען איהם א סך מעהר וויא שטאנדהאפטען. ער האט א גוטען שם. איך אליין חלעבען שעץ וועקערען און האב תמיד ליעב געהאט מיט איהם זיך אונטערהאלטען איבער וועלט זאכען. איך אכטע איהם אפילו היינט אויך אין הארצען. נאר אך, וואס פרנסה איז! זינט איך האב מיך איבערגעגעבען דער טאקסע מוז איך איהם בעטראכטען פאר א שונא, ווארום ער איז דאך נעבעך טאקע א מבין אויף דיא אלע זאכען און זוכט דעם אמת.... האב איך דען אליין טאקע ניט געהאלטען אמאל מיט איהם? האב איך דען אליין ניט אויסגערעדט אסור לדבר אויף שטאנדהאפטען מיט דער גאנצער כנופיא, אז זייא זיינען איין אומגליק פאר דער שטאדט, פאר א וועלט יודען? אך וואס פרנסה איז! (מענדעלע דער געלער און אברעמעל גרינפאן קומען אריין).

אברעמעל. מיין גאנצע האפענונג איז פריהער אויף גאט דער נאך אויף אייך, ר' נתן. עס איז מיר היינט שלעכט דיא צייט, און דיא שטעלע וואלט פאר מיר געוועזען גוט.

נתן. עס וועט אייך גאר ניט העלפען, ר' אברעמעל, שטאדט וועט אייך אנדערש ניט מאכען פאר טארגאוואי דעפוטאט, ביז איהר וועט טאקע באלד פאר זא־רעז קומען אהער געבען דאס בלאנקע וועקסעל.

אברעמעל. אז איך האב איין מאל געזאגט איך וועל געבען, וועל איך מסתמא געבען.

מענדעל. אבער איך האב א חויש הריח! איך האב אן געשמעקט, אז דער בחור האט אויף איהם א וועקסעל. צום גליק דארף זיך גראד ביי ר' אברעמ־לען פאר וואלגערען אויף זאאיקען ניט קיין אויסגעפילט וועקסעל. אפשר נאך פון חמעלניצקעס צייטען!

נתן. נוא, צוגארטעלט אייך, מיין ליעבער ר' אברעמעל, און ארויס מיט דעם וועק־סעל! מאכט ניט קיין שיהות.

אברעמעל (האלט דיא האנד אין דער בוזעם קעשענע און קווינקעלט זיך אביסעל) ווייס איך?
חלעבען, עס איז מיר אביסעל פריקרע! דער זאאיקע האט מיר אייגענט־ליך אפגעצאלט אין גאנצען, נאר ווייל עס איז אמאל צווישען אונז געוועזען א סכסוך איבער עטליכע קערבלעך פראצענט איז דער וויל ביי מיר געבליעבען זיין ניט אויס־געפיהלט וועקסעל.

נתן. מען צווינגט אייך חלילה ניט. קיין בת ישראל נייט מען ניט. נאר איך זאג אייך, אז דיא שטאָדט וועט אייך אנדערש ניט מאכען פאר קיין דעפוטאט.

מענדעל. איך בין אייך מקנא, ר' אברעמעל, דיא מצוה, וואס איהר וועט האבען, עפעס א קאטאוועס א טובה צוא טהאן א שטאָדט! עפעס א שפאס אן צו לעהרנען א שייגעץ! א גרויסע מצוה חלעבען.... יהי חלקי עמך!

אברעמעל (קווינקעלט זיך אלץ) ווייס איך?.... עפעס פריקרע!

מענדעל (רעדט אלץ אברעמלען וויטער צוא) היינט טאקע חוץ דער גרויסער מצוה וועט איהר נאך זיין דעפוטאט! איהר וועט האבען א גוטע פרנסה אין דיא הענד. עס שטעהט געשריעבען: יש קונה עולמו בשעה אחת, און איהר ר' אברע־מעל, זייט קונהביידע וועלטען: די וועלט. איהר וועט דאך האבען ברויט, מיט דעם פולען מויל, און טאקע אויך יענע וועלט, עפעס א שפילבעל אזא מצוה!....

נתן. וואס דארפסט דוא איהם אזוי צוא ריידען? עס איז גאר ניט אזא וואזשנע זאך. עס וועט זיך געפינען איין אנדערער.

אברעמעל. הא? נו, נו, איך גיעב דעם וועקסעל, איך גיעב!

מענדעל. אט אזוי רעדט! וואס מאכט איהר דא חן? א שיינער משא—ומתן וואלט פאר מיר געוועזען, ווען איטליכער זאל מאכען אזוי פיעל חן! פון וואנען זשע וואלט איך געלעבט?....

נתן. גענוג שוין צוא פלוידערן מענדעל! דוא האסט זיך שוין צורעדט, הא? (צוא אברעמלען) נו, גיכער, וויא האלט איך דא מיט אייך?

אברעמעל (חאפט ארויס פון דער קעשענע דאס וועקסעל און גיט עס א וואָרף אויף דעם טיש סאמע פאר נתן'ס נאָז) נאט! אט האט איהר וואס איהר ווילט!

נתן (נעהמט און בעטראכט דאס וועקסעל מיט א שמייכעלע) דער פאר, חע, חע, חע! וועט איהר איה"ש האבען דאס, וואס איהר ווילט!

אברעמעל. אבער זיכער?

נתן. געהט א היים צום ווייב, הייסט מאכען קרעפלעך, און זייט רוהיג!

מענדעל. איך פּאָזדראַווע אייך שוין אפילו. (ער שטעלט אויף צוויי פינגער לעבען שטע־רען און פערבייגט זיך).

אברעמעל. איך פערלאָז מיך פריהער אויף גאָט דער נאָך אויף אייך, ר, נתן! (ער גיט א קוק מיט א רחמנות פנים אויף נתן שיפרעס און געהט ארויס).

נתן. נו, מענדעל, היינט נא דיר דאס וועקסעל. פיל עס אויף ק״ן קערבלעך, טאקע אויף דיין נאָמען און גיעב עס אָן. דוא וועסט שוין דאָ מסתמא ניט דערליי־גען.

מענדעל. מיין באָבעס ירושה דער לייג איך קיין מאָל ניט. איך פרעג אייך נאָר: וואס וועט עס דער שטאָדט העלפען? זאאיקע האט דאך א הויז, וועט מען אין שלעכטען פאַל איזיסקעווען דיא ק״ן קערבלעך פון דעם הויז. זאאיקע וועט זיין פריי און וועט טאקע אלץ בעזספּאָקאָיען דיא שטאָדט!

נתן (מיט א שמייכעלע) זאאיקע וועט שוין חלעבען זיטצען. חע, חע, חע! דער טאָטער אפילו וועט איהם אויך ניט העלפען! דאס איז שוין מיין עסק. געה נאָר, געה, טהו דיין זאך!

מענדעל. איך וועל זיך מיך געשעפטיגען איבער א לעקער. איך וועל דאָרטען איי־נעם געבען א לעקער, וועט דיא זאך גיכער צוא געהן. א לעקער פועלט תמיד.... (ער פערבייגט זיך צוויי פינגער לעבען שטערען. וויא איין סאָלדאַט און געהט ארויס).

נתן (קוקט נאָך מענדלען) אזא יאָהר זאָל איך האבען, וואס פאר א שייגעץ דוא ביזט! (ער גיט א שמייכעל) נוא האָבען מיר שוין מיט גאָטס חילף, ר׳ אייזיק זאאיקע אויך פערזאָרגט. איצט דאַרף מען עסען מיטאג! (ער געהט אריין אין צווייטען חדר).

פינפטע סצענע.

א קליין שטיבעלע. ר׳ על ר׳ שלמה וועקער זיצט פארטאָג צושויבערט און פאַרזאָרגט לעבען א טישעל, וואס אויף איהם געפינען זיך ספרים, א טינטער. פענעס און פּאַפּיער. אין א ווינקעל שטעהן וועגטליך און פון דאָרטען זעהט זיך ארויס א בעט, וואס דאָרטען שלאָפען זיין ווייב מיט דיא קינדער.—טויבע לאה און איין אָרימע יודענע.

וועקער. דער חשבון איז פערטיג. א גאַנצע נאַכט האב איך קיין אויג נישט צו גע־מאַכט! לויט דיא סוויעדעניעס, לויט זיי אפילו זאָגען, פאַלט אין גלופּסק

ארײן צדקה געלט פון פערשיעדענע חברות עפּעס גאָר א סך טויזענדער א יאָהר! פון חברה אלמנות ויתומים אליין 9000 (נאָך אַנדערע 5000) קערבלעך א יאָר היינט וואו איז נאָך חברות? היינט עולמות געלד! א קלייניגקייט עפּעס איז ביז אהער ארײנגעפּאלען! און וויא פיעל וועלען נאָך ארײנפאַלען? וואו זיינען אזוי פיעל געלד? ווער ווייסט וואו זיי קומען אהין און צו וואס זיי ווערען פארברויכט? וואו חשבון, וען חשבון?! אָך, וואס האט מען דען ניט געקאנט מאַכען מיט אזוי פיעל געלד! וויא פיעל ארעמע, וויא פיעל אומגליקליכע וואלט מען געקענט מיט דעם העלפען! וואס זאג איך? עס וואלט דען גאר געוועזען אזוי פיעל ארעמע, אזוי פיעל אומגליקליכע נעבעך? עס וואלט דען געדאַרפט זיין אזוי פיעל ליידענדע, אזוי פיעל קראַנקליכע, אזוי פיעל הונגעריקע, פערוואָגעלטע, פערפינסטערטע, פערוויסטע נעבעך (ער שטעהט אויף און געהט איבער דער שטוב פערלייגט דיא הענד) אָך דאס הארץ בלוטעט קוקענדיג! גאָט ווייסט וויא אזוי עס מאַכט זיך אין מיר איבער דאס בלוט, וויא אזוי עס שפּרינגט מיר דיא גאל צו צו זעהען אזוי איין עלענד, אזעלכע פינסטערע פאַריאַדקעס מיט אזעלכע ביטערע צרות! גאָט ווייסט, אז ניט איין מאָל זיינען מיינע אויגען פייכט פון טרעהרען. איך ווין שטילער הייד. (ער ווישט זיך דיא אויגען) אָבער וואס זאל מען טאָן? דער אידישער גלות איז שטאַרק, נאָך שטאַרקער פון אייזען, וואס קען איין מענטש טאָן? — איך האב געפּרואווט מאכען א פּלאַן, וויא אזוי צו העלפען נויט בעדערפטיגע, איך האב זיך געקליאַנעט פאר דיא היגע שטאָט פיהרער, איך האב זיך אונטערגעלייגט שטאַנדהאפטען, למאי זאָל איך לייקענען, איך האב איהם געשמייכעלט, געלויבט: ער איז א גומער, א געבילדעטער א גרויסער בעל צדקה איך האב איהם צוא געשריבען מיין מיה און איהם מוחל געוועזען דעם כבוד.... מיין כוונה איז געוועזען זעהר א גוטע, טאָמער וועל איך איהם דורך דעם טאקע בעווענען צום גוטען, וועט דאך באמת ארויסקומען א גרויסע טובה. מחמת ער איז רייך און האט אין דער שטאדט א גרויסע דעה. ניט איינמאל האב איך איהם געאָפּפערט מיין צייט, ניט איינמאָל האב איך אוועקגעוואָרפען אין דער היים אלסדינג און בין געגאנגען צו שטאַנדהאפטען אָנטאָן איהם כבוד און ממלא זיין זיין רצון. אבער אָך, אלץ אומזיסט! שטאַנדהאפט איז פון דער יוגענד אָן פערפיהרט. שאדע, ער האט גילדערנע פעהיגקייטען טהייערע מעלות, נאָר שלעכטע מענטשען האָבען איהם פערפיהרט.... (ער עפענט א לאָדען און גיט א קוק אין פענסטער) א, עס איז שוין טאָג, אין דרויסען קאַפּעט א קאלט אָסענדיג רעגענדעל און אין שטוב איז נאָך ביי מיר ניטאָ קיין שייטעל האלץ.... (דיא טהיר עפענט זיך אויף און אין שטוב לויפט ארײן טויבע לאה, זאַאיקעס ווייב).

טויבע לאה (מיט א געוויין) מען האט איינגעזעצט אייזיקען! זייא האבען איינגעזעצט מיין אייזיקען! זייא האבען אויף איהם אויסנעפיהלט א וועקסעל! זייא וועלען איהם דאָרטען זאדושען.... געוואלד, אייזיק, מיין אייזיק!

וועקער (זעהר געריהרט) געוואלד, וואס שווייגסט דוא גאט!!

טויבע לאה. אייזיק האט מיר אנגעזאגט, איך זאל געשווינד געהן צו אייך, איך זאל אייך דערצעהלען. געוואלד האט רחמנות זייא וועלען איהם דארטען זאדושען! האט רחמנות אויף מיינע קינדער, אי וועלען ניט האבען וואס צו עסען. געוואלד ראטעוועט!

וועקער (שטארק צו מישט) נאט אייך צעהן גראשען און קויפט א שטריק!

טויבע לאה. וואס זאָגט איהר? פאני וועקער, וואס רעדט איהר?

וועקער. קויפט א שטריק! זאג איך. עס קומט אונז איצט אוים, טאקע זיך נאָר א מעשה אָן צוא טאָן! בעסער דער טוידט איידער צוא זעהען אזעלכע צרות, איידער צו ליידען פון דעם שווערען יודישען גלות!....

טויבע לאה (וויינט אויף א קול, וויא איבער אַ טוידטען) אז אָך און וועה און ווינד איז מיר פינסטער איז מיין וועלט, ניטאָ אייזיק!....

וועקער (מיט גרויס רחמנות) וויינט ניט, טויבע לאה! גלויבט מיר וואס עס וועט נאָר מעגליך זיין וועל איך טאָן. נישקשה, וויינט ניט! געהט זאגט אייער מאַן, איך וועל טאָן אלסדינג, וואס איך וועל נאָר קענען.

טויבע לאה. איך פערלאָז מיך נאָר אויף אייך; גאט זאָל אייך בעצאָהלען פאר אייער גוטסקייט! (זיא געהט ארויס מיט א געוויין און איין ארעמע אידענע קומט אריין).

דיא יודענע. אָך דער בארעמט אייך, האט רחמנות! איין קינד איז ערשט ביי מיר געשטאָרבען פון צרות, היינטיגע נאַכט איז איינגעפאלען מיין מאַן, מען האט איהם קוים דערראטעוועט, ער ליגט איצט וויא א טוידטער, אין שטוב איז ניטאָ, איהר זאלט זאָגען, אפילו א ברעקעל ברויט, דאס גאנצע עסען אונזערס איז עטליכע קארטאָפעל פריה און אויף דער נאַכט. א רבונו של עולם, מיר זאלען אזוי ניט וויסען פון קריינק וויא מיר ווייסען ניט דעם טעם פון פלייש מיר דארבען, מיר געהען שטילערהייד אוים וויא א ליכט, דיא כחות וועלען אונז אזוי אויסגעהן פאר הונגער, פאר נעץ און פאר קעלט! אָ, האט רחמנות, לאָזט מיך ניט פאלען! איין מאָל האט איהר שוין מיין מאַן געהאָלפען, האט נאָך אמאָל רחמנות אויף איהם און אויף מיר מיט מיינע נאַקעטע הונגעריקע קינדערלעך, מיר זאלען חלילה ניט אויס-נעהן! (זיא וויינט אויף אַ קול).

וועקער (מיט א צובראָכענעם האַרץ) וואס אמאָל איז געוועזען, איז שוין היינט ניטאָ!

דיא קליינע חברה, וואס איך האב אמאָל מיט שווערער מיה געמאכט צוא שטיצען נויטה בעדערפטיגע איז שוין מעהר ניטא! גאט ווייסט וויא אזוי איך וואַלט אייך געוואָלט העלפען. נאָר, אָך, וואס אמאָל איז געוועזען איז שוין היינט ניטאָ, אוים, מעהר ניטאָ!

דיא יודענע (ברעכט דיא הענד) היינט וואוהין זאָל איך שלימזלדינע געהן? צו וועמען זאָל איך מיך קעהרען און ווענדען?

וועקער. געהט צו דיא נגידים! געהט צו דיא בעלי טובות!

דיא יודענע. אָ, שיקט מיך בעסער אין דער ערד אריין! בעסער זיך אין וואסער אריין צוא ווארפען איידער געהן צוא דיא בעלי טובות! מען קען דען א פנים צו טרעטען צו זייא? אז מען געהט זיך שוין גוט אָפּ דיא פיס און מען איז זוכה זיי צו דער טאפּען אויף א מינוט, קוקען זייא אָן קרום, לאָזען ניט אויסריידען קיין וואָרט און שרייען מיט כעס: וואס ווילט איהר פון אונז האָבען? געהט אייך! וואָס ווילט איהר פון אונז האָבען?—אוי אויף מיין מעמד זאלען זייא איבערקומען! אוי, וויא קומט מען אזוי א היים? ! דיא קינדער זיינען הונגעריק, אין שטוב איז נאס און קאלט, קיין שייטעל האָלץ איז ניטאָ, פון דער שטעליע קאפּעט, דער מאן ליעגט שלאף. ער פלעגט נעבעך דארען, קווארען הונגערען שטילער הייד (זיא וויינט ווייטער) ער פלעגט נעבעך דארען, און מאכען א פרעהליך פנים, מען זאָל דאס ניט ארויסזעהען!.... קיין לעפעל געקעכץ, קיין שטיקעל פלייש איז שוין א לאנגע צייט אין זיין מויל ניט געקומען. א שבת, א יום טוב, אז מען האט שוין אמאָל געקאָכט דאס פּיצעל קוגעל לעבער פלעגט ער עס דיא קינדער אוועק געבען, דעם לעמוצטען, דעם בעסטען ביסען דיא קינדער אוועק געבען!.... ער איז נעבעך געבליעבען אָן כוחות, ער איז נעבעך שלאף פאר הונגער פאר צרות! אוי, וואס טהוט מען? וויא קומט מען ליידיג א היים? עס קומט מיר נאָר זיך אין וואסער אריין צו ווא־פען? (זיא וויל געהן).

וועקער (שטאַרק געריהרט) וואַרט, זייט מוחל, וואַרט! (ער זוכט אין קעשענע און געפינט ניט, ער זוכט אין טיש קעסטעל, געפינט אויך גאָר נישט, ער געהט צוא צום ווייבס בעט נעהמט אַרויס פון איהר קעשענע און קעהרט זיך צוריק) נאָט אייך! וועט איהר קויפען פאר אייער מאן א הוהן. אָט דאס האט איהר אויף א הוהן, און דאס אויף שחיטה געלד.

דיא יודענע. שחיטה געלד איז היינט דאפעלט טהייערער.... נאט זאָל אייך געבען געזונד און לעבען, איהר זאָלט ניט דארפען צוא קיין מענטשענס גאָב!
(זיא געהט אוועק).

וועקער (זעהר אויפגעבראַכט, האזערט איבער דיא יודענעס ווערטער) „זיי שרייען מיט כעס וואס ווילט איהר פון אונז האבען?" נאראַנים! דאס איז דאך אייערע שאָף! אייערע שעפּעלעך, וואס איהר שערט זיי, זיינען צוא אייך געקומען, אייערע שעפעלעך, וואס טראגען אייך אזוי פיעל איין! זייט זשע ניט קיין נאראַנים, פערמאָרעט ניט אייער שטאדע! ווארפט זייא אמאָל אונטער אביסעל הייא, טאקע פון אייער טובה ווענען, כדי עס זאָל דער נאָך זיין וואס צוא שערען! (ער געהט א טופּ מיט דעם פוס אין דער פּאָדלאָגע) ניין! דיא נאָל ווערט צוא זעצט, מען קען זיך שוין ניט מעהר איינהאַלטען! פערפלוכט זאָל זיין דער וואס זעהט אזעלכע עולות און שווייגט! פערפלוכט זאָל זיין דער וואס איז א טרוס, וואס האט מורא צוא זאגען דעם אמת! פערפלוכט זאָל זיין דער וואס פערשטאָפּט דיא אויערען ניט צו הערען דיא יללות און דאס קרעכטצען פון דיא אומגליקליכע, פון אָבידעטע און נויטה בעדערפטינע, פערפלוכט, פערשאָלטען אלע, וואס פערקויפען זייער סאַוועסט, זייער געוויסען, אלע וואס זיינען אין שטאנד צו העלפען מיט א וואָרט, מיט דער פען און שטעהן פון וויטען, טאָמער וועט זייא חלילה עפּעס דאס מינדעסטע שאדען!....
וואס זאָל איך מיך בעהאַלטען? איך האב א הארץ, איך האב געפיהל, איך קען זיך נישט מעהר איינהאַלטען. איך קען ניט שווייגען! איך מוז געהן ארויס זאָגען דעם אמת גאנץ פריי, זאָל האטשע דיא וועלט וויסען!

זעקסטע סצענע.

שלמה וועקער טהוט זיך אָן אויף ארויס צו געהן אין גאס
בתיה קומט ארויס פון אונטער דיא ווענטלעך.

בתיה. וואס טראַכסט דוא זיך שלמה? דוא האסט היינטינע נאַכט ווידער ניט געשלאָפען!

וועקער (מיט א פארביטערט הארץ) אין דער שטאָדט זיינען דאָ זעהר פיעל גנבים. עס איז אָפּאסנע צו שלאָפען!...... פערשטעהסט דוא מיך בתיה?

בתיה (סיט הארץ) דאס פערשטעהן קאסט מיך געגוג רבי געלט! פון וואנען נעהמט זיך אונזערע צרות, ווען ניט פון דעם, וואס דיר ליענט אלץ אין זינען דיא

שטאָדט! געוואַלד שלמה וואָס געהערט זיך מיט דיר אָן פרעמדע זאכען? האָב בעסער דיך אין זינען!

וועקער. אט דאס איז דאָך טאקע דיא גאנצע צרה ביי אונזערע יודען, וואס איט־ליכער האט נאָר זיך אין זינען. דיא גאנצע וועלט מעג אונטערגעהן אבי ער זאָל בלייבען......

בתיה (מיט א וויינענדיק קול) דער ווייל קויפסט דוא דיר נאָר שונאים, דערווייל מוט־שעסט דוא זיך, ווערסט פערשווארצט און מען לאָזט דיך ערגעץ ניט אויף קומען...... אוי, קוק זיך נאָר אָן, וואס פאר א פנים דוא האסט! דוא ביזט גע־ווארען הויט און ביין!—

וועקער (געריהרט) וויין חלעבען ניט, מיין הארץ, גאָט איז מיט דעם גערעכטען. ניט תמיד וועלען מיר זיין אין גלות ביי דיא פאלשע מענטשען.

בתיה. בעטראכט זיך נאָר. זייא זיינען רייך, זייא האָבען מיטעל און כל התחבולות, זייא האָבען פאר זיך מלאכי מליצים, זייא האָבען א דריסת הרגל אומעטום, וואוהין מען דארף.... און דוא ביזט איינער, דוא ביזט ארעם!

וועקער. איך בין ניט איינער, איך בין ניט אָרעם. איך געה מיט דעם אמת און האָב גאט אין הארצען, דיא רעגיערונג, חלעבען, זוכט דעם אמת, וויל דעם אמת, האט ליעב דעם אמת, קוק ניט אויף גלופסק....

בתיה. געוואלד, מיר זיינען אזוי אָרעם, מיר קומען נעבעך אָפּ און לעבען ניט וויא אונז וואָלט אָנגעשטאנען. האָב רחמנות אויף דיר, אויף דיין ווייב און קינדער, קוק נאָר אָן שלמה דיינע קינדער!

וועקער (הייבט אָן אוים צו דראָזשען און קוקט מיט ליעבשאפט אויף דיא קינדער. וואָס שלאָ־פען ארומגענומען אויף דעם געלעגער) שלאָפט פיינגעלעך! שלאָפט מיינע טהייערע קינדערלעך! איך בין שולדיג, וואָס איהר שלאָפט נעבעך אלע אין איינעם, אין איין ענגער ספאלניע! וואס איהר האָט ניט קיין וויגאָדע, וואס איהר מוזט שטענ־דיג זיטצען מיט דיא גרויסע אין איינעם און האפען א זעטץ, א קלאפּ, ווען איהר גיט אמאָל זיי א לאָך וויא קינדער! איך בין שולדיג, פאר וואס אייער יוגענד איז ניט וויא דער חדש מאַי, שעהן, לויטער, פרעהליך, מיט בלומען און רויזען! פאר וואס זייער יוגענד נעבעך איז וויא דער אָסיען, מיט טרעהרען, מיט שטורעם, מיט חמארעס און מיט כל הצרות! ווען איך זאָל ניט האבען קיין הארץ, קיין געפיהל, וואָלט איהר א סך בעסער געקענט לעבען וויא איצט, ווען איך זאָל קענען צו זעהן עולות, זיך ניט מישען און שוויינען, וואָלט איהר געלעבט א סך ראָסקאָשנער וויא

הײנט ! ...... זײט מיר מוחל מײנע קינדערלעך ! שלעכט, זעהר שלעכט צו האבען א מאַטען מיט הארץ, מיט געפיהל, מיט אזא כאַראַקטער !

בתיה (ווישט זיך דיא אויגען) נו, האָב זשע רחמנות שלמה ! ווער מיט זיי שלום, וועט אונז זיין גוט....

וועקער (זעהר פערטראַכט) הא, וואס ווילסט דוא ?

בתיה. האָב רחמנות אויף דיר, אויף מיר און אויף אונז אַלע, ווער מיט זייא שלום, וועט אונז זיין גוט !......

וועקער (גיט זיך א כאַפּ) הא, האַב רחמנות אויף מיר, אויף דיר, ווען טויזענדער מענשען לײדען !.... נײן, נײן, טויזענד מאל נײן ! וואס איז, דוא קומסט אָפּ ? נוא, לײד אויך ! מענסט אויך, חלעבען, א ביסעל לײדען ! (ער געהמט דעם שטעקען און געהט געשווינד אַרויס).

זיבעטע סצענע.

בתיה חליפעט און רוימט אויף אין שטוב. טויבע לאה קומט אַרײן.

בתיה. אָט איז ער שוין אוועקגעגאַנגען, און גאָט ווייסט ווען ער וועט קומען נעה־מען עפּעס אין מויל ! ער שלאָפט ניט, ער עסט ניט, ער געהט נעבעך איין קוקענדיג אויף אונז, עס טהוט מיר חלעבען באַנק וואס איך עס איהם אָפּ דאס הארץ. איך ווייס, אז איך דערמאָהן איהם פון אונזערע לײדען, צאַפּט זיך איהם אָפּ דאס בלוט. נאָר פאר צרות אבער חאפּט מען זיך אמאָל נישט ווילענדיג, אַרויס א וואָרט...... וואס איז ער נעבעך שולדיג ? ווען ער זאָל ניט האבען אזא גוטע נאַטור וואָלט איהם נעבעך א סך בעסער געוועזען.... (טויבע לאה קומט אַרײן).

טויבע לאה (אויף א ווײנענדיג קול) ניטאַ אײער מאַן ?

בתיה (ווישט זיך אויס דיא אויגען) נײן ! וואס וויינט איהר אזוי טויבע לאה ?

טויבע לאה. פינסטער איז מײן וועלט ! זיי האבען אײנגעזעצט מײן מאַן. זיי האבען האבען אויף איהם אויסגעפּיהלט א וועקסעל ! הלוואי וואָלט מיך מײן אײזיק געפאָלגט. איך האב איהם לאַנג געבעטען, ער זאָל זיך ניט מישען, עס זאָל איהם גאָר ניט אָנגעהן וואס זיי טהוען, זיי זיינען שטאַרק, אנטקעגען זייא קען מען נישט בעשטעהן......

בתיא (זעהר איבערגעשראָקען) הלוואי וואלט מיך מיינער געפּאָלגט! איך טענה דאס אייגענע אויך מיט איהם, וואס טויג דיר זיי האבען פאר שונאים מען טאָר היינטיגע צייטען ניט זאָגען דעם אמת....

טויבע לאה. מיינער איז נאָך ערגער! זייא ווילען זיך מיט איהם מירען, זייא ווילען שלום ווערען און איהם געבען געלד. אבי ער זאָל שווייגען, און ער בשום אופן ניט. בעסער, זאָגט ער, זאָל איך שטארבען, בעסער זאל איך געשוואָלען ווערען וויא א בארג און פארפוילט ווערען אין אסטראָג איידער איך זאל פערקויפען מיין נשמה, מיין געוויסען, מיט א שטאָדט מענטשען! וואס איז? זאָגט ער, דוא ווערסט ניט האבען מיט וואס א טאָג איבערצוקומען? פערקויף דאס הויז, וועט מען דאָך אפּגעבען דיא ק"ן קערבלעך אויף דעם פאַלשען וועקסעל, און מיט דעם איבעריגען קען מען לע"ע וויא עס איז לעבען.

בתיה. אז איהר האט א הויז, פאר וואס זשע זיצט אייער מאַן?

טויבע לאה. אז זיי ווילען איהם אבער מוטשען! ווער וועט זיי דען ווערען? אז אלע זיינען מיט זיי... מען וויל דאָך פאר איהם ניט אָננעהמען קיין פּאַרוקי. איך טענה מיט איהם, איך חאַלעש פאר איהם; גזלן נעהם געלד און זייַ אָפּ! געוואלד, גזלן, שווייג און נעהם געלד! און ער אליץ דאס זייניגע: בעסער זאָל איך שטארבען, בעסער זאָל איך ווערען דיא כפּרה.... געה זאג זייא; אייזיק גערישט אייך פון אסטראָג! אייזיק דאנקט אייך פאר אייער ברויט און זאלץ! אייזיק וויל זיך ניט פערקויפען! אייזיק וויל שטארבען מיט דעם אמת! אייזיק וויל זיין דיא כפרה פאר דיא אומגליקליכע נעבעך און קומען אויף יענער וועלט ריין! אייזיק וועט דארטען זוכען א סוד א ספּראווע, אויב ער וועט איהם ניט געראָטען עס צו געפינען אויף דער וועלט!...... איך האב געוואלט בעטען אייער מאַן, טאָמער וואלט ער ביי מיין משוגענעם געפּועלט. אז ער זאל נעהמען געלד און אָפּזיצען!

בתיה (לאַכט מיט טרעהרען) געפונען, חלעבען, א גוטען בעכן!!....

טויבע לאה. נוא, וואָס איז? אייער מאַן חלעבען וועט האבען א מצוה. איך בעט אייך, בתיה סערדצע, העלפט מיר אויך בעטען אייער מאַן, ער איז דאָך אזא גוטער א דימענדיקער, מענטש! ער וועט אייך חלעבען פאָלגען!

בתיה (מיט טרעהרען אין דיא אויגען) אך. אז מיין מאַן זאָל מיך פאָלגען!....

טויבע לאה. נישקשה, ער וועט אייך פאָלגען! איצט מוז איך געהן א היים אָנגרייטען עפּעס מיטאג. איך וועל קומען שפּעטער. (זיא געהט אוועק).

בתיה (צו זיך אַליין) איך מוז אויך עפּעס אָנגרייטען מיטאָג, א רחמנות נעבעך אויף דיא קינדערלעך! איך האָב נאָך בייא מיר א פּאָר גילדען (זיא לייגט אריין דיא האַנד אין קעשענע) האָ, וואו איז דאָס געלד? איידער איך האָב מיך נעכטען געלייגט, האָב איך עס דאָך אריינגעלייגט דאָ! (זיא זוכט אין דער קעשעניע) דיא קעשעניע איז גאַנץ! נישטאָ קיין פּיצעל לעבעל, וואו זשע איז דאָס געלד? (זיא זוכט אין שטוב) אָך, פאַרפאַלען, נישטאָ! דאַכט זיך, אַז איך האָב עס נעכטען זיכער אריינגעלייגט אין קעשעניע! אוי, וואָס טהוט מען איצט? מיט וואָס קאָכט מען מיטאָג? אין קליי־טעל קומט שוין זעהר פּיעל. וואָס זאָל איך טאָן? מען מוז ווייטער געהן באָרגען, ווייזער שוואַרצען דאָס פּנים. א רחמנות אויף דיא קינדער, אויף איהם אויך נע־בעך! ער האָט א גאַנצע נאַכט קיין אויג נישט צו געמאַכט און איז אוועק געגאַנ־גען גאָר ניכטער־ (זיא בעוואַשט זיך מיט טרעהרען, ברעכט דיא הענד און געהט אַרויס).

אכטע סצענע.

אויף דער גאַס. פּיאַווקין געהט מיט א פּאַפּיער אין דער האַנד. עטליכע רעדלעך בעלי־בתים און בעלי־מלאכות שטעהען און רעדען שטילער הייד, שלמה, וועקער, א נאַראַד, פּרעכמאַן, מענדעל דער געלער, פּיקהאָלץ און אייזיק זאַאיקע.

איין בעל מלאכה פּיאַווקין טראָגט שוין דאָרט ווידער א פּאַפּיער! עס וועט שוין אונז מסתמא קיין גוטס דערפון נישט ארויסקומען......

דער צווייטער. שאַ, שטילער! רייד ניט אַזוי הויך, מען וועט דערהערען.

דער דריטער. נישקשה, אָן סכנות, ער איז שוין ווייט. דער רוח האָט איהם אוועק־געטראָגען, איהר מעגט רעדען, ער וועט ניט הערען. זאָגט נאָר, איך בעט אייך, איהר ווייסט ניט, וואָס דאָס איז פאַר א פּאַפּיער?

דער פערטער (קוקט זיך פריהער אום אין אַלע זייטען) דאָס איז א פּרינאָוואַר, נאָר א מין נייא—מאָדנער פּרינאָוואַר.

אַלע בעלי מלאכות. וואָס שטעהט דאָרטען? וואָס שטעהט דאָרטען אין דעם פּרינאָוואַר?

א גאָלדשמידעל (קוקט זיך אום זעהר אסטאראזשנע) דארט שטעהט אוודאי גוטע זאַכען! דארט שטעהט, אז דיא פיינע בריות מעגען זיך טאָן אין דער שטאָדט וואס זיי ווילען, זיי מעגען מאכען נאלאָגען, מעגען תמיד ארויסנעהמען פון פריקאז אָבשטשעסטווען געלד און צונויפנעהמען אין שטאָדט גאָר פריש געלד, וויפיעל זייער האַרץ געלוסט. קורץ, זיי מעגען איסדינג טאָן און זיך ראספאָריאזשאַיען גאָר פריי פון חשבון. בשעת וויבאָרעס האבען זיי, גאָר זיי, דאס רעכט אויס צו ערוועהלען טשלענעס. חוץ דעם מעגען זיי דערווייטערען פון זייערע אויגען דיא אלע מענטשען וואס וועלען זייא ניט טויגען. פשוט איז פשוט, זייא וועלען דיא דאזיגע מענטשען משכח זיין פון גלופסק און וועלען זיך פראָסט זיין שררות, זייא וועלען זיך לעבען וויא גאָט אין פראנקרייך!....

אלע בעלי מלאכות. אָך, וועה איז אונז! דאס איז דאך א ביטערע גזרה! דאָ וועט מען דאך אונז גאָר אויף דאס נייע לופען דיא הויט! גאט זאל זיך דערבארעמען!....

איין בעל מלאכה. איך וויים חלעבען ניט צו וואס האבען זייא היינט געמאכט דעם דאזיגען פריגאָוואָר? א פנים פריהער האבען זייא נישט געטאן דאס איינענע? א פנים פריהער האט עמיצער דען זיי געוועהרט, זיי זאלען אונז ניט צופען, רייסען? ווער א שטייגער וועט זייא איצט צו מוטשען אייזיק זאאיקע? היינט האבען זיי איהם איינגעזעצט, מארגען וועלען זייא אונז איינזעצען, ווער וועט זיי דען ניט לאָזען?

א צווייטער. שאַ! אט געהט וועקער, מען דארף איהם פרעגען, וואס זאגט ער אויף דער גזרה.... עפעס איז ער שטארק אויפגעבראכט!

דאס גאנצע רעדעל (לאָזט זיך צו צו װעקערען און קוקט זיך אום מיט מורא אין אלע פיער זייטען) האט איהר געהערט פאני וועקער, שוין ווידער א פריגאָוואר!

וועקער (זעהר אויפגעבראכט) וואס האט איהר מורא? שאַף! ביז וואנען, אָך, וועט איהר זיך לאָזען פערפיהרען, מען זאל מיט אייך טאן וואס מען וויל? זעהט, דיא רעגירונג איז גוט, איז בארעמהארציג, זיא האט בעפרייעט עטליכע און צוואַנציג מיליאָן בויערען, זיא ווינטשט איטליכען גליק, אויך אונז יודען ווינטשט זיא גליק זיא זוכט אלץ מיטעל צו פערבעסערען אונזער צושטאנד, זיא וויל יודען נעבעך זאַכען עסען. זאלען געזונד זיין, זאלען א פנים האבען וויא מענטשען. איהר אבער

דערשלאגענע, פערוואגעלטע, פערוויסטע יודען לאזט זיך פערפיהרען, מען זאל אויף אייך רייטען, מען זאל אייך צופען, רייסען!

צווייטער בעל מלאכה. שא, שא, שטילער אביסעל! אט געהען צוא א סך מענטשען. מען וועט נאך חלילה דערהערען! (דיא מענטשען געהן צוא).

וועקער (הויך אויף א קול) ווער איז דען שולדיג, וואס איהר האט אזא פנים וואס איהר לייד'ט, וואס איהר קרענקט, וואס אויף אייך ליעגט דיא ערד, וואס אויף אייך איז אויסגעגאסען דיא תוכחה? ווער איז דען שולדיג? ווען ניט א'הר טאקע אליין! — אומגליקליכע מענטשען! מען מוז יאמערען, וויינען קוקענדיג אויף אייך!

דער נאראד. שא עולם! זאל מען הערען, וואס רעדט ער דארטען אזוינס!

וועקער. (אלץ וואס ווייטער מעהר אויף געבראכט) זייט איהר בלינד? זעהט איהר ניט וויא פיעל טויזענדער מענטשען געהן ארום אן קעפ, וויא דיא בלודנע שאף און האבען ניט מיט וואס א טאג איבער צו קומען? זעהט איהר ניט, וואס פאר א פענימער נעבעך זיי האבען, גלייך וויא דיא טוידטע, וויא פינסטער, וויא וויסט, ווי דער שלאגען נעבעך? זעהט איהר ניט וואס א טאג מעהר קומען צו אביונים, גע־פאלענע אומגליקליכע, הונגעריקע און קראנקע? יא, וואו איז נאך ערגעץ וויא דא אזוי פיעל קראנקע? — זייט איהר טויב? הערט איהר ניט דיא קולות פון דעם בית עולם, דיא קולות פון טויזענדער ארעמע פאמיליעס, מענער, ווייבער און קינדער, וואס זיינען אויסגעשטארבען, געפאלען וויא דיא פליעגען, ערשט אין דער חאלעריע פאר הונגער און פאר קעלט? הערט איהר ניט דיא קולות פון דיא אומגליקליכע, וואס האבען נעבעך ניט געוואוסט דעם טעם פון פלייש, האבען אין זייער לעבען שטילער הייד געהונגערט, געדארט, געקריינקט, געליטען, ביז דיא ביטערע שלאפ־קייט האט מיט זייא איין עק געמאכט?.... זייט איהר בלינד? זייט איהר טויב? האט איהר ניט געזעהען, ניט געהערט דיא שרעקליכע סצענעס און גרויסע צרות, וואס זיינען פערגאנגען ערשט בשעת דיא חאלעריע, אין דעם חלק פון שטאדט, וואס דארט וואוינען דיא ארעמע לייט? וויא איין וואלף צווישען שאף האט זיך א הין צו אריינגעחאפט דיא הונגעריקע חאלעריע! זיא האט געריסען, געפרעסען, גע־געסען, גאר אהן רחמנות, נאך איידער מען האט אוספעיעט זיך ארום צוא קוקען. שפייז האט זיא דארטען געפונען זעהר פיעל, מעהר וויא אומעטום. דען וואו נאך ערגעץ שטיקען זיך צוא נויף אזוי פיעל מענטשען אין איין ארט וויא דיא מוראשקעס

נעבעך, וואו נאך ערגעץ, אזוי וויא דא, וואלגערען זיך אין אייגינע לעבער, אין נעץ און אין קעלט, הונגעריקע נאקעטע מענטשען? וויא א הונגעריקער וואלף האט זיך דיא בייזע שלאפקייט דארט צווישען דיא אומגליקליכע אריינגעהאפט און האט גע־ווארגען יונג און אלט, טאטעס, און מאמעס מיט זייערע קינדער, קינדבעטערענס און כלות. מענטשען זיינען געפאלען וויא שטרוי ואין בית אשר אין שם מת! אין איין שטיבעל האט געגוסעט א פאטער פון קינדער, באלד טאקע לעבען איהם איז געפאלען זיין וויב, האט אויסגעבראכען דיא גאל און געבליעבען ליגען קאלט וויא אייז, דארטען אין איין ווינקעל האט געהארחעלט א בריליאנטענע קינד, אנטקעגען אין דעם אנדערען זייט האט זיך געראנגעלט מיט דעם טוידט א געטרייע מוטער,ביידע האבען צום סוף א חראפע געגעבען און אנטשלאפען געווארען אויף אייביג! מען גוסעט, מען הארחעלט, מען פאלט איין, מען פאכט מיט דער נשמה, מען שטארבט און דיא חאלעריע גייט פון שטוב צוא שטוב, קוילעט, שעכט הונגעריקע, ליידענדע, ארעמע נעבאך, וויל גאר ניט אויפהערען, וויל גאר ניט אפלאזען!

א קול פון דעם נאראד. אוי, מיין טאטע! אוי, מיין מאמע!

נאך א קול. אוי, מיין קינד! אוי, מיין מאן! זיי האבען נעבעך שטילער הייד געלי־טען, געליטען הונגער, געליטען קעלט, תמיד געליטען!

א סך קולות. עס האט שוין ניט געהאלפען קיין רחמנות, עס האט שוין ניט געהאל־פען קיין טובות, בשעת דער חלף איז געלעגען אויף דעם האלדז און דיא חאלעריע האט אנגעהאפט ביי דעם גארגעל.... אוועקט מיט דעם רחמנות! האט געוואַרטשעט דיא חאַלעריע, מען האט מיר פריהער אליין געוויזען אהער צו א וועגן אוועקט מיט דיא טובות! מען האט מיר פריהער אליין דא אנגעגרייט אזויא פיעל שפייז מען האט מיך אהער געבראכט. דאַ איז מיין אָרט! אוועקט, אוועקט, לאָזט מיך געהן! לאָזט מיך געהן!

וועקער. גיט נאַר אַ קוק אויף דעם בית עולם! פרואווט נאַר איבערצעהלען דיא נאַייע קברים, זיי זיינען וויא דיא שטערען אין הימעל! דאס הארץ ברעכט צו פאלט אויף שטיקער, מען קען זיך ניט איינהאלטען, מען מוז יאָמערען, און קלאַ־גען אויף אייך אומגליקליכע ברידער! (אין דעם נאראַד הערט זיך איין געוויין) יאַ, יאַ! קלאַגט אויף דעם חורבן, אויף אייער חורבן! איך זאָל קענען וואלט איך זיי גערופען דיא הייליגע אבות, אונזער מוטער רחל און ירמיהו הנביא, זיי זאלען טרויערען אויף זייערע פערוואַגעלטע קינדערלעך. זייא זאלען פאר אייך גאָט בעטען, ער זאל אייך אויסלייזען פון דעם יודישען גלות, ער זאָל עפענען אייערע אויגען איהר זאלט זעהן,

און עפּענען אייערע אויערען איהר זאלט הערען, און עפּענען אייערע מיילער איהר זאלט ריידען און זיך בעפרייען פון אייערע פאלשע שטאַרט בעלי טובות.

א קול. שא, אביסעל שטילער! זייער מענדעל דער געלער געהט!

נאָך א קול. שא! זייער פרעכמאַן איז אויך ניט ווייז ער וועט דער הערען!

עטליכע קולות. נישקשה, נישקשה, רעדט ווייטער! רעדט, רעדט, זאָלען זיי טאקע הערען!

וועקער. איך פרעג אייך: איהר האט אזוי פיעל חברות, אזוי פיעל צדקה און עולמית געלד, וואו, טאָמער וויסט איהר, קומען זייא אהין? האָבען דען בייא אייך גבאים אָרענטליכע ביכער? אדער קומט זיך ביי אייך אמאָל צונויף טראַכטען וויא אזוי צו פערבעסערען דיא שטאָדט, וויא צו העלפען נויט בעדערפטיגע. אָדער נאָר זוכען מיטעל צו פערמינערען דעם צאָל פון דיא אָרעמע לייט? וואס טויג דען אזעלכע צדקות, וואס מען גיט קלוימערשט יענעם אויף דעם קראַנקען בעט, בשעת ער איז שוין נוטה למות? זאל מען עס בעסער ניט בערייסען בשעת ער איז געזונד, זאָל מען איהם דענסטמאל לאָזען זשיפּען, אטהעמען, ניט אויסדרעהען דאס וואסער, וועט ער דאך ניט קראַנק ווערען!.... שוין צייט צוא וויסען דעם ריכטיגען, דעם אמתען זין פון צדקה, שוין צייט צו וויסען, אז דער מיט, וואס מען ווארפט אונטער פאר א מענטשען, פון צייט צו צייט, א ביסען ברויט מאכט מען איהם טאקע פאר א הונד, פאר א בטלן, פאר איין לא יוצלח, מען ערניעדריגט איהם. מען שאדעט זיך און מען שאדעט אויך דעם גאנצען לאַנד. שוין צייט צו וויסען, אז צדקה וואס ווערט ניט פארוועגדעט מיט שכל, שאדעט פּונקט אזויא פיעל וויא אכזריות. שוין צייט צוא פערשטעהן אז הארץ אליין אָהן שכל האט ניט קיין שום ווערטה, מען קען אמאָל שטארבען בנשיקה אזוי וויא פון א פּאטש. וואס טויג אייך בעלי טובות, וואָס נאָגען אייך אוים דעם מארך פון דיא ביינער. וואס פארפיהרען אייך אין דער בלאָטע, אין דיא הרי חשך אריין? ביז וואנען וועט איהר איבער אייך האבען באהעלפטרס מיט לאנגע פּארעווע קעשענעס, וואס לאטכענען אראָפּ פון אייער מיטאג, פון ווארעמעס?.... ווער איז דען שולדיג, וואס ביי אייך זיינען דאָ אזעלכע שטאָדט מענטשען, אזעלכע פיהרער, אזעלכע פּאָפּעטשיטעליעס? איך מיין חלעבען ניט זיי. ניט זיי זיינען שולדיג! שולדיג זיינען דיא אומשטענדען, וואס האבען פריער געבראכט דער צו, עס זאל ביי אייך זיין א טאקסע וכדומה אזעלכע פּאָריאַדקעס, שולדיג זיינען דיא אומשטענדען, וואס האבען אייך פארשלאָגען דעם קאָפּ, וואס האבען אייך געמאכט צום נארען, צוא גענומען דעם מוטה, וואס האבען אייך פאר בלענדט און פערשלעפערט, דיא אומשטענדען האבען זיך, מיט נאָטס הילף היינט

געענדערט, שטייט — זשע אויף יודען, שטייט אויף פון דעם לאנגען שלאף! גענוג צו זיין פערפיהרט, פער בלענדעט, גענוג זיין נאראנים!.... זייט מענטשען מיט שכל, מיט מוטה, וויא נאט און דיא טהייערע רעגיערונג האט געבאטען. דאלאי דאס קעסטעלע! דאלאי דיא אנגעווארפענע בעלי טובות! דאלאי זייערע פינסטערע, ביטערע פאריאדקעס! גענוג צוא שלאפען, גענוג חלומות, פאלגט דיא רעגיערונג און שטעהט אויף יודען, שטעהט אויף!....

פרעכמאנס קול פון דעם נאראד. הערט יודען דאס עזות! הערט, וואס דער אפיקורוס זאגט, וואס ער וויל! (ער מאכט א קולאק).

מענדעל דעם געלענס קול. נישקשה, איך האב געזעהען. דא זיינען אלע שקצים!

איין בעל מלאכה. אוי, איך האב מורא הכעבען, מען זאל מיך ניט דער זעהען!

א צווייטער. מען קען אונז אנטאן פאקאסטען!

א דריטער. מען קען אונז אריינשטעלען סאלדאטען.... דער סבארשציק קען אונז ווידער מאנען צום רייסטער....

א פירטער. ברידער, לאס מיר מאכען א פליטה!

איין סוחר. איך קען נאך חלילה אנווערען דעם קרעדיט!

צווייטער סוחר. איך דארף מארגען נעהמען ביי שטאנדהאפטען איין אנווייזונג!

דריטער סוחר. מען קען מיר אפטהאן א שפיטצעל!

פערטער סוחר. מען קען אויף מיר אויספיהלען וועקסלען!

א בעל הבית. עס וועט מיר חלילה שאדען צום שידוך מיט מיין בתולה!

נאך איינער. מען קען מיך מאכען פאר א דאנאסטשיק!

א דריטער. קומט אוועק גיכער! (דער עולם צו געהט זיך, וועקער בלייבט שטעהן אייגער אליין מיט צו נויף געלייגטע הענד).

פרעכמאן. עולם. הערט עולם, וואס ער וויל מאכען! (נייע אנדערע מענטשען געהען צו).

קולות פון דעם נאראד. ווער מאכען ווער וויל מאכען?

פרעכמאן. ווער וויל מאכען גימנאזיעס!

מענדעל. שקאלעס!

עטליכע קולות. (פון דער זייט) ער וויל מבטל זיין דיא תלמוד תורה!

א קול פון איין זייט. ער וויל אָפּ שמאַדען יודישע קינדער!

א קול פון דער אנדערער זייט. ער איז א ווילדער אפּיקורוס!

פרעכמאַן. (צו ווישען דעם נאַראָד) שרייט יודען, שרייט!

א געזונטער סוחר מיט א פּופּיק. ווער בעט אייך וועקער, איהר זאָלט זיך מישען? איהר זייט דאָך ניט קיין הינער?

נאָך א סוחר. נישקשה, שטאַנדהאַפּט איז אונזערער, אונזערער!

א ליאַדער פאַבריקאַנטעל. וועקער! ספּאָדיק, חלעבען, הערט אייך וויא דעם קאַטער!

עטליכע קולות. עס זאָל טאַקע לעבען און געזונד זיין ר' איצע וואָלף ספּאָדיק!

נאָך עטליכע קולות. עס איז דאָך א האָזע צו ריידען אויף אזעלכע גוטע און פרומע מענטשען אויף אזעלכע בעלי צדקות, וואס זאָרגען זיך לטובת הכלל און זיינען זיך נעבעך מקריב תמיד פאַר יודען!... וואו איז ער דער אפּיקורוס? (וועקער שטעהט שטיל אין מיטען דעם רעדעל, און קוקט אַן דעם עולם מיט א פּאָר פייערדיגע אויגען).

א קול (פון דער זייט) אָך, שלמה! וואו ביזט דוא שלמה?....

קולות אין דעם נאַראָד. מאכט איהם א וועג! איין אָפּיציער געהט, איין אפּיציער מיט פּאָלעטען!

דאָס פריהערדיגע קול. אָך, וואס הער איך, וואס זעה איך, שלמה?

עטליכע קולות. הערט נאַר, הערט, דער אָפּיציער רעדט אידעש!

וועקער (קוקט זיך צו און טהוט א געשריי) אַך גדליה!.... מיין טהייערער גדליה! (ביידע פריינד קושען זיך און וויינען).

פּיקהאַלץ. געשווינט שלמה! אוועק פון דאַנען! אוועק, אוועק פון דיא אידען, פון דיא פרומע, פון דיא עהרליכע יודען!

וועקער (קוקט שאַרף אָן פּיקהאַלצען, פון אויבען ביז אראָפּ, טרעט אָפּ פון איהם עטליכע טריט און ווייזט איהם אויף זיינע פּאָלעטען) גדליה וואס איז?.... אָך, וואס איז אָט א דאָס?! — דוא זאגסט, איך זאָל אוועק פון דיא יודען!....

פּיקהאַלץ (נעהמט אָן וועקערען ביי דער האַנד) נישקשה שלמה, איך בין איין יוד! איך שטאַלציר מיט דעם נאָמען איד, און האָב ליעב דעם כלל אידען, א סך בעסער חלעבען וויא דיינע הינע אלע בעלי טובות. איך האָב זעהר גוט געוואוסט,

אז כל זמן אידען וועלען ביי זיך האבען בעלי טובות, וועט אונזער איינער ניט קענען אויפהייבען דעם קאפ, עס וועט גאר אומזיסט זיין דיא מיה צו פארבעסערען זייער צו שטאנד, דיא בעלי טובות וועלען אלץ דינג גובר זיין, און שטעלען אויף דאס זייעריגע.... געדיינקסט דוא שלמה, איך האב דיר געזאגט, בשעת איך בין געוואָרען אויס רב, איך וויל ניט ווירקען. בייא יודען, האב איך געזאגט, וויל איך ניט ווירקען. און באלד בין איך פון טונעיאדעווקע גלייך אוועקגעפאהרען אין דער אוניווערזיטעט. איך בין איצט דאקטאר אין וואיענעם האספיטאל, איך נוץ איצט פאר מיר, פאר מיינע קראנקע מענטשען נעבעך, און פאר מיין טוהייער פאטערלאנד. מען האט מיך ליעב חאטשע איך בין א יוד! הלוואי שלמה, וואלסט דוא דענסטמאל נעפאלגט מיינע ווערטער און דיר ניט אריינגענומען אין קאפ צו ווירקען בייא יודען, וואלסט דוא נעבעך היינט אזוי פיעל ניט געליטען, ניט געוועזען אזוי ארעם נישקשה, איך בין שוין געוועזען בייא דיר אין דער היים און האב אלסדינג געזעהן! (ער ווישט זיך דיא אויגען).

וועקער. אך גדליה, גדליה! למאי האסט דוא מיר דענסטמאל געעפענט דיא אויגען, גדליה!

פיקהאלץ (אויפגעבראכט) נעהם שלמה דיין פעקעל אויף דיא פלייצעס, א שטעקען אין דער האנד און געה אוועק געשווינד, וואוהין דיא אויגען טראגען! ביי יודען, זאג איך דיר נאך אמאל, ביי יודען וועסט דוא גאר נישט מאכען. פאר דיא דאזיגע וואס דוא נעהמסט זיך אן, דיא אליין טאקע וועלען דיר זיין שונאים! אידען שלעפען אויף זיך אליין ארויף דעם דלות, דעם גלות!.... און אז זאאיקע, וויא איך האב געהערט, האט זיך באמת מקריב געוועזען, רופט זיך דען איינער אן איין ווארט, פאר וואס מוטשעט מען איהם? ווארט, עס וועט נאך אנקומען מען זאל דעם טהרליירצן זאאיקען פארשיקען!.... קום שלמה! קום, מען דארף טראכטען אז דוא זאלסט נאך בעצייטענס אנטלויפען פון גלופסק!...... (זיי געהן אייזיק זאאיקע רוסט פלוצלים אן מיט סאלדאטען).

אייזיק (שרייעט פון דער ווייטענס נאך וועקערען) פא־פא־פאני וועקער! א, ווע־ווע־ווע־הער, פא־פא־פאני וועקער!

פרעכמאן (לאכט און פערשרייט איהם, כדי וועקער זאל ניט דערהערען) חא, חא, חא! איין עבירה אייער שרייען, ר' אייזיק, מען וועט אייך ניט דער הערען!....

עטליכע ווייסע חברה׳ניקעס (קרימען זיך נאָך זאאיקען) נוא, ווע־ווע־ווער איז שטאר־
קער: צו א דאָ־דאָ־דאָנאָסטשיק אָדער דיא שטע־שטע־
שטעדט ?....

מענדעל דער געלער (צו דיא סאָלדאַטען) ווערימיע יעהאָ אוב טיורמו !

אייזיק (פאַרביטערט) בע־בע־בעסער חלעבען אין דער טיורמע, איידער צו שטעהען ־־אָ פ־פ־פרעכמאַן, מיט מע־מע־מענדעל דעם געלען און מיט נאָך אזעלכע פּא־פּא־פּארשווינען !.... אין דער טיורמע חלעבען, זיינען ניטאָ אזעלכע אָפּ־פּא־פּאַסנע מענטשען.... (ער געהט אוועק מיט דיא סאָלדאַטען).

פרעכמאַן (שרייט איהם נאָך) עזות־פּנים !

מענדעל. שייגעץ !

ווייסע חברה׳ניקעס (מאַכען זאאיקען איין הורא און לאַכען) הורראַ, דאַנאָסטשיק ! חאַ, חי, חי, חי, חאַ !....

ניינטע סצענע.

לעבען דער ראגאטקע. אויף א וועגעלע ליעגען אָנגעלייגט, איין אלט בעט, א צו בראָכענער שרייב טיש, א קופערט, עטליכע מולטערלעך מיט קלומקעס. דארויף זיצט בתיה מיט דיא קליינע קינדער. וועקער הייסט זיך שטעלען, קריכט אראָפּ פון דעם וואגען, דאביוועט ארויס עפּעס א קליין זעקעלע, קעהרט זיך דער נאך אום מיט דעם פּנים צו דער שטאדט און זעגענט זיך מיט דיא ווערטער.

זיי געזונד גלופּסק, דוא גרויסע אידישע שטאָדט, פון דעם גאנצען ווינקעל ! וואס אין דיר בענענענט מען טויזענדער מענטשען מיט בלייבע, אויסגעצווינגענע פּע־נימער אזוי וויא דיא מתים, וואס אין דיר באגעגענט מען זעהר פיעל אביונים, אויס געדארטע, איין געהויקערטע, קרענקליכע, אומגליקליכע מענטשען, דער פאר וואס ביי זיי זיינען ניטאָ קיין גוטע פאַריאדקעס און זיינען געבעך פערפיהרט, פערבלאנד־זשעט, פאר מאראַטשעט און איטליכער בלאנדזשעט זיך ארום וויא איין בלודנע שעפעלע ! זיי מיר געזונד, דוא אומגליקליכע שטאָדט ! וואס אין דיר זיינען דאָ א

סך חברות, א סך פושקעס, א סך גבאים, א סך מיוחסים, א סך בעלי טובות, און א סך יודען קבצנים!.... זיי געזונד אויך דוא חלק שטאדט, וואס דארטען זיצען דיא ארעמע לייט אין קליינע ניעדריגע חורבות, אין לעכערס, אין קעלערס, ביז דעם האלדז אין בלאטע! זיי געזונד דוא וויסטער חלק שטאדט, וואס דארטען פלעג איך עפטער געהן צוא זעהן, וויא אזוי מענטשען קומען דאס אביסעל אפ, ערגער נאך אפשר וויא אין גיהנום! צוא זעהען דיא ביטערע לאגע פון דעם ארעמאן, וויא אזוי נעבעך ער זיצט, וויא אזוי ער שלאפט, וואס ער עסט. וויא אזוי זיין ווייב ליעגט אין קינפעט, וויא אזוי זיינע קינדער וואלגערען זיך, וויא אזוי זייא געהען אנגעטהאן און וויא אזוי זיי ווערען אויפגעצויגען!.... זיי געזונד נאך א מאל, דוא גרויסע יו־דישע שטאדט, וואס אין דיר לייזען אלע עהרליכע לייט, וואס אין דיין טורמע זיצט דער עהרליכער זאאיקע און אין דיינע גאסען פאהרען ארום אויף דראזשקעס, שינ־דער, שיפערס, מענדעל, פרעכמאן, מיט זייער גאנצע חאפטע! וואס אין דיר האב איך געליטען שנאה, קנאה, רדיפות און דחקות, וואס אין דיר האב איך בעגראבען מיינע יונגע יאהרען מיט אלע מיינע גוטע האפענונגען, וואס אין דיר האב איך אי־בערגעלאזען אלץ דינג און פיהר ארויס א הארץ פול מיט וואונדען און אויך דאס קליינע זעקעלע! (ער הויבט אויף דאס זעקעלע אין דער הויך) אין דעם זעקעלע ליעגט דיא בלאטע, וואס איך האב אפגעשאבען פון דער פאדלאגע, אין מיין קליין שטי־בעלע, דיא בלאטע איז געווארען פון דיא ריקעס, טרעהרען, וואס ליידענע, געפאר־לענע, הונגעריקע, גערודפטע, בעריסענע, פלעגען פערגיעסען, און וויינען בייא מיר אין שטיבעל! דא ליעגען דיא טרעהרען פון אייזיק זאאיקעס ווייב, דיא טרעהרען פון זיין מיידעל, דיא טרעהרען פון א סעמייסטווע, וואס מען האט פערשיעקט זייער טאטען און דיא טרעהרען פון נאך אנדערע פערוויסטע און פערוואגעלטע!.... (ער קוסט דעם זעקעלע, און זעצט זיך אויף פארען, פלוצים זעהט מען איין פלאם פייער איבער דער שטאדט, א שרעקליכער רויך ביז דעם וואלקען, פונקען און גאנצע האלעוועסקעס פליהען, דער הי־מעל איז רויטה, דיא גלעקער קלינגען, וועקער שטעלט זיך אויף דעם וואגען, דיא אויגען פאייערען איהם, דאס גאנצע פנים איז שרעקליך, פאר גרויס עגמת נפש הייבט ער אויף דיא האנד אויף דער שטאדט און זאגט מיט א ציטערדיק, און וויינענדיקען קול).

אך, גלופסק! א צארען פון גאט איז אויף דיר אויסגעגאסען, ער שטראפט דיך מיט זיינע פיער שרעקליכע שטראפען. ער שטראפט דיך ברעב, מיט הונגער, בדבר ומגפה, מיט חאלעריע, באש, מיט פייער, מיט שרפות, ובחיות רעות, מיט שטאדט בעלי טובות!.... גאט האט דיך געשטראפט, גאט זאל אויף דיר רחמנות האבען! גאט זאל געבען אין הארצען פון דער גוטער און פרומער, און בארעמהאר

ציגער רעגיערונג, אז זיא זאל אויף דיר אבליק טהאן מיט חסד, און מיט רחמנות! זיא זאל סליעדעווען, נאך פארשען און דער וויטערען פון דיר דיא אומגערעכטיג־קייט, זיא זאל דיר געבען מוטה און דיך נעהמען אונטער איהר שוטץ! זיא זאל מאכען אין דיר גוטע ארדענונגען, עס זאל מעהר ניט געהערט ווערען אין דיר דאס געוויין, דאס קרעכצען פון ארעמע לייט. פון געמוטשעטע און גערודפטע מענטש־ען.... איטליכער אין דיר זאל זיין צופריעדען און זאלסט דיענען צוםביישפיעל אלע אלע אנדערע יודישע שטעדט, לעת־עתה נעבעך, איז דיר ניט גוט, זעהר ניט גוט!..

(ער טהוט א שמיץ דיא פערדלעך און פאהרט אוועק וויטער).